BARIŞ DÜNYASI

AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI

BU SAYIDA

Ölmeyen Atatürk Nedir?

Kalkınmamızı Nasıl Sağlarız?

Osmanlı devrinin iktisadî yapısı

VE

AHMET HAMDİ BAŞAR'IN D.P. nin KURULUŞUNUN İÇYÜZÜNÜ ANLATAN İKİNCİ YAZI SERİSİ

Demokrat Parti'nin 2nci iktidar Devri

Sayı: 19 2 Lira
Aralık 1963

Barış DÜNYASI

AYLIK SIYASİ FIKIR MECMUASI

Sahibi, Başyazarı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ahmet Hamdi BAŞAR

İdare Yeri : Cağaloğlu, Türbedar Sokak, Trakya İş Han No. 18, İstanbul
Tel. : 22 08 91

Mektup adresi :
P. K.: 478 — İstanbul

Bu mecmuada çıkan imzasız yazılar çeşitli meslek ve bilim kollarına mensup bir grup tarafından benimsenmiş fikirlerin ifadesidir.

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

İlân : Arka kapak 2 renkli 800 TL., 1 sahife 600 TL. santimi 15 TL.

Basıldığı Yer : Türkiye Basımevi

Basıldığı Tarih : (30 Kasım 1963)

Sayı : 19 — Cilt : 2
Aralık 1963

Dünya Matem içinde

AMERİKA Cumhurbaşkanı ve dünya barışının baş savaşçısı, büyük insan Kennedy, menfur bir cinayete kurban gitti. Bu, yalnız Amerikan milletini değil, bütün dünyayı mateme bürüdü. Kennedy'nin şahsı, barış ve huzura susamış dünya milletleri için bir ümit ışığıydı. İnsanlık âlemini nelerin tehdit ettiğini, milletler ve fertler arasında ekonomik ve sosyal dengesizliğin nasıl barışı ve huzuru bozduğunu pek iyi kavramıştı. Temsil ettiği büyük kudrete dayanarak, emsalsiz bir cesaret ve azimle bu yolda başarılı hamleler yapmaya koyulmuştu. Kapitalist ve sosyalist iki âlem arasındaki ölüm - dirim savaşını sona erdirmek ve uzlaşmaya varmak yolunu tuttu. Fakir - zengin milletler arasındaki uçurumu doldurmaya çalıştı. Memleketinde, insanlık idealine aykırı gördüğü beyaz - zenci düşmanlığını ortadan kaldırmaya karar verdi. Henüz 46 yaşında, hayatının tam olgunluk çağında, kendisine her yerde, her gün inanç ve güven duygularının bir çığ gibi büyüyerek çoğaldığı ve bağlanan ümit ışıklarının gittikçe daha da parladığı bir zamanda dünyamızdan göçüp gitti.

Çok yazık oldu! Kennedy ölmemeliydi... O'na yalnız Amerikan milleti değil, her millet, hepimiz muhtaçtık...

Tek tesellimiz, Kennedy'nin tek bir şahıs değil, Amerikan milletinin sembolleşmiş timsali olması ve açılan yoldan artık geri dönülemiyeceği inancının, Kennedy'den sonra büsbütün kuvvetleneceğidir. İnsanlığın büyük evlâtlarından biri olarak tarihin silinmez sahifelerine ismi kazılmış bulunan muhterem Kennedy'nin aziz hâtırası önünde biz de saygıyla eğilir ve yalnız Amerikan milletine değil, insanlık idealine bağlı bütün dünya milletlerine başsağlığı dileriz.

BARIŞ DÜNYASI

İDEOLOJİ

Ölmeyen Atatürk Nedir?

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR (*)

10 KASIM 1938 sabahı saat dokuzu beş geçe hayata ebediyen gözlerini kapayan Atatürk, her insan gibi bir fâni idi. Onu, değişmez tabiat kanunları öldürdü. Fakat aynı tabiat kanunlarının öldürmiyeceği bir Atatürk vardır ki, onu Türk milleti yaşatmıya mecburdur. Ölen Atatürk tarihin, yaşıyan Atatürk milletimizin malıdır. Her vesilede olduğu gibi, onun ölüm yıldönümünde de, büyük bir huşu içinde, ruhlarımızı ezen acı bir matem şuurile ondan, eserlerinden bahsetmek vazifemizdir, ihtiyacımızdır. Bu sayede ölümün aramızdan ayırdığı fâni Atatürk'ün içimizden hiç çıkmıyan acısını, ruhumuzda daima yaşıyan manevî varlığıyla teselli etmiş oluruz.

Türk milletinin kalbinde nesilden nesile ebediyete kadar yaşıyacak olan Atatürk nedir?

Bu, onun hatıraları mı, mücadele hayatı mı, inkılâp tarihi mi, nutku mu, bıraktığı eserler mi veyahut bunların hepsi mi; yoksa bunlardan başka bir şey midir?

Bir inkılâbcının tarihi ile hatıraları ve bıraktığı eserler, onun kalblerde yaşıyan büyük manevî varlığının ancak tezahürlerine vesile olur. Yoksa bütün bunlar ne tek başına, ne de toplu olarak bizzat yaşıyan büyük manevî varlığı teşkil etmezler, edemezler. İnsanlar sevdiklerini hatıralarile, eserlerile, kendilerine verdiği maddî ve manevî faydalarla anarlar. Babalarımızı, sevdiklerimizi hep böyle düşünürüz. Fakat bu hatıralar ve faydalar, eserler insan kadar fâni olmasa bile netîcede gene ölüme mahkum olan şeylerdir; yâni bunlar da fânidirler. Onun içindir ki hayatımızın en büyük teessür ve ıstırab sebeplerinden biri olan babalarımızın ölümünü, aradan seneler geçince hatıralarile dahi unutmıya başlarız.

Hatıralar fânidir: Hafızamızın ve tarihin karanlıklarına gömülür. Nihayet millî kahramanlara ait olanlar milletin destanlarına karışarak edebiyatına, darbı - mesellerine karışarak an'anesine girerse bir müddet yaşar; fakat gene ölür. Eserler de fânidir; bunları insan zaten değiştirmek ve yıkmak için yapmaktadır. Hatıralar ve eserler, ebedî yaşıyan manevî varlığın kendisi değil, onun fâni taraflarıdır. Nasıl et ve kemik fâni hayatımıza bağlı ise, hatıralar ve eserler de manevî ve ebedî hayatımıza aittir. Şu halde manevî varlığını kavrayamadığımız insanları, yalnız hatıralarile ve eserlerile yaşatmayız.

Atatürk'ü milletin kalbinde, asırdan asıra, hiçbir şey kaybolmadan yaşatmak lâzım ise onun manevî hayatını çerçevelemiye ve kavramıya çalışmalıyız. Aksi takdirde onu yalnız hatıralarile ve eserlerile yaşatmıya mecbur kalırsak, onun bu fanî taraftan yavaş yavaş ihtiyarlığına şahid oluruz; 10 Kasım 1938 sabahı ölen Atatürk, milletin kalbine ve tarihine geçtikten sonra, hain ve korkunç ihmal boşluklarından atlayarak bizi eskiten seneler geçtikçe eserlerile, hatıralarile dahi unutulmıya başlar.

Atatürk'ün manevî varlığı, bugün hatıralar, eserler ve heyecanlar şeklinde kalblerimizde yaşıyan, gözlerimizde can

(*) Bu yazı, Atatürk'ün 3. ölüm yıldönümünde neşredilmiştir. (Son Posta 10 Kasım 1941)

lanan tezahürlerinin sistemli bir şekilde tetkikinden sonra anlaşılır. Bu araştırmalar inkılâp içinde Türkiye'nin ideoloji köşesini, iman esaslarını, ilmini, ona dayanan ahlâkını ve dünya görüşünü meydana getrir. Bütün bunlara bağlı da millet olarak, ferd olarak yaşamamızın icab ettiği usuller, prensipler, müessesele ve bunları idare edecek yüksek ruhlu, temiz ve idealist insan tipinin yaratılması esaslarını ortaya koyar. Yani bir büyük dâva ki, bunda başta Üniversitelilerimiz olmak üzere bütün âlimlerimiz, fikirçilerimiz, idarecilerimiz elele vererek çalışmıya, birbirini tamamlayarak çalışmıya mecburdurlar.

Atatürk'ün manevî tarafının henüz tam mânasile keşfedilmiş, sistemleştirilmiş olmaması onun mevcud olmadığı, yeniden yaratılması icab ettiği mânasına gelmez. Insanlar, tabiat ve cemiyet hâdiselerinin birçoklarını bilmedikleri, keşfetmedikleri zaman dahi bu hâdiseler vardı; yaşıyordu. Onun gibi, bugün içimizde Atatürk'e karşı olan derin bağlılığın kökleri, onun manevî varlığına bağlıdır. Bizim şimdi yapacağımız şey, o bağları ve manevî varlığın keşfinden ibarettir .Yalnız bu araştırmalarımızı bu heyecan devresinde yapmazsak, bu manevî varlığı öldürmüş oluruz. Çünkü bu varlık - tabiat ve cemiyet hâdiseleri gibi - biz araştırmasak da mevcud olacak, yaşıyacak bir şey değil; bilâkis bir fâninin yaratarak hatıralar ve eserler halinde aramızda yaşamıya terkettiği şeylerdir. Eğer bunları heyecan ve hareket halinde olduğu zaman farkedemezsek sonra işitemeyiz, hissedemeyiz. Ve tarihin bir dönüm noktasında bir milletin hayatını değiştirmek için tesadüfün bize bahşettiği büyük bir fırsatı kaçırmış oluruz. Ses, henüz havada aksi mevcud iken işitilir; onu yaşatmak için kulağımızı kapamamak ve işittiklerimizi zaptetmek lâzımdır.

Atatürk'ün yaşıyan manevî varlığı, yalnız hayatından, eserlerle hatıralarından ibaret değildir. O, başlanmış ve nihayet bir insanın mahdud yaşama devresine sığamamış, yarım kalmış hareketlerin, eserlerin tamamlanmasile bir bütün teşkil eder. Fâni Atatürk'ü tabiat 10 Kasım 1938 de öldürdü; Ebedî Atatürk'ü her gün bir köşesinden öldürmek için ise, onun yarım bıraktığı işleri tamamlanmış zannetmek, manevî varlığını hayatındaki hareketler ve sözlerle hatıralardan ibaret addeylemek kâfidir. Atatürk'ün birçok işleri vardır ki, yeni yapacağı binanın temellerini atmak için eskiyi yıkmak ile işe başlamış, işini bitirmeden fânî hayata veda etmiştir. Atatürk'ün manevî varlığına, hayatının çerçevesi içinde bir kıymet vermek istersek, bu büyük inkılâbcının yapmak için yıktığı işler karşısında apışıp kalırız. Atatürk sevgisinden uzaklaşmamak için, bir imâr sahası şeklinde onun kafasında plânı yapılmış olan büyük cennet parçası yerine, önümüzdeki canlanan harabe karşısında, derhal kafalarımızda müstakbel güzel yapının plânını çizmemiz ve onun bıraktığı işe devam etmemiz lâzımdır.

Atatürk inkılâbı, tamamlanmış değil, sadece başlanmış bir iştir. Onun yalnız eserleri değil, manevî varlığı da hayatından sonra çalışılarak ikmal edilmiye muhtaçtır. Ruhlarımıza yalnız müphem bir Atatürk sevgisi sokmakla iktifa ederek ona hatıralarımız ve bıraktığı eserler derecesinde bağlanmak, kalblerimizi bu büyük adamın mezarı haline koymak demektir. Atatürk ve onun yardımcısı ve yapıcısı olan İnönü ile Türk milleti, gerek onların hayatında ve gerek onlardan sonra, Atatürk'ün manevî varlığını vücuda getirmişler ve getireceklerdir. Büyük yapı henüz devam etmektedir. Bu yapıyı hergün daha büyüyen bir iman ve bir cehd ile ikmale çalışmalıyız. İnkılâba düşen, memlekete düşen, gençliğe düşen vazife bundan ibarettir.

Atatürk'ün büyük manevî varlığının anlaşılması için ikinci şart, onun inkılâbcılık vasfını kavramak ve millî imanımız arasına sokmaktır. Birçoklarımız onun hayatında, kararlarında ve sözlerinde birbirini nakzeder gibi gözüken noktalar farketmişizdir. Bu, onun zâfını değil, bilâkis kuvvetinin esasını teşkil eder. İnkılâbcılığı ve Atatürk'ün yüksek manevî varlığını anlamak için, cemiyet hâdiselerindeki dinamizmi Atatürk'ün mükemmelen kavramış ve temsil etmiş olduğunu bilmek lâzımdır. O, hayatın değişikliğine, daima değişen dünya karşısında sabit fikirlere, donmuş

kalıplara ve an'anelere bağlanmanın felâket olduğuna kanîdi. Maziye aid bu an'aneleri ,donmuş kalıpları ve saltanat usullerini yıkarken, bunların doğarken değil, yıkılırken fena şeyler olmasından dolayı ortadan kaldırdı. Atatürk eskinin doğarken fena olarak halkedilmediğini, fakat bunların devrelerini bitirmiş ve zarar verecek hale gelmiş olmalarından dolayı yıkılmaları icab ettiğini biliyordu.

Atatürk'ün en büyük tarafı, mücadele ve iş hayatında cemiyet hâdiselerinin dinamizmine birçok inkılâbcılardan fazla inanması; değil mazinin kanunlarına ve an'anesine, hattâ hareket halinde olduğu müddetçe an'anesine cemiyetin bu dimanik ihtiyacını fedâ etmemesidir. Bugün Atatürk'ü anlamak ve onun sevgisini gönüllerimizde daima yaşatmak için, onun hayat anlamını kavramamız ve kendi an'anelerine dahi icabında bağlanmıyarak, yalnız onun büyük manevî varlığına inanmamızla mümkündür. Vaziyet böyle olmaz ve Atatürk'ü hayatındaki eserlerile ve an'anesile tamam olmuş bir adam addederek bunu kendimize iman esası tanırsak, yarın da bunlara donmuş şekiller vererek dinin taassub şeklindeki tahakkümü ve saltanat gibi Atatürk sevgisini menfaatlerine âlet yapacak insanlar ve sınıfların türemesi ve cemiyete tahakküm etmesi gibi bir tehlikeye doğru gideriz.

TURİZM

Gerçekten bir teşkilât ve mutlak kültür işidir

YAZAN : SAFAEDDİN KARANAKÇI

BUNDAN tam 25 sene evvel (Cumhuriyet'te yayınlamış olduğumuz bir yazıda, Batı devletlerin turizme vermiş oldukları önemi ve özellikle Yunanistan ve Romanya'dan misâller getirerek turizmin bu memleketlere sağlamış olduğu menfaatleri belirtmiş, memleketimizde turizmin gelişebilmesi için, bu işin ulusal bir dâva olarak ele alınması lüzumundan bahisle Çırağan Sarayının bir otel haline getirilmek suretile harabilikten kurtarılmasını temenni etmiştik (1).

15.2.1946 dan itibaren otel yapılmak üzere muhtelif kanunlarla çeşitli sahipler değiştiren Çırağan Sarayı enkazı ve arsası, Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek bir para ile turistik bir otel haline getirilmesini T.C. Emekli Sandığının himmetini beklemektedir. Bundan mütevellit teessürümüz nekadar büyükse, T.B. Millet Meclisince kabul olunan son bir kanunla Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlı olarak bir Turizm Genel Müdürlüğü kurulmasından dolayı duyduğumuz sevinç de o oranda büyüktür.

Memleketimizdeki turizm çalışmaları - nın öncesinden bahis etmeden turizmin tarifini yapmak isteriz.

Turizm, yerleşmek kasdı olmaksızın, eğlenmek, görmek, dinlemek, temiz hava, güneş, deniz ve kumdan faydalanmak, tedavi edilmek, kür yapmak, inceleme ve araştırma yapmak, kültür, spor, sanat ve ticaret hareketleri bakımlarından toplu veya tek başına yapılan seyahattir.

Memleketimizdeki turizm çalışmaları oldukça eskidir.

---

(1) Turizm bir teşkilât işidir. 9.7.1938 tarihli (Cumhuriyet).

1890 ve 1894 yıllarında (Seyyahine tercümanlık edenler) hakkında iki tüzük hatırlamaktayız. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında, (Ecnebi seyyahlara tercümanlık ve rehberlik edecekler) hakkında bir yönetmelik yayınlanarak yeni hükümler konulmuş ve eskiler yürürlükten kaldırılmıştır.

Turizm ilk defa 27.5.1934 tarih ve 2450 sayılı İktisat Vekâleti Teşkilât ve vazifeleri hakkındaki kanunla bir kamu hizmeti olarak telâkki edilmiş, bir deneme safhası geçiren turizm, nihayet 22.5.1940 tarihli 3837 sayılı kanunla Başvekâlete bağlanan Matbuat Umum Müdürlüğünde bir müdürlük 4475 sayılı kanunla da bir daire halini almıştır.

Turizmin gerek sağlamış olduğu geliri, gerek propaganda bakımlarından önemini takdir eden uygar memleketler gereken itinayı göstererek turizmi bir kamu hizmeti olarak kabul etmişlerdir. Bu suretle birçok memleketler dış ticaret muvazenesi açığını kapatmak, karşılıksız döviz sağlamak, aynı zamanda memleketlerini yabancılara tanıtmak ve sevdirmek imkânlarını bulmuşlardı.

1910 senesi kabul olunan bir kanunla Fransa'da Turizm Ofisi kurulmuş, bu teşekkül çeşitli değişiklikler geçirerek bugün Bayındırlık - Ulaştırma - Turizm Bakanlığı içinde bir Genel Müdürlük halini almıştır.

İtalya'da turizm teşkilâtı çeşitli değişiklikler geçirdikten sonra bugünkü hüviyetini, (Ente Nationale Industrie di Turistiche) adı verilen ve sadece E.N.I.T. harfleriyle ismi kısaltılan Millî Turizm Endüstrisi Müessesesi ile kazanmıştır. Hususî bütçesi ve tüzel kişiliği haiz olan E.N.I.T.

nin dışarda ve içeride turizm propagandası yapmak, yayın ve istatistikler hazırlamak, sergilere iştirak etmek görevleri arasın - dadır. Bundan başka 1926 tarihinde özel bir kanunla kurulmuş bir de İtalyan Turizm Kumpanyası vardır ki, sermayesi eshame ayrılmıştır. Gayesi iç ve dış turizmin ticaretini yapmaktır.

Lübnanda turizm, özel teşebbüsle işe başlamış, kısa bir müddet sonra İktisat Bakanlığına bağlı Turizm Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 14 Aralık 1950 tarihinde otel, eğlence, lokanta, kahve ve içki yerleri İşletmeciliği Kanunu ile Turizm Genel Müdürlüğüne birçok hak ve yetkiler verilmiştir.

Yunanistan'da 1919 senesi bisikletçiler tarafından kurulan bir dernek turizm işlerile amatör olarak uğraşmış, 1929 tarihinde kurulan Yunan Millî Turizm Ofisi 1936 senesi Matbuat ve Turizm Genel Müdürlüğü olarak Başbakanlığa bağlanmıştır.

Aşağıdaki rakkamlar 1960 - 1961 - 1962 seneleri zarfında İtalya'da, Türkiye'ye ve Yunanistana gelen turistleri ve bıraktıkları dövizleri takribi olarak göstermektedir :

1 9 6 0

	Turist	Döviz
Türkiye	94077	0,7[illegible]
İtalya	910000	7,320
Yunanistan	343913	6,0[illegible]

1 9 6 1

	Turist	Döviz
Türkiye	129104	0,832
İtalya	960000	9,750
Yunanistan	440248	8,125

1 9 6 2

	Turist	Döviz
Türkiye	172867	1,56[illegible]
İtalya	1137500	10,221
Yunanistan	541470	10,8[illegible]

İtalya'daki turist adedine transitler de dahildir.

Bu rakkamlar turizmin İtalya ve Yunanistan'a sağlamış olduğu menfaatleri ve bu menfaatler karşısında bizim durumumuzu belirtmesi bakımından cidden önemlidir. Bunu takdir eden İkinci Koalisyon Hükümeti Beş Yıllık Kalkınma Plânında turizme gereken ehemmiyeti vermiştir (2). Türkiyemizin, bu gün yabancı ülkelerde yükselen gelir seviyelerine paralel olarak gelişen turizmden, ödeme bilânçosu açığının kapatılmasında geniş ölçüde yararlanmak zorunda olduğunu açık olarak belirten plân, turizmin gelişmesi için birçok tedbirler öne sürmüştür.

Koalisyon Hükümetinin turizme karşı göstermiş olduğu diğer bir ilgi de son çıkan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Kanununda, Turizm Genel Müdürlüğü kurulmak suretile verilmiş olan önemdir.

Hükümetin turistik tesisler için sağladığı yardım ve kredileri, memleketin çeşitli bölgelerinde yaptırılan ve yaptırılacak olan oteller neticeyi temine kâfi değildir.

Turist sadece eski eserleri görmek için gelmez. Eski eserleri görmek için gelenler Üniversite mensupları veya fikir ve ilim adamlarıdır ki, bunlar (ekonomik) seyahat ederler, bir memlekete döviz getirecek turist, zengin olanlardır. Bunlar her şeyden evvel güler yüz, iyi muamele, kayıtsız dolaşma, eğlenmek, kumar oynamak ve hattâ çapkınlık yapmak ister.

Zengin turist beraber seyahat ettiği veya yolda tanıyıp ahbap olduğu kadınla aynı odada kalmak ister. Güzel Helen'in aşk beşiği olan Truvoda veya Efes'in günâh odalarında yanındaki kadını okşamak, lüks ve konforlu bir yerde şansını denemek ister. Böyle imkânlarına sahip olamayacağını anlayan turist vapurundan dışarı çıkmaz.

Bacaklarına şort, başına kolonyal şapka geçirmiş bir turist yanındaki kadınla gezerken şunun bunun mütecessis nazarlarına veya böyle bir turist seyahat arkadaşı kadının beline sarılıp giderken vatandaşlarımızdan bazılarının mütecaviz veya ayıplayıcı bakışlarına hedef olursa, gidilen otelde nikâh kâğıdı sorulursa bu memlekete turist gelmez.

Toplu halde gelecek orta halli turistlerde bizim için dikkate değer bir inceleme konusu olmalıdır. Yüz kişilik bir gruptan müteşekkil bir turist kafilesi düşününüz. Bunların otel, lokanta, nakil vasıtaları, ulaştırma masrafları, alış-veriş vesaire dolayısile bırakacakları para hiç şüphesiz ki, küçümsenmiyecek kadar önemlidir.

Birçok yabancı turist şirketlerinin, Yunan adalarını da içine alan Akdeniz gezi e-

(2) *Kalkınma Plânı Birinci Beş Yıl. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı, Sahife 425 - 428.*

Yabancı turistleri yalnız İstanbul'a Ege ve Akdeniz sahillerimize değil, İç Anadolu'ya çekmek, onlara memleketimizin tarihî yerlerini, güzel göllerini ve ormanlarını gösterip yurdumuzu sevdirmek pekâlâ mümkündür. Yukarda yurdumuzun cennet köşelerinden Abant Gölünü görüyorsunuz.

ri yaptıklarını duyuyoruz. Bu grupların İstanbul'a kadar gelmelerini, bir cennet kadar güzel olan Ege ve Akdeniz kıyılarımıza uğramalarını, oralardaki tarihi eserleri görmelerini sağlayabilmek için bu yabancı şirketlere menfaatler sağlamak mümkündür.

Diğer taraftan Efesi; Antakya'da yeni bulunan ve bir hac yeri olduğu ilân edilen Saint Pierre kilisesini istismar etmek mümkün olduğu gibi Pâques dolayısile Fener Rum Patrikhanesine yapılan ayinler dolayısile Ortodoks dünyasından turist çekmek de pek zor bir şey değildir.

«Hatay» bir zamanlar Soğuk Kuyudaki otelleri, Harbiye'deki şelâlesi altın gibi kumları ve denizi ile bütün Lübnan ve Suriye'nin dinlenme ve eğlenme yeri idi.

Turizm, bir ticaret konusu olduğuna göre, sınırı olmamak lâzımdır. Binaenaleyh bilhassa turistik bölgelerde daha fazla müsamahakâr olmaklığımız, «memnu mıntaka kompleksinden kendimizi kurtarmaklığımız lâzımdır. Bir zamanlar «turist zabıtası» günün mevzuu olmuştu. Bize kalırsa, bütün Türk milleti turistin emrinde, turizm polisi olmalıdır.

Beş Yıllık Kalkınma Plânının turizmle ilgili bölümünde öne sürülen tedbirler arasında, eğitim ve halk eğitim programlarında bölgedeki turistik eserlerin tanıtılması ve benimsetilmesi hususlarının gözönünde tutulacağı belirtilmiştir. Bu tedbiri faydasız telâkki etmemekteyiz. Ancak turistlerin mühim bir kısmının turistik eserleri tanımak bakımından birçok aydınlarımızdan daha bilgili olduklarına işaret etmek isteriz. Biz temenni ederdik, turistik bölgelerdeki okullarımıza halk eğitim merkezlerinde, medeni insanlara yakışacak şekilde konutseverlik de öğretilmelidir. Belki bu suretle çocuklarımızı alışık olmadığımız şekilde giyinmiş bir turistin arkasına takılmaktan, bir kısım vatandaşlarımızı da kaba hareketlerinden kurtarmış olurduk.

Özet olarak diyebiliriz ki, turizmden istenilen sonucu sağlayabilmek için bu işi bir «Zenaat» olarak kabul etmek ve kendimize namuslu, nazik ve tedbirli bir tezgâhtar hüviyeti vermekliğimiz lâzımdır.

Yalnız plân ve kanunların bizi başarıya götüremiyeceğine inanmalıyız.

UYANIK OLALIM !..

Bütün dâva adamları, insanlar ve ülkücüler birleşiniz. Hangi inanca bağlı kalırsanız kalın, sadece ülkücü olmanız bu birleşmeye yetmelidir. Birbirinizi cepheler kurarak yemeyi bırakınız. Aklınızı kendinize rehber yaparsanız ışığa kavuşacaksınız.

AÇIK OTURUM

«Bugünkü durum mutlaka değişmelidir!»

Mecmuamızın 16 ncı sayısında çıkan bu yazı dolayısiyla seçkin ve münevver bir okuyucumuzla yazı kurulumuz arasında geçen bir görüşme ve tartışmanın özetini veriyoruz :

DOSTUMUZ: «— Her satırını dikkatle okuduğum mecmuanızın 16 ncı sayısında çıkan **«Bugünkü durum mutlaka değişmelidir»** yazınızda şöyle diyorsunuz:

«Kolay, havadan para kazanma ve kazandığını kendine maletme devri artık bitmiştir. Müteşebbis ve sermayedar, toplumda bir ödevi, bir fonksiyonu olan adamdır. Üretimi çoğaltma ve düzenleme onun işidir. Ama işi dolayısiyle eline geçen para, topladığı servet, mülkiyeti altına koyduğu üretim araçları yalnız onun değildir. Onda ancak bir payı vardır. Gerisi vergi ve sosyal mükellefiyet şeklinde zorla elinden alınır. Bunun dışında, kanunun zorlamadığı birtakım mükellefiyetleri de servet sahipleri gönül rızasıyla yapmaya mecburdurlar.»

Siz, özelci, yâni liberal rejimi hem savunuyor, hem de bunun temel prensiplerini sarsıyorsunuz. Bir rejim, bütün kaideleriyle uygulanmak gerekir. Nasıl futbol oyunu belirli kurallara bağlıysa, liberal olsun, sosyalist olsun, her rejim de kendi kurallarıyla yaşar. Kolay, havadan para kazanma ve kazandığını kendine maletme, özelci liberal rejimin ana kaidesidir. İnsan, kazanma hırsıyla harekete gelecek ve hattâ kolay ve havadan para kazanmaya çalışacaktır. Sermayedarlık nizamı her yerde böyle kurulmuştur. Siz bunu önlerseniz, liberal rejim kurulamaz, yaşayamaz.

Sonra, müteşebbis ve sermayedar toplumda bir ödev almış adam da değildir. Onun işi ve vazifesi, para kazanmaktır. Bunu, topluma hizmet için değil, kendi çıkarına hizmet için yapar. Siz ona üretimi, çoğaltma ve düzenleme işi de yüklüyorsunuz. Yâni bu vazifesi dolayısiyle para kazanmaya haklı olduğunu anlatmak istiyorsunuz. Halbuki hiçbir üretimi çoğaltmadan, düzenlemeden, hattâ aksini yaparak para kazanmak da onun işidir ve kazanılan para onun hakkıdır.

Yazınızda, liberal rejim kurallarıyla bağdaşamıyacak olan diğer bir nokta da, mülkiyet anlayışınızdır. Servette, kazananın ancak küçük bir payı olabileceğini, gerisinin topluma ait olması gerektiğini iddia ediyorsunuz. Bu, ne demektir? Servet, kazananın malıdır. Ama, ondan vergi yoluyla devlet bir kısmını alırmış! Vergi, ferdin hakkı olmayan kazanç veya servetin devletçe elinden alınması değil, kamu masraflarına onun iştirak payıdır. Her iki mefhum arasında önemli farklar vardır.

Özelci ve liberal görüşünüzle, bu fikirlerinizi nasıl bağdaştırabiliyorsunuz?»

BİZLER: «— Yazımızı dikkatle okuduğunuzdan ve tenkidinizden dolayı teşekkür ederiz. **Savunduğumuz sistemin bütün prensiplerini iki küçük sayfada özetleyerek yayınlamak herhalde riskli bir iştir. Bunlar, daha evvel mecmuamızda uzun boylu işlenmiş olan konular olduğu için, özetleyerek somut prensipler haline koymakla anlaşılır sanmıştık. Meselâ «havadan, kolay para kazanma devri geçmiştir» derken, liberal ekonominin rekabet kurallarının çok defa uygulanamadığı son otuzbeş-kırk yıllık hayatımızda ağır gümrük resimleri, ithalât güçlükleri, döviz kıtlığı, devlet müdahalesi, enflâsyonist politika vesaire gibi sebeplerle yaratılan ortam gözönüne alınmıştır. Artık bu derdin geçeceği ve normal şartların hayatımıza hâkim olacağı belirtilmek istenmiştir. Yoksa, bu yolda kazanılan servetlere birdiyeceğimiz yoktur. Her yerde havadan para kazanılarak, dış ve iç pazarlar sömürülerek, teknik ilerlemelerden faydalanılarak, kısası bizim de yaşadığımız ortama yakın veya onlara bazı bakımlardan benzetilmesi mümkün şartlar altında sermaye birikimi sağlanmıştır. Bire yüz kazananlar olmuş, fırsatlardan insafsızca faydalanılmıştır. Sermayedarlık rejiminin normal başlangıç devreleri böyledir.**

Fakat bu konuda da Garpla aramızda çok köklü bir fark var:

Garpta havadan para kazanma, devletin sırtına dayanılarak veya devletin yaptığı müdahalelerden ve yanlış politikalardan yararılarak olmadı. Yeni kıt'alar keşfedilmiş, eski dünya memleketlerine giden yeni denizyolları bulunmuş, dünya genişlemiş, Garplı her yerde, her şekilde para kazanmak için bitmez tükenmez sahalar bulmuştur. Fertler, bütün bu fırsatlardan zekâları, becerikliliklerl, risklere katlanmaları, durmadan çalışmaları sayesinde faydalandılar ve belki insafsızca kazandılar. Beş parasız adam, beş - on senede milyarder olabiliyordu. Fakat Garpta kapitalizmin ilk sermaye birikimi yapıldığı kuruluş devrelerinde, şimdi bizde olduğu gibi, her işe karışan bir devlet yoktu ve böyle bir devleti kimse istemiyordu. Aksine, «Gölge etme, başka ihsan istemem!» diyorlardı. Fırsatlar herkese açık olduğu bir zamanda kırasıya çarpışarak büyük servetler elde etmek başka, devletin gölgesine sığınarak zengin olmak başkadır. Bu ikincisinde, fırsatlar herkese açık değildir ve zaten açık olursa, fırsat olmaktan çıkar.

Hemen şunu söyliyelim ki, biz, bu yolla dahi olsa, elde edilmiş servetlerin, sahipleri elinde meşru bir hak olarak korunması gerekliliğine inanmaktayız. Meğer ki, kanun gözünde haksız olduğu anlaşılsın. Bunlar dışında, devlet nüfuzuna dayanarak veya devlet müdahaleleri yüzünden ortaya çıkan fırsatları sömürerek havadan para kazananlar, bu yolda sermaye biriktirmiş olanlara, bu iş olup bittikten sonra bir diyeceğimiz yoktur. Bunlara meydan vermeme vazifesi devletindir. Bizim yazımızda, «Havadan para kazanma devri bitmiştir» dememiz, artık yaşadığımız bu devirlerin arkada kalmasını özlediğimizden, gittikçe normal rekabet kurallarının hâkim olacağını ummamızdandır.»

DOSTUMUZ: «— Yazınızdan, şimdi açıkladığınız şekilde mânâ pek çıkmıyor. Belki de, söylediğiniz gibi, savunmakta olduğunuz bütün ana fikirleri iki küçük sayfa içinde toplamış olmanız dolayısiyle yanlış anlayışa yol açmışsınızdır. Ben de şahsen sizin gibi düşünüyorum. Artık devlete dayanarak veya onun tedbirlerinden ve daha doğrusu tedbirsizliklerinden faydalanarak zengin olma devri geçmiş olmalıdır. Fırsatlar açık olarak herkesin önüne serilmeli, kimse bunlardan imtiyazlı şekilde faydalanamamalıdır. Meselâ, mâmûl halde yurda giren bir malı parça parça getirip burada birleştirmek için bir fabrika kurulurda, parça halinde ithal kotası sade bu fabrikaya tahsis edilmiş olursa, devlet eliyle belirli kimseye veya kimselere fırsat verilmiş demektir. Bu gibi durumlara artık son vermeliyiz. Maksadınız bu ise, ben de sizinle beraberim.

Fakat yazınızda dokunduğum ikinci noktaya, yâni müteşebbis ve sermayedarın üretimi çoğaltmak için çalıştığı ve toplumda bir vazife aldığı hakkındaki görüşünüz yanlış değil midir? İlk konuşmaya başlarken belirttiğim gibi, müteşebbis ve sermayedar, toplumda vazife alan adam olamaz. Onun işi, para kazanmaktır. Buna ne dersiniz?...»

BİZLER: «— Şüphesiz, müteşebbis ve sermayedar, üretimi çoğaltmak için vazifelendirilmiş bir adam değildir. Çünkü onu, kimse böyle bir işe memur etmemiştir. Ama, sadece para kazanmak hırsıyla ve gayesiyle çalışan bu adam, faaliyeti neticesinde toplumun üretim gücünü çoğaltmaktadır. Yâni, bir vazife yaptığı, memur olduğu için değil, fakat para kazanmak için didinip çırpındığı için, neticede sanki bir fonksiyonu varmış gibi sonuç alınmaktadır.

Şimdi size bunu, belki hoş karşılamıyacaksınız, bir misalle gözünüzde canlandırmaya çalışacağım:

Kadınla erkeğin birbirini arayıp bulmaları, sevişmeleri ve cinsî münasebete girişmeleri, acaba onların çocuk yapma vazifelerini yerine getirmek için mi oluyor? Yoksa, tabiatın yarattığı seksüel arzuyu tatmin için mi kadın - erkek sevişiyor? Şüphesiz, onları sevişmeye ve beraber yatmaya sürükleyen kuvvet, seksüel arzudur. Fakat neticede, bu arzudan çocuk meydana geliyor ve bu suretle nesil devam edip gidiyor. İşte, seks gibi, yine tabiatın yarattığı bir arzu olan para kazanma ve kazandığını kendine maletme hırsı neticesinde insanlar, üretimi çoğaltmakta, düzenlemekte ve toplum hayatını devam ettirmektedirler.

Şimdi, siz diyeceksiniz ki, komünizmde para kazanma hırsı ortadan kaldırılarak, üretimin çoğalması sağlanmıştır. Şu halde, para kazanma ve kazandığını kendine saklama arzusu, seksüel arzu gibi, tabiatın yarattığı birşey değildir.

Eğer bunları söylüyorsanız, hemen cevap verelim:

Komünist cemiyetlerde de para kazanma ve kazandığını kendine maletme, yâni farklı kazanma ve servet elde etme hırsı, ortadan kaldırılamamıştır. Müsavat, komünizmin yüzde yüz iflâs etmiş demagojik veya ütopik bir isteğinden başka birşey değildir. Komünizmin bu alanda yaptığı şey, eğer bir kıyaslama gerekirse, medenî cemiyetlerde seksüel münasebetlerin düzenlenmesine benzer. Sevişme ve cinsî münasebette bulunmak, artık medenî cemiyetlerde tabiatın insanı zorladığından çok başka şekiller almıştır. Ahlâk, kanun ve gele-

nekler bu işi düzenlemiştir. Komünist cemiyetlerde de farklı kazanma ve mülkiyet ortadan kaldırılmamış, ancak düzenlenmiş sayılabilir. Zaten insanın yaradılışında mevcut olan kazanma ve kazandığını kendine maletme içgüdüsünü, bugün kapitalist toplumlarda da düzenlemektedirler. Bu bakımdan, komünizmle kapitalizm arasındaki fark, bir düzenleme metodu ayrılığından ibaret kalmıştır. Komünistler düzeni, devlet kapitalizmi ve istihsâl vasıtalarında kollektif mülkiyet yoluyla yapıyorlar; kapitalistler ise, aşağı yukarı aynı neticeye, özel teşebbüş ve sermaye rejimi altında gitmeyi mümkün ve uygun görüyorlar.

Ama, hangi metod doğrudur? diye bir sualinize muhatap olursak, o zaman size, bizim özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir nizam içinde kazanma ve kazandığını kendisi ve ailesi için saklama içgüdüsünü en iyi şekilde özel teşebbüs ve sermaye rejimini harekete getirdiğini söyliyeceğimize şüphe yoktur.

Neden mi?...

Yine seksüel münasebetler konusundan misâl getireceğiz:

Bu münasebetler, nesli devam ettirmek için lâzımdır. Fakat bu yüzden birtakım fenalıklar da oluyor; ırza geçenler, cinayet işleyenler; hanüman söndürenler görülüyor. Mademki gaye çocuk yapmaktır; insanları şehvetten uzaklaştıracak bir çare bulunsa da, kadın - erkek, seksüel arzularından değil, toplumun bir vazifesi olarak birleşip çocuk yapsalar, bu fenalıklar kökünden ortadan kalkmış olmaz mı? Olur; fakat acaba insanlar ne hâl alır, medeniyet nice olur?

İşte, insanlarda kazanma ve kazandığını elinde tutma ve bunun için serbestçe çalışma ve çarpışma duygularını söndürür ve teşebbüs ve sermaye rejimini ortadan kaldırarak, üretimi çoğaltmak ve onları düzenlemek işinde sadece vazife yapan hâle koyarsak, seksüel arzudan yoksun bırakılmış gibi bir hâle koyarız. Böyle bir dünyanın gittikçe yaşanmaz hâle geleceğine şüphe etmiyoruz. Bundan dolayıdır ki, komünizm şimdi büyük bir ideolojik inhiraf yapmakta ve tabiatın yoluna yenibaştan girmeye çalışmaktadır.»

DOSTUMUZ: «— Anlamadım; siz yoksa komünizmin bu yolla ortadan kalkacağı kanaatinde misiniz?...»

BİZ: «— Konuyu dağıtmamak için, izin verirseniz, bu bahsi başka gün konuşalım. Komünizmin silinip kalkacağını sanan biçare insanlar artık dünyada kalmamış olsa gerektir. Fakat komünizmin bir istihale, bir bünye değişikliği içinde olduğu görülmektedir. Ama, yalnız komünizm değil, kapitalizm de kendi bünyesinde bir istihale ve değişiklik halindedir. İki tezat âlemin, sosyal hedef bakımlarından neticelerde birleşmeye doğru gittiğine şüphe etmemek lâzımdır. Yaşamıyacak olan şeylerin ne olduğunu hem komünistler, hem de kapitalistler görmüşlerdir. Bu açıklamamız sizi tatmin ettiyse, bir başka gün bu bahsi daha derinleştirmek üzere müsaade ediniz. Şimdi, tartıştığımız konuya dönelim:

Yazımızda belirttiğimiz gibi, bugün artık toplumun istihsal münasebetlerini düzenleme işini üzerine almış olan özel teşebbüs ve sermaye adamı, bu fonksiyonu dolayısiyle elde ettiği kazancın tamamına sahip ve mâlik olduğu kanaatinde ise, çok hatalıdır ve bu kafa ile toplumun kendisine emanet ettiği bu işte devam edemez. Bu nokta çok önemlidir. Özel teşebbüs ve sermaye adamlarımız, hele zenginlerimiz bir vazife şuuruna, bir vazife sorumluluk duygusuna kavuşmazlarsa ve herşeyden evvel «sosyal adam» olamazlarsa, bugünkü devirde onları sınıf ve zümre olarak hâdiseler tasfiyeye mecbur eder. Komünizm böyle gelir; komünizmden de beter olan parazit sınıfların diktatörlüğü altında devlet despotizmi böyle gelir.

Teşebbüs ve sermaye adamımızda, memleket şuuru ve devrin sosyal akımına uyma eğilimi olmazsa, tehlike büyüktür. Hem kendisi ve hem de memleket için... Memleket idaresi, mal ve iş sahibi adamımız batar. Zaten devletimiz, kökleşmiş olan bu cılız sınıfın elinde değilse, yâni burjuva iktidara hâkim olma ehliyetinden uzaksa, memlekete kimlerin sahip çıkacağı belli olmaz. Biz bu halde devam edersek, hem komünizmden ve hem de kapitalizmden korkacak ve zarar görecek garip bir duruma düşmüş oluruz. Bilmem, siz ne düşünüyorsunuz?...»

DOSTUMUZ: «— Teşekkür ederim. Beni aydınlattınız. Ben de tamamen sizin fikrinizdeyim.»

BİZ: «— Sorunuz üzerine, okuyucularımıza, nüşüncelerimizi bir daha açıklamaya fırsat verdiniz. Asıl biz size teşekkür borçluyuz.»

Çalışma hürriyeti

Geri kalmış memleketlerde, ferdin "Çalışma hürriyeti" yerine, işsiz ve boş insana devletin "İş bulma ve çalıştırma mükellefiyeti" diye yeni bir kavram artık insan hakları arasında yer almıştır...

İNSANLAR yalnız çalışma hürriyetine değil, çalışmama hürriyetine de sahiptirler. Bundan dolayı milletlerarası hürriyet hakları anlayışı her yerde zorla çalıştırmayı, yâni çalışma hürriyetine dokunmayı kabul etmez. Bu konuda anlaşmalar yapılmıştır. Hür milletler camiası içinde yerini almak isteyen her millet, bu anlaşmalara uymaya mecburdur.

Fakat acaba geri kalmış memleketlerde, çalışma hürriyetine, ileri milletler kadar saygı göstermek mümkün ve doğru mudur? Buralarda halkı tembellikten kurtaracak, bazı işsiz ve boş insanları işe zorlayacak metodlar uygulanamaz mı?

Konu, geri kalmış milletlerin hızla kalkınması bakımından özel bir önem taşımaktadır. Somut şeklinde çalışma hürriyetine dokunmama prensibi, geri milletlere uymadığı görülüyor. Bu milletlerin kalkınması için geniş dış yardımlara, şüphesiz, ihtiyaç vardır. Fakat bu yardımlar, bazan, yeni bir tembelliğe sebep oluyor. Yardım, çalışmadan harcama ve yaşama eğilimini körüklüyor.

Halbuki bu milletler, gerçeğe bakılırsa, dış yardımlardan evvel, kendi verimsiz iş güçlerini harekete getirmeye, ilkönce bu kaynaklarından faydalanmaya çalışmalıdırlar. Dışardan yardım görmezlerse, basit ve fakir hayatlarını devam ettirebilmek için olsun, tabiî içgüdüleriyle çalışmaya mecburdurlar. Yardım olunca, asgarî hayat seviyesini korumak için, çalışmak ihtiyacı bile hafifliyor. Buğdayını, yağını, pirincini bile yardımdan sağlamak, geri memleketlerde zararlı sonuçlar doğuruyor.

Neden geri milletler çok çalışmazlar?...

Bunun sebepleri, her geri toplum için ayrı ayrı araştırılmak, incelenmek gerekir. Fakat umumiyetle kabul edilmiştir ki, toprağa yerleşmemiş ve ayrılamaz şekilde ona bağlanmamış, esaret ve serf devirlerini ve sonra da liberal kapitalizm devrini sırasıyla yaşamamış olan toplumlar, bugün modern ekonomi hayatının gerektirdiği çalışma zevkine ve temposuna bir türlü erişememektedirler. Her hürriyet gibi, çalışma veya çalışmama hürriyeti de, daha önceki hürriyetsizlik ve esaret devrinden sonra olumlaşan birşeydir. Garp milletleri ve Şark'ta Japon milleti asırlarca feodalite baskısı altında kaldılar. Köylü, topraktan ayrılamadı ve durmadan çalışmak zorundaydı. Bu devir, en az altı - yedi asır sürmüştür. Kadın, erkek, çoluk çocuk, herkes çalışmaya mecburdu. Ekim ve hasat zamanları dışında bile köylünün boş hiçbir vakti yoktu. Feodalın bitmez tükenmez hizmetleri ve angaryaları altında, bütün mevsim, gece gündüz çalışırdı. Hiç yapacak birşey bulunamazsa, ona, tarlalarda taş ayıklatılır, sümüklüböcek ve haşarat toplatılırdı. Garp ve Japon köylüleri, "başını alıp gitmek" gibi, Şark köylüsünün mutlak şekilde mâlik olduğu hürriyetin zevkini hiçbir zaman tadamamışlardır.

Feodalite yıkıldıktan sonra, sanayi kapitalizmi devresi yaşandı. Vâkıa uzun asırlar derebeyin emrinde, toprağın esiri olmuş bulunan köylü, hürriyetine kavuşmuştu. Fakat toprak, verim sağlamıyordu. Garp memleketlerinin iktisadî çehreleri tamamen değişmişti. Şimdi fabrikalarda, gündelikçi işçi olarak çalışmak gerekiyor-

du. İnsan bu sefer de, makineye ve sermayeye esir olmuştu. Sanayileşmenin ilk devrelerinde çoluk çocuk, kadın, erkek herkes, oniki, hattâ onaltı saat çalışmazsa aç kalmaya mahkûmdu. Ne dış yardımlara el açarak, ne de şefkate veya devlet yardımına bağlanarak yaşamak mümkün değildi. İşte, Garp memleketlerinde ve sonra da Japonya'da feodalitenin hukukî bağları çözülüp yıkıldıktan sonra bu devrin esaret zincirini insan, sözde hür olduğu halde, bileklerinde taşımaya devam etti.

Tarihî olgunlaşma devrelerini bu suretle, sırasıyla yaşamış ve atlamamış olan geri milletler, şimdi kalkınmaya başladıkları için, en büyük hazineleri olan çalışma gücünü gereği gibi kullanma imkânından yoksun kalmışlardır. İnsanlar, hakikatte çalışmaktan kaçan, kolay yaşama peşinde olan akıllı hayvanların başında gelir. Yâni tabiatları çalışmaya karşıdır. Onlarda, durmadan çalışmanın bir itiyat haline gelmesi için, uzun nesiller bu yolda zorla terbiye edilmiş olmaları lâzımdır. Yâni, hürriyet yoluyla kendiliğinden ve itiyat hâsıl olmaz. İnsan, çalışmaya esir olmaktansa, basit yaşamayı tercih eder. Bu hâl, iptidaî kavimlerde, yahut uzun asırlar çalışma itiyadından yoksun bırakılmış olan eski ileri milletlerde görülür. Bu gibi kavimler veya milletler, bir baskı olmadıkça yaşamalarına yetecek en basit ihtiyaçları kadar çalışırlar.

Birinci Dünya Harbi esnasında, Kuzey Afrika'da Alman donanmasının kömür ikmâlini sağlayan "Bunker" istasyonlarında ,yerli amele, Avrupalı ameleye nazaran üç defa daha az randıman verdiği için, bunların randımanlarını yükseltmek bir problem olarak, etüd konusu olmuştu. Yapılan incelemelerde, yerli amelenin, Avrupalı amelelerden üç defa daha az para aldığı görülmüş ve randımanı çoğaltmak üzere bunlara da, Avrupalı işçiler gibi gündelik ödenmeye başlamıştır. Alınan netice, Almanları sonsuz derecede şaşırtmıştır. Çünkü, ücret üç misline çıkınca, işe talep o ölçüde çoğalacak yerde, tersine, yerli işçi, aşağı yukarı üçte bire düşmüştür. Çünkü kömür yükleme, boşaltmada bu yerliler, belirli bir para ellerine geçinceye kadar çalışmakta idiler. Bunu üç günde alırlarsa üç gün, bir günde alırlarsa bir gün çalışacaklardı.

Bu hâl, başka geri memleketlerde, hattâ birtakım hallerde memleketimizde bile vardır. Dünyanın en zengin bir parçası olan Ege'de, Çukurova'da amele gündelikleri çoğaldıkça, işçinin çalışma gücünün azaldığı görülmüştür. Bodrum civarında şahsen yaptığımız incelemede, mandalina bahçelerinde çalışan işçilerin, yevmiyeleri yükseldikçe, daha az gün çalıştıklarını tesbit etmiş bulunuyoruz.

Maden ocaklarında, inşaatta ve diğer hizmetlerde geçici olarak çalışan bazı amelenin muayyen bir para topladıktan sonra, ne verirseniz veriniz, işi bırakıp gitmesi, çalışmayı bir esaret, bir azap halinde görmenin neticesidir.

Çalışmayı esaret, bir azap halinden çıkarıp, bir itiyat ve hattâ bir zevk haline koymak, yukarıda da belirttiğimiz iki büyük tarihî devreyi sırasıyla yaşamamış olan ve fertleri ötedenberi çalışmama hürriyetine kavuşmuş bulunan topluluklar için çözümü güç bir problemdir. Yeni kalkınan Afrika kavimleri, şimdi millet haline gelmeye çalışırlarken, bu güç problemi çözmek için plânlar hazırlamaktadırlar. Yâni bu memleketlerde plân, bir yatırım programı olmaktan çok daha evvel, istihdam plânı olarak ele alınmaktadır.

Uzun asırlar, halkı vahşî ve iptidaî bir hayat yaşamış, son derece basit ihtiyaç maddelerini tedarik dışında, çalışma nedir bilmemiş olan, fakat buna karşılık ibadet ve raks için gerekirse yirmidört saat durmadan çalışmaktan çekinmeyen bu memleketlerde çalışma ve istihdam, plânlamada ön hedefi teşkil etmektedir. Bu plân, çalışabilecek yaşta kadın ve erkek, bütün insanları kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır.

Gerek Afrika'da ve gerekse diğer kıt'alardaki geri kalmış milletlerin en büyük kaygıları, çalışma problemlerini en iyi şekilde çözmekten ibarettir. Bu bakımdan Garp milletleri için terkedilemez bir prensip olan "Çalışma hürriyeti ve zorla çalıştırma yasağı", geri kalmış milletlere tamamı tamamına uygulanamıyacağı ve buralarda uzun tarihî olgunluk devrelerinin yaşanmamasından dolayı birtakım yollarla "Çalıştırma mecburiyeti" koymanın bir zaruret olduğu anlaşılmıştır.

Hürriyet şartları için zorla çalıştırma prensibi nasıl bağdaşabilir? Bu, cidden üzerinde enine boyuna durmaya değer, çok önemli bir konudur. Bir kere, "zor kullanma" tâbiri bir bakıma doğru bir deyim değildir. Derebeyi veya kapitalist yerine, devletin geçerek, halkı zorla çalıştırdığı memleketler, ancak komünist rejimde olanlardır. Hakikaten komünizmin, geri kalmış memleketlerde bu bakımdan faydalı neticeler sağladığı inkâr edilemez. Herkesi çalıştırmaya zorlaması ve çalışmayana hayat hakkı tanımaması dolayısiyle, komünizm, tarihî olgunluk devirlerini yaşamamış olan memleketlerde, çalışmaya doğru bir itiyat doğmasına hizmet etmiştir. Fakat bu, o kadar pahalı ve o derece gayri insanî olmuştur ki, elde edilen fayda, kaybedilenlere nazaran bir hiçten ibarettir.

Şimdi, komünizmi kabul etmeden, hürriyet ve demokrasi rejimini de bozmadan, çalışmama hürriyetini ortadan kaldıracak, herkesi çalışmaya sürükleyecek yolların bulunması gerekir. Buna, "zorla çalıştırma" tâbirini kullanmak doğru olmıyacaktır. Bunun için problem, "Geri kalmış memleketlerde tam istihdamı sağlama" gibi bir isim almaktadır.

Biz, henüz, bu probleme köşesinden dahi el atmamış durumdayız. Hattâ böyle bir problemin varlığını bile farketmemiş gibi bir tutumumuz var. Gün geçtikçe ve dış yardım devam ettikçe artan, yahut bir türlü eksilmeyen tembelliğimiz, bir millî tehlike halini almaktadır. O kadar ki, bugün politikamıza tembellerin hâkim olduğunu, her işimize buna göre düzen verdiğimizi iddia etmek bile mümkündür. Devlet kapısına dayanma ve oradan kolay, çalışmadan kazanma, münevverimizin tarihî geleneğidir. Şimdi demokrasi devrinde, bu kapının nimetlerini elde etmek ve onu paylaşmak için parti mücadeleleri yapıyoruz. Partilere giren ve ön plânda çalışanlar, kolay yollarla, tembelce hayatlarını ve istikbâllerini sağlamak peşindedirler. Mekteplere akın edip, üniversitelerden çıkmak yolunda olan gençlerimizin çoğu da, ya ailelerinin varlıklarına veya cemiyetin çeşitli yardımlarına yaslanarak, tahsil devrelerini mümkün mertebe uzatarak, gençliğin ateşli devirlerini rahat içinde geçirmek yolundadır. Bunlar, diplomayı, bir tembellik, bir kolay hayat kazanma vesikası olarak elde etmeye çalışmaktadırlar.

Nihayet, demokrasiden sonra kendilerini devletin koruduğunu gören köylülerimiz de, aydınlarımız gibi, fazla çalışmak değil, devlete yaslanmak yolundadırlar. Hemen hemen bütün sosyal sınıflarımızın, hattâ iş adamı, burjuvamızın dahi gözü buraya dikilmiştir. Hepimiz çalışmadan, maharet ve ehliyet sahibi olmadan, kolayca para kazanmak istiyoruz. Bundan dolayı da, hemen her resmî, hattâ özel işimizde bu eğilimimize cevap verecek kurullar, usuller ve gelenekleri durmadan kuvvetlendiriyoruz.

Bir kere, çalışmayana, yarı veya tam parazit halde geçinenlere hayat hakkı tanımayan, devleti ve toplumu tembelleri koruma organı halinden çıkaran büyük bir zihniyet devrimine ihtiyacımız vardır. Hemen bunun yanısıra da, çalışmama hürriyetini, demokratik hak ve hürriyetler sarsılmadan, sınırlayacak ve hattâ topluma zararlı olan hallerde ortadan kaldıracak çok köklü tedbirlere de ihtiyacımız vardır.

Devletin İlk Vazifesi

İstihdam Dâvasını Çözmektir

PLÂNIN İLK HEDEFİ, İŞSİZ, YARI İŞSİZ VE GİZLİ İŞSIZ OLARAK ENAZ MİLLÎ GÜCÜN YARISINI BOŞ BIRAKAN BUGÜNKÜ EKONOMİK VE SOSYAL YAPIMIZI EN KISA ZAMANDA DÜZELTMEK OLMALIDIR. YATIRIM. DA DAHİL OLDUĞU HALDE BÜTÜN POLİTİKALARIN ONA GÖRE AYARLANACAĞI BÖYLE BİR PLÂNLAMADA, İSTİHDAM DÂVASINI ÇÖZMEK İŞİNDE EN BÜYÜK, EN BİRİNCİ VAZİFE VE MESU'LİYET « D E V L E T E » DÜŞECEKTİR.

Yazan : S. F.

İLERİ memleketlerdeki işsizlik problemi ile, henüz gelişmemiş geri memleketlerdeki işsizlik, gizli işsizlik problemi birbirine benzemez. Birincisinde işsizlik talebin azlığından doğar, ve bu alanda yeter bir hareketlilik olunca ortadan kalkar. Bu sebepten dolayı da bünyeye bağlıdır. Gizli işsizlik ise yok gibidir. Halbuki, bünyeleri zıraî ve teknikleri de ilkel olan geri memleketlerin normal belirtisi olan çalışacak iş azlığı ve gizli işsizlik, birikmiş sermayenin mevcut çalışma gücünden çok az oluşunun neticesidir. Millî hasılat, işgücü fazlasını karşılamayacak derecede düşüktür. Hem adam başına düşen sermayenin cılızlığı ve hem de sermayenin iktisadî enfrastrüktür yatırımlara kaymaması ve zıraî sahaya çok yavaş yayılışı geri ve nüfusu fazla memleketlerde olağan hallerdendir. Bu memleketlerde talebi çoğaltarak işsizliği azaltmaya ve ileri memleketlerdeki tedavi usullerini uygulamaya imkân yoktur (1).

İşsizliğin ve daha önemlisi gizli işsizliğin bünyelerinden doğmuş olması sebebiyle bu dâva; iktisaden gelişmemiş ülkelerde, sadece hızla sanayileşme ve geniş yatırım politikaları sayesinde çözülemez. Dâvanın devletçe ele alınarak, toplumun ekonomik ve sosyal yapısını değiştirecek köklü tedbirlere başvurulması gerekir.

YATIRIM plânları hazırlamak kolay iştir. Hele dış yardımlardan faydalanmak mümkün oldukça bu plânların uygulanması da kolaylaşır. Fakat boşuna akan veya verimsiz kullanılan iş güclerinden âzami derecede faydalanma hedefiyle plân hazırlamak ve uygulamak çok güç bir meseledir. Bu güçlük, sadece boş veya yarı boş iş güclerinin miktarını, ne gibi işlere yarayabileceklerini, nasıl çalıştırabileceklerini ve nasıl işe hazırlanabileceklerini tesbit etmek bakımından beliren teknik bir güçlük değildir. Konunun asıl önemli yönü, geri memleketlerde halkın fazla çalışma arzusunun eksik oluşudur. Bundan başka boş ve yarı işsiz kütle yeni yatırımlarla açılacak iş sahalarında çalışma ehliyetinden geniş ölçüde yoksundurlar.

İstihdamı esas alan bir plânın yatırım plânlarından daha güç hazırlanması ve uygulanması sebeplerinden biri de birincisinin insanla, ikincisinin para ile ilgili olmasıdır. Plân devletin müdahalesi demektir.

(1) Elian Gannage - Economie du developpeman; Paris 1962; S. 117.

Bu müdahale insan konusunda bir takım hukuk kurallarını bozabilir. Çalıştırmaya zorlamanın hürriyet haklarına aykırı olduğu hür milletlerin genel olarak kabul ettikleri en başlı prensiptir. Çalışmaya zorlayıcı tedbirler alınması imkânsız veya çok güçtür. Bunu hem milletlerarası kurallar ve hem de demokrasi rejimi önler.

Gizli işsizlik, küçük aile işletmelerinin hâkim olduğu zıraî bünyeli geri memleketlerde nasıl önlenir? Bugün sosyal ilimlerin başlıca inceleme konusu, bu olmuştur. Asya, Orta Şark ve Lâtin Amerika memleketlerinde zıraatta çalışan nüfusun en az yüzde 25 i gizli işsiz olduğu tahmin olunmaktadır. Mısırda bu nisbet yüzde 40-50 ye yükselir. Tam istihdam hâlinde bu memleketlerin millî gelirlerinde, sermaye yatırımlarıyle elde edilmesi düşünülen kalkınma hızından çok daha fazlası sağlanabilir. En başarılı plân uygulanan memleketlerde bu hız yüzde 7-8 i geçmemektedir. Bu rakam da istisnaî bir rekor olabilir. Halbuki, gizli işsizliğin önlenmesi sayesinde, kalkınma hızını bunun iki misline çıkarmak mümkündür. Hindistan'da tam istihdam halinde millî gelirin yılda % 20 yükseleceği hesaplanmıştır (2).

Ekonomileri yeteri derecede gelişmemiş memleketlerde, mubadele ve hizmet sahaları da gizli işsizliği besler. Ticaret ve sanayi genel olarak küçük aile işletmeleri halindedir. Şehirlerde sabit iş yeri tutanlar dışında birçok da gezginci esnaf, lüzumsuz ve faydasız yere emek kaybına sebep olurlar. Geri memleketlerde, ticaret ve hizmet alanında ileri memleketlerle kıyaslanmayacak kadar fazla emek israfı vardır. Bunun, nisbet edilirse, zıraî sahadaki gizli işsizlikten aşağı kalmayacağını söylemek mümkündür. İleri memleketlerde on personelli bir orta ticaret işletmesi, geri memleketlerde belki yüz insanın ve yirmi otuz işletmenin işi olur. Teknik ve enerji geriliği de bu duruma eklenirse, geri memleketlerin çoğunda millî gücün ziyan olup gittiğini ifade etmekte hatâ ve mübalâğa yoktur.

Tarım sahasındaki gizli işsizlik nasıl önlenir?

GİZLİ işsizlik hâdisesi, toprak sahiplerinin bizzat işlettikleri küçük zıraî ünitelerin bulunduğu yerlerde kendini gösterir. Aile fertlerinin çoğalması, çalışan kollarda

(2) Aynı eser, S. 120.

bir fazlalık doğurur. O şekilde ki, bunlar istihsal yekûnunda bir düşüklüğe sebep olmadan, başka sahalara gidebilirler. Hatta tarımda kalmaları istihsalin verimliliğini bile azaltmaktadır. Topraklar, ona sahip olmayan gündelikçiler tarafından işletildikçe, gizli işsizlik azalır ve işsizlik ayan beyan meydana çıkar. Artık senede bir iki ay veya daha az çalışarak, geri zamanını boş geçiren tenbel köylü yerine, çalışarak hayatını kazanmaya mecbur kalmış işçi tipi, hayata karışmıştır. Zıraatta makinalaşmak, endüstride olduğu gibi az işçi ile daha çok iş görecek metodlara başvurmak zarureti ve imkânı doğar. Öte taraftan senenin her mevsiminde elemeğine ihtiyaç duyulan zıraat şubelerine, tarla zıraatı yerine bahçe zıraatına doğru akım başlar.

Şu halde, gizli işsizliğin en büyük kaynağını kurutmak için alınacak tedbir özetlenebilir:

1 — *Zıraatta küçük aile işletmelerini, bilhassa tarla zıraatında teşvik etmemek; bunların yerine sermaye ve teknik imkânları yeterli büyük ve orta işletmelerin kurulmasını desteklemek.* (Bu işletmelerin özel teşebbüs veya ortaklıklar veya bizzat işçilerin kurdukları istihsal kooperatifleri veya devlet işletmeleri olması her memleketin bünyesine, şartlara ve yerine göre değişir. Bu konu ayrıca incelenmeye, tartışılmaya değer.)

2 — *Büyük işletmeleri parçalama ve köylüye dağıtma hedefi güden toprak reformlarından kaçınmak.*

(Toprak dağıtımı, bir sosyal adalet meselesi olarak müdafaa ediliyor. Halbuki problem, sosyal olmazdan evvel ekonomiktir. Küçük işletmelerin ekonomik ise dağıtım faydalı olabilir. Bunun için zorlamaya bile lüzum yoktur. Hükümetlerin topraksız çiftçiye toprak edinme imkânını sağlaması, yardım etmesi yetişir. Fakat ekonominin büyük işletme halinde kurulmasını gerektirdiği hallerde, toprağı parçalamanın ve köylüye dağıtmanın hiç bir açıdan faydası olamaz.)

3 — *Senenin muayyen birkaç ayı dışında işletmecileri işsiz bırakan zıraat çeşitleri, tarla zıraatı yerine devamlı el emeği kullanan bahçe zıraatına doğru bir reform yapılması* (Tarla randımanının çoğaltılması tedbirleriyle birlikte).

4 — *Zıraî nufusun azalması ilerlemenin en kesin delillerinden biridir. Türkiyede de mukadder olan böyle bir neticeyi hızlandıracak ve gelişmesini sağlayacak bir politika güdülmesi lâzımdır.* (Bunun başında hızla sanayileşme gelir. Ortak Pazar'a gir-

memiz karşısında bu konuda kötümserlik gösterenler yanlış düşünmektedirler. Biz, sanayileşmede Ortak Pazar'ın bize faydalı olacağına inanıyoruz. Yeter ki, tarımda ve diğer iş ve hizmet sahalarında, sanayi ve hizmetler sahasına akacak her yaşta insanları yeni işlerine alıştıracak bir eğitim ve hazırlama sistemi bulunsun ve bütün hızla bu hedef uygun çalışmaya girişilmiş olsun.)

5 — *Bununla beraber, yetkili ecnebi uzmanlar şunu da söylüyorlar:* (3) Türkiye, tarım reformu yapabildiği taktirde bugün zıraat sahasında çalışan nufusunu, tam istihdam halinde bu sektörde çalıştırabilir. Köyden şehire büyük ölçüde akım olması beklenmemelidir. Nufus çoğalması oranını geçmeyecek kadar bir akım olabilir. Şüphesiz şehir nufusunun çoğalma hızı büyük olacak, köy nufusu ise ya istatik kalacak veya çok az nisbette bir fark gösterecektir. Türkiye'nin kalkınma plânına göre 15 sene tahmin edilen 50 milyonun üstündeki nufusun yarıdan çoğu şehirlerde toplanabilir.

İstihdam dâvasının genel meseleleri

Plânlamadaki hedef, m i l l î iş gücünü randımanlı şekilde kullanmak olmalıdır. Biz bu kısa çerçeve içindeki yazı denememizde problemi her bakımdan ortaya koymak durumunda olamayacağımıza şüphe yoktur. Esasen konuyu çeşitli açılardan, ancak yetkili kimseler alıp inceleyebilir. Bizim burada yapmak istediğimiz şudur: Plân hedefi olarak kabul edilecek istihdam davasında, hangi meseleler ele alınmalıdır? Yukarıda işaretlediklerimizden başka olarak bu problemin genel konuları, fikrimizce şunlardır:

1 — *Çalışma devresini uzatacak işler.*

(Gençlerin çabuk hayata atılması, tahsil ile çalışmayı birleştirecek müesseseler kurulması (Çiftlik, fabrika, okul gibi); çalışan gençlerin tahsillerini tamamlama ve yürütmelerini sağlayacak şekilde eğitim sisteminde reform yapılması, yaşlıların çalışmaları konularının birer problem olarak ele alınması gibi).

2 — *Gençlerin mecburi veya gönüllü olarak belirli sürelerde âmme işlerinde veya mesleki formasyon için çalıştırılması.*

Gelişmemiş birçok memleketlerde bu konuda yapılan tecrübelerden de faydalanarak bu probleme en kısa zamanda bir çözüm yolu bulunmalıdır. Askerlik devresini bu maksatla uzatmak veya konan çalışma mükellefiyelteri koymak mümkündür. Çalışma mükellefiyetleri bayındırlık ve ağaçlandırma işleri için tatbik edilebilir. Şüphesiz bunun da sosyal adalet ve modern hukuk prensipleriyle bağdaştırılması lâzımdır.)

3 — *Ordunun müstahsil işlerde kullanılması prensibinin kabulü.*

(Yalnız gelişmemiş memleketlerde değil, ileri memleketlerde de ordunun askerlik dışında memleketin sosyal ve ekonomik kalkınmasında gittikçe vazife aldığı görülmektedir. Bunun küçük bir misâlini geçen ay limanımızı ziyaret eden Amerikan donanması vermiştir. Misafir donanma askerleri mektep yapımına, kamu binalarını boyamaya kadar birtakım işlerde fiilen çalışmışlardır. Bugün ordu, istihdam dâvasına önemli şekilde yardım edebilecek bir organdır. Gençlerin meslekî formasyonları bakımından, hayatlarında askerlik için ayrılan aylardan faydalanmak lâzımdır.

4 — *Normal çalışma kadrosu içinde iş bulamayanları rantabilitesi düşük olan işlerde kullanacak kamu ve yarı kamu müesseselerin kurulması.*

(Devlet, iktisadî devlet teşekkülleri, belediye, ticaret odaları, diğer meslekî teşekküller, büyük sanayi ve mali müesseselerin yardımları sağlanarak, her vilayette çocuklar, gençler, kadınlar ve her yaşta insanlar için her çeşit zıraat, sanayi ve diğer hizmetler sahasında çalışan kurumlar meydana getirilebilir ve bu uğurda ödenecek fazla iş ücretlerinin enflasyonist etki yapmaması tedbirleri de bulunabilir. Gaye boş ve çalışmayan insan bırakmamaktır.)

5 — *Küçük sanat ve iş sahasında özel teşebbüsü destekleyici tedbirler alınması.*

(Bizde yeni işe atılacak insan için hiç bir yardım müessesesi yoktur. Yeni işe atılacaklara bankalar kapılarını kapamışlardır; ancak bir iş tutup kazançlı hale geldikten sonra bankalar bunlara kapılarını açarlar. Hem kredi bulunmaz ve hem de bulunsa bile faiz yüksek olduğu için yeni işe girişen insana bunun faydası olmaz. Sonra bu krediler tek imza ile de açılmaz. Problemin çözüm şekli:

1) Bir meslekî formasyonla yetişmiş bir kimse sadece kendi imzasıyla ve ucuz faiz ve uzun vade ile işe başlamış kredi bulabilmeli.
2) Teknik yardım da görebilmeli;
3) Başarı gösterenlere ortaklıklar kurarak işlerini büyütebilmesi için kredi ve yardım genişletilebilmeli.

---

(3) Prof. Baade, bunlardan biridir.

6 — Sermaye piyasasının açılmasını orta ve büyük teşebbüslere girişenleri destekleyecek ve sağlayacak tedbir alınması.

(Bunu da devletten beklemekteyiz. Sermaye şirketlerine halkın tasarruflarını aktaracak tedbirler başlı başına bir inceleme konusudur. Bugün bu saha tamamen boştur ve doldurulmadıkça da kalkınmamız ve çalışma problemimizi çözmemiz mümkün değildir (4).

İşte bizim görüşümüze göre Türkiye'de işsizlik ve istihdam dâvasının çözüm yolları ve genel konuları bunlardan ibarettir.

---

(4) Bu konu üzerinde Bk. Mecmuamızın 2. sayısında sayfa; 20-84 ve 6. sayısında Sf. 6-302.

İÇ TURİZM

(Otomobille Marmara Turu)

Yazan : Dr. İlhami MASAR

ARAMIZDA, otomobil sahibi olmalarına rağmen, büyük şehirler çevresi dışına çıkmayanlar çoktur. Filhakika yolların bozukluğu ve otellerin pisliği, pek çok kimsenin gözünü korkutmuş bulunuyordu. Fakat şimdi vaziyet değişmektedir. Şoselerimiz gittikçe gelişmektedir; otellerimiz de daha ideal halde olmaktan uzak iseler de, artık oturulur hale gelmektedirler.

Biz, Cumhuriyet Bayramından istifade ettik ve İstanbul'dan hareket ederek, Trakya'dan Gelibolu yarımadasına gittik ve Marmaranın güney sahilinden yine İstanbul'a avdet ettik. Takriben 1.000 kilometre tutan bu turu kolaylıkla dört gün ve üç gecede yaptık. Bu yazıda, bu gezme hakkında izahat vermeğe çalışacağım:

1 inci GÜN :

İstanbul'dan sabahleyin erken hareket ettik. Tekirdağ'a kadar deniz kenarını takibeden çok iyi vaziyetteki asfalt yol 140 kilometre kadardır. Bu yolu iki saat zarfında katetmek kabildir.

Tekirdağ'da Karsonun inşaatı ikmâl edilmiş; tahminime göre, bahara kadar tanzim işi de bitirilecek ve Tekirdağ, en şirin sahil şehirlerimizden biri haline gelecektir.

Tekirdağ - Keşan yolu stabilize olarak bitirilmiş, fakat daha asfaltı dökülmemiştir. Bu sebeple şose, ya tozlu, ya çamurlu halde bulunmaktadır. Asfalta başlanacakmış; fakat bugünkü haliyle de 100 kilometreye yakın olan bu mesafeyi iki saatte almak kabildir.

Keşan'ı Eceabat'tan ayıran mesafe 120 kilometre kadardır; fakat yol muntazam asfalt olduğundan, bu arayı da iki saatte katetmek kabildir. Kısacası, İstanbul'dan Eceabad'a kadar 6 saatte varmak mümkündür.

Keşan'dan Gelibolu'ya kadar yol, çam ormanları içinden geçmektedir. Burası, memleketimizin en şirin köşelerinden biridir. Gelibolu'da iyi lokantalar vardır. Öğle yemeğini burada yemek uygun oluyor.

Araba vapurunun Eceabat'tan Çanakkale'ye son geçişi olan saat 19 a kadar, Birinci Dünya Harbi sahasını gezmek için saatlerce vakit kalmaktadır. Her iki taraftan 450 bin kişilik zayiat verilen bu çetin savaşın en mühim noktalarına kadar muntazam yollar yapılmış ve bu sahalar bir millî park telâkki olunarak ağaçlandırılmış bulunmaktadır. Tabiatın güzelliği her tahminin fevkindedir.

Seddülbahir, Arıburnu, Anafartalar, Conkbayırı savaş sahalarını ziyaret etmek ve bu sırada birçok Türk, İngiliz, Fransız, Avustralya, Kanada, Yeni Zelânda âbide ve mezarlıklarını görmek mümkündür. Her Türk'e, bu sahayı gezmesini tavsiye etmek isterim.

Akşam araba vapuru ile Çanakkale'ye geçiliyor. Tabiî en güzeli, şehir dışında, Çanakkale - Truva yolu üzerinde, çamlar arasında ve deniz kenarında olan Tusan motelinde geçirmektir. Burası, bütün Tusan otelleri gibi iyi bakımlıdır. Fakat motel kışın kapalıdır ve fiatça biraz pahalıdır. Bu sebeple, Çanakkale içindeki otellerde gecelemek de olabilir. Bunların yatakları temiz, fakat tuvaletleri pek memnun edici değildir. Biz, Evkaf'ın şehir içinde yeni inşa ettirdiği Truva otelinde kaldık.

2 nci GÜN :

Sabahleyin ilk yapılacak şey, şehre 20 kilometre mesafedeki Truva harabelerini ziyaret etmek olmaktadır. Burada, geçen

asırda kazıyı idare eden Schliemann ismindeki Almanın bilgisizliği yüzünden, şehir harabesinden görülecek çok şey her ne kadar kalmamış ise de, muhit insanın gözünde Helena ve Paris'i ve Truva atını canlandırmaktadır.

Çanakkale'den Edremid'e giden 180 kilometrelik asfalt şose mükemmel vaziyettedir ve memleketimizin bir cennet kadar güzel bir bölgesinden geçmektedir.

Okuyucularıma, seyahatin bu ikinci gününü, fazla yol yapmıyarak, geceyi ya Edremit civarı sahillerdeki otellerde geçirmelerini, yahut da Ayvalığa kadar uzanarak yaz ise orada Çamlık'daki otellerde, mevsim dışında yine Ayvalık'daki temiz Ekonomi Palas'ta kalmalarını tavsiye ederim.

Gelibolu ve Çanakkale'de olduğu gibi, Edremit ve Ayvalık'ta da güzel balıklar yemek kabildir.

Edremit - Ayvalık yolu tamir halinde bulunmaktadır. İnşaat daha bitmemiş ise, Ayvalığa gitmekten vazgeçmek daha uygun olur. Yukarda söylediğim gibi, Edremit sahillerinde de kalacak yerler vardır.

3 üncü GÜN :

Bugün zarfında en normal şey, 270 kilometrelik bir yol katederek Edremit'ten hareketle Balıkesir üzerinden Bursa'ya varmaktır. Yol umumiyetle düzgün ve asfalttır. Yalnız Edremit'ten biraz ilerdeki ormanlar arasından geçen pitoresk dağ yolunun daha asfaltı dökülmemişti; fakat 30 kilometrelik bu kısım da, yağmurlu havada bile rahat geçit vermektedir

Bugün öğle yemeğini, Balıkesir'deki, ismi galiba Özen Palas olan lokantada yemek doğru olur.

Üçüncü geceyi, söylediğim gibi, Bursa'da Çelik Palas'ta, Çekirge'deki otellerde veya Uludağ'da Büyük Otel veya Kirazlı Yayla'da geçirmek kabil olduğu gibi, Yalova'ya kadar uzanıp Termal Otelinde kalmak veya mevsim uygun ise Bursa'ya varmayıp, Marmara sahilinde şirin Erdek'te gecelemek mümkündür. Erdek hakikaten görülecek bir yerdir ve yazın temiz plâj oteli açıktır.

4 üncü GÜN :

Bugün 250 kilometrelik mesafe katederek Bursa'dan İzmit'e ve oradan İstanbul'a gelmek kalıyor. Gece, Erdek veya Yalova'da kalınmış ise, bu mesafe uzamakta veya kısalmaktadır. Her üç şıkta da yolu bir günde rahatça yapmak kabildir. Yolun yüzde sekseni asfalttır; yalnız Gemlik ve Karamürsel civarında yol yapılmış, fakat daha asfalt dökülmemiştir.

Ufak bir zahmete katlanıp, Yalova - İzmit arasını karadan yapmak şayanı tavsiyedir. Bu yol çok şirindir ve söylendiği gibi pek bozuk değildir. Karamürsel veya Değirmendere'de de sahile inip, deniz kenarında bir kahve içmek insana bütün yorgunluğunu unutturur.

Dördüncü gün öğle yemeğinin İzmit'te Şehir Lokantasında yanmesini tavsiye ederim.

Yalova'da pek fena organize edilmiş olan araba vapuru bekleme işine tahammülü olanlar, tabiî Yalova'dan Kartal'a araba vapuru ile geçerek mesafeyi 150 kilometre kadar kısaltabilirler.

Biz, İzmit üzerinden, karadan gitmeyi tercih ettik ve hiç pişman olmadık. Akşam İstanbul'a, dört günlük seyahatten hiç yorulmamış olarak avdet ettik.

Katettiğimiz 1.000 kilometrelik yolun yarısından fazlası, tabiat güzellikleriyle insanda unutulmaz hâtıralar bırakan bölgelerden geçtiği için, seyahatimizden çok memnun olarak döndük.

Sosyal Sigortalar Kanunu B.M.M. de Görüşülürken

Av. Ekrem AMAÇ

BÜYÜK Millet Meclisinde müzakere edilmekte olan SOSYAL SİGORTALAR KANUNU, yurdumuzda geniş bir kütleyi ilgilendiren günün önemli konularındandır.

Bilindiği gibi, 9.7.1961 tarihinde halkın oyuna sunularak yürürlüğe konulan ANAYASAMIZ; insan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adâleti, şahsın ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİ'ni bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak amacı ile hazırlanmış ve kabul edilmiştir.

Bu sebeple, memleketimizde iktisadî ve sosyal münasebetler alanında tek başına veya bir meslek gurubu içinde yer alan İNSAN'a, çalışabildiği müddetçe kabiliyet ve bilgisine göre bir iş ve meslek edinme hakkı, o meslek içinde gelişme ve ilerleme hakkı tanındığı gibi, gördüğü işe karşılık haklı ve âdil bir ÜCRET alma imkânları da sağlanmıştır.

Ayrıca, çalışanın işini ve mesleğini; maddi ve manevi gücünü, israf olunmaktan alıkoyacak, sıhhatini koruyacak şartlar içinde görmesi hakkı yanında, bir gün kendi elinde olmıyan sebeplerle çalışamıyacak bir hale geldiği zaman, kendisini ve ailesini sefalete düşmekten koruyacak GARANTİLER elde etmek ve bunları korumak hakkı gibi imkânlara da yeni Anayasamız geniş ölçüde yer vermiştir.

Sosyal güvenlik, bunlardan biridir ve bu gün hemen bütün memleketlerde, ilk plânda mütalâa edilen ve büyük önem taşıyan mevzuların başında gelmektedir.

Memleketimizde mevcut, sosyal sigorta kolları esas itibariyle halen İş Kanununun uygulandığı İŞYERLERİ'nde çalışanlar ve o kanuna göre SİGORTALI sayılanlar hakkında uygulanmaktadır. Bunun yanında, bir kısım medenî memleketlerde hemen hemen bütün vatandaşları kapsamına alan sosyal sigortalar, bizde henüz mahdut zümreleri kapsamaktadır.

Halbuki, Anayasanın 48 nci maddesinde, HERKESİN SOSYAL GÜVENLİK HAKKINA SAHİP OLDUĞU, bu hakkın sağlanması için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurma ve kurdurmanın Devletin ödevlerinden bulunduğu açıklanmıştır.

Böylece, halkın bu gününü ve yarınını emniyet altına almayı amaç edinen bu ANAYASA prensibi, birinci beşyıllık Kalkınma Plânında belirtilen tedbirler arasına da girmiştir.

Hükümetçe hazırlanan tasarının geçici 20. maddesinde yer alan bir hükmün, geçici komisyon tarafından kaldırılması, Bankalar ,Sigorta ve Reasürans Şirketleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personelinin haklı şikâyetlerine yol açmıştır.

Çünkü adıgeçen müesseselerin ekserisinin, memur ve müstahdemlerin sosyal güvenliğini teminat altına alan eskidenberi kurulmuş sandıkları mevcuttur. Bu sandıklar, personelin sosyal durumlarına göre, ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermekte ve sosyal sigortalar kanunundan daha üstün faydalar sağlamaktadır. Bu gibi müesseseler personelinin (sosyal güvenlikleri) nin eskiden olduğu gibi, kendi sandıkları tarafından teminine devam olunmasında Hükümet bir mahzur görmediği halde, geçici komisyon, bunu plân hedeflerine aykırı görmüş ve personele adı geçen kurum, teşekkül ve birliklerce yeni çıkacak kanuna nazaran fazla bağlanmış olan yardımların munzam sigorta sistemleri ile devam ettiril mesine kanunî bir engel bulunmamasını ileri sürerek maddeyi kaldırmıştır.

Halbuki, birinci beş yıllık plânın SOSYAL GÜVENLİK TEDBİRLERİ kısmında,

genel sosyal güvenlik düzenine doğru gitmeyi hedef tutan hükümler yer almışsa da, bunun tek elden temin edileceği hakkında plânda bir kayıt yoktur. Plânın esas hedefi, çalışanların sosyal güvenliğini temindir. Sözügeçen sandıkların gayeleri de bundan başka bir şey değildir. Şu halde, ortada plân hedeflerine aykırılık diye bir şey yoktur.

Kaldı ki, Anayasanın 48 nci maddesinde açıkça ifadesini bulan prensipte, inhisarcı bir zihniyet asla yer almamıştır. Anayasada (kurmak ve KURDURMAK) terimleri vardır. Bu suretle en aşağı sosyal sigorta kanununun kabul ettiği normları sağlıyacak diğer müesseselere ve bu arada Bankaların, Sigorta Şirketlerinin, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Borsaların kurdukları sandıklara da (hayat hakkı) tanınmıştır.

Bundan başka, yeni kanun aslında, bütün çalışmaları şumulüne almış, TEK BİR SİGORTA REJİMİ kurmuş da değildir. Devlet memurlarında olduğu gibi, kanunla kurulan diğer emekli sandıklarının ÖZEL REJİMLER'i devam edecektir. Aynı hak ve imkânı, emsali sandıklara tanımamak, hem MÜKTESEP HAKLARI, hem de EŞİTLİK prensiplerini ihlâl etmez mi?

Batı Almanya, Belçika, Danimarka, Hollanda ve İsviçre gibi medenî memleketlerde DEVLET kurumu yanında, bu gibi ÖZEL teşebbüsler de pekâlâ yer almakta ve işlemektedir.

Geçici Komisyonun, güya bir çaredir diye ileri sürdüğü, (bu gibi sandıkların Sosyal Sigortalar Kanununa nazaran temin ettikleri fazla yardımların devamına bir engel bulunmadığı) gerekçesinin de, tatbikatta yeri yoktur. Çünkü, bu müesseseler, evvelce büyük fedakârlıklarla kurdukları sandıklarını Sosyal Sigortalar Kanununa tâbi tuttuktan sonra da devamettirmek imkânına sahip olamazlar.

Gerçekten, ne bu müesseseler, ne de onların personeli, kanunun emrettiği SOSYAL SİGORTA PRİMİNİ ödedikten sonra, buna ilâveten Sandığa da ayrı bir prim ödeyemezler. Bundan zarar görecek kimseler, her şeyden önce SOSYAL GÜVENLİK HAKKI'na sahip, personeldir.

Kaldı ki, geçici komisyonun değiştirdiği şekilde madde kanunlaşırsa, aynı kanunun 128 nci maddesinde İHTİYARİ olarak devamı derpiş olunan bu gibi sandıkların, fazla haklar bakımından devamını MECBURİ kılmak gibi, yekdiğerine uymıyan ve gerçekleşmesi hukuken ve fiilen mümkün olmıyan bir hüküm, kanunda yer almış olacaktır.

Bu noktaların, Millet Meclisinde ve Senatoda gözden uzak bulundurulmıyacağı ve sonunda Hükümet tasarı ve teklifinin tercih edileceği kanısındayız.

Devletçilik Yolunda Özel Kalkınma

Feridun AKDAĞ

KARMA ekonomiyi kabul ettik. Yâni hem devletin hem de özel sektörün yatırım yapmasını ve kalkanmada her iki sektörün birbirini dektеklemesini istiyoruz. Fakat bunun yolunu bulmuş değiliz. Bugün özel sektör tek başına kalkınmamızı sağlayacak güçten uzaktır. İster istemez özel sektörden fazla devlet, yatırımlara girişecektir. Şu halde iktisadî Devlet teşekkülleri daha da çoğalacak demektir. Bundan dolayı Hükûmet, iki başlı maksat düşünerek iktisadî devlet teşekküllerinin idaresi hakkında yeni bir kanun hazırlamıştır. Millet Meclisinde görüşülerek kabul edilen bu kanunun birinci maksadı, mevcut devlet işletmelerini kâr getirir hale koymaktır. Çünkü, Beş Senelik Plânın finansmanında bu işletmelerin elde edecekleri kârlar da gözönüne alınmıştır. İkinci maksada gelince, devlet yatırımlarının hangi çeşit işletmelere yatırılabileceği, yahut başka bir deyimle özel ve devlet yatırımları arasında mutlaka bir ayrımın nasıl yapılabileceği kesin hükümlere bağlanmak istenmiştir.

Fakat, Devletin özel şirketlere sermaye koymak suretile iştiraki, bu kanunla önlenmiş gibidir. Özel şirketlerin Devlet iştiraklerine ihtiyaçları vardır. Bir takım büyük işlere özel teşebbüsün katılabilmesi için Devletin de sermaye ile destek olması lâzımdır. Halbuki bu kanunla hem bu iştiraki güçleştirilmekte, hem de Devlet, sermayenin yüzde elliden fazlasına mâlik olursa, şirketlerin iktisadî devlet teşekkülü haline konacağından, bu yol fiilen kapatılmıştır.

Biz karma ekonomiyi, ters anlıyoruz. Devlet yatırımlarına her halde muhtacız. Devlet tek başına yüzde yüz sermayesi kendine ait işletme kurup idareye kalkarsa, bundan çok defalar zarar eder. Özel teşebbüs adamındaki basiret, işbilirlik, kombinezon ve para kazanma ehliyeti devlete olamaz. Paranın çoğunu devlet koysa bile idaresini ehliyetli özel kişilere bırakmalıdır. Tabii bu kişiler kendi çiftliklerini idare ediyormuş gibi, serbest ve kontrolsuz olmayacaklardır. Başlarında Devletin kontrolu bulunacaktır. Ama bu kontrol işi bozmamalıdır. Bu şart altında idareyi özel sektöre bırakacak bir karma ekonomi, memleket için tutulması en uygun bir yoldur.

ŞİMDİ karma ekonominin gelecekte olmasını özlediğimiz şekli düşünelim:

Devletin yatırımlara karışması, önayak olması, desteklemesi ilk zamanlar için lâzımdır. Karma ekonomi, yâni sermayenin çoğu devlette, idare sorumluluğu özel şahıslarda olmasının, gayeye varmak bakımından, bir sebebi de, devlet yatırımlarının yavaş yavaş özel şahıslara ve geniş halk kitlesine devredilmesini kolaylaştırmaktır. Devlet bir işletme kuracak veya kurulana büyük sermaye koyarak iştirak edecek; fakat gaye, devletin eline geçen hisse senetleri halka satmak olacaktır. Bu suretle devlet, bir taraftan yatıracak, öbür taraftan sermayesini geri çekerek tekrar başka işlere yatırabilecektir.

Halbuki, çıkarılan kanunda devlet iktisadî teşekküllerinin devamlı olarak yaşaması ve özel sermayeye tamamen kapılarını kapaması prensip olarak kabul edilmiştir. Biz bunu çok zararlı ve kalkınmamıza karşı büyük bir engel olarak görmekteyiz.

Bu münasebetle, bir milletvekilinin 1951 de Büyük Millet Meclisine sunduğu Milletçe Kalkınma Kanunu teklifinde devlet işletmeleri ve işletmeciliği hakkındaki maddeleri bu defa dikkatle yeniden okudum. 273 madde ve 6 geçici maddeden ibaret olan kanun teklifinde bu kısım 49 madde tutmaktadır.

Bu kanun teklifinde idarî ve siyasî devletin tesir ve nufusundan kurtarılarak, yeni ve kifayetti organların eline bırakılmaktaydı. Ortaya atılan ikinci nokta da, devlet

sermayesiyle kurulan şirketlerin sonra halka mal edilmesiydi. Sermayesine özel sektörün de iştirâk edeceği her devlet işletmesi, Anonim şirketleri halinde kurulacaktı. Yüzde yüz sermayesi devlete ait olan işletmeler iktisadî devlet teşekkülü olarak kurulacak veya kalacaktı.

İşletmeler, statüleri ilgili bakanlıkça hazırlandıktan sonra, Yüksek Plânlama Kurulu ve Bakanlar Kurulu kararıyle kurulabilecekti. Yüksek Plânlama Kurulu statüye, yatırım ve finans plânlarına, kısacası plânlamaya ait bütün konularda en büyük karar merkezi olacaktı. Bundan mâada Devlet İşletmeleri Genel Kurulu ismi altında doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisine bağlı bir yüksek organ da kurulmaktaydı. Bu suretle devlet işletmeleri bir taraftan ilgili bakanlığın kamu kontrolu altında bulundurulmakla beraber, diğer taraftan plân bakımından Yüksek Plânlama kuruluna, işletme ve düzenleme bakımından da devlet işletmeleri genel kuruluna bağlanmak suretiyle idarî ve siyasi devletin emir ve kumandası altında bulundurulmaktan çıkarılmış oluyordu. Mezkür kanun teklifinde Milletçe Kalkınma Bankası ismiyle bir büyük yatırım bankası da kurulmakta ve devlet işletmelerinin teknik ve malî kontrolları bu banka eliyle yaptırılmaktaydı.

MAALESEF bu kanun teklifi, o zamanki iktidarın başında olanların iktisadî diktorasını yıkacağından, Anayasaya aykırıdır diye reddedildi. Şimdi iktisadî devlet teşekkülleri hakkında yeni bir kanun hazırlanırken bu teklifi inceden inceye tetkik etmenin çok faydalı olacağına şüphe etmiyorum.

Bahsini ettiğim kanun teklifinde asıl önemli olan nokta, devlet işletmelerinin anonim şirketler haline konarak halka devir edilmesi keyfiyetidir. Sermayesine özel kişilerin de katılabileceği işletmeler devlet anonim şirketi hâline konacaktı. Halen mevcut Sümerbank, Etibank'ın fabrika ve tesislerinden her biri ayrı ayrı, anonim şirket olacaktır. Bu fabrika ve tesislerden ticarî kıymeti olanlarına yeni değerler biçilecek ve buna göre hisse senetleri çıkarılacaktır. Her fabrika veya tesisin yönetimini üzerine alacak ve kısmen, meselâ yüzde 5 - 10 kadar, sermaye koyacak ehliyetli işletmecilerle **anlaşmalar yapılarak**, şirketin idaresi bir müddet bunlara bırakılacaktı. Hisse senetleri satın alanlar, Milletçe Kalkınma bankasının kredi kolaylığı göstermesi, Hazinece de asgarî kâr ve başabaş satın alma garantisi verilmesi de sağlanacaktır.

Sermaye piyasası kurmak işte böyle olur. Devletin kendisine özel sektordan herşeyile ayırması halinde imkânı yok, bu memlekette sermaye piyasası kurulmaz. Devlet, işin başına geçeçektir. Özel teşebbüs ve sermayeye dayanan, yâni zamanla bu istikamette tekâmül eden bir karma ekonominin şartı da budur.

EN KORKUNÇ HASTALIK

ÜMİTSİZLİK

DOSTUM, büyük ve çalışkan bir iş adamı. Şüphesiz zengindir; fakat arkasında bir yumurta küfesi olduğu için, ihtiyatlı ve çekingen: Etliye sütlüye karışmak istemez. İktidarın kendisine karşı tavrı değişir ve şüpheli tanınırsa, işleri hakikaten bozulabilir. Doğrusunu söylemek gerekirse, o da iktidarla hoş geçinmek için elinden geleni yapar; hakkında en ufak bir şüphe ve tereddüt doğmaması neye bağlı ise, hepsini itina ile yerine getirir. Bununla beraber, yarının ihtimâllerini hesapladığı için, iktidara bağlı tek cepheli bir adam olarak tanınmayı da istemez. Fikir ve siyaset sahasında, iktidarla mücadele hâlinde olan eski dostlarını da ara sıra ihmâl etmez; onlarla görüşür; hattâ el altından bazı küçük yardımlar da yapar.

Dostum, benim didinmelerimin yalnız kendime zarar vereceğine kanidir. Bir görüşmemizde bana:

"— Kiminle, ne ile uğraşacaksınız? Beyhude çırpınıyorsunuz; kendinizi harcarsınız!..." diye bir dost nasihati vermişti.

Ben de bu konuşmamda, kendisinde yerleştiğini gördüğüm ümitsizliği kırmaya çalışmıştım. İkinci buluşmamızı, bu mevzu üzerinde, bir sosyoloğ, bir âlim gibi, âfâkî bir tartışma için yapmıştık:

"— Müsaade edin, evvelâ ben konuşayım," dedim ve devam ettim: "Hâdiselere boyun eğerek, değişmez şeyler olduğuna inanarak, bunlara teslim olmak, Şarklılıktır; geriliktir ve iptidaîliktir. Geçen görüşmemizde siz, şikâyet ettiğimiz hâdiselerin değişmez şeyler olduğundan bahsetmiş, bunları değiştirmek için beyhude didinmek yerine, içimizde beşyüz seneden beri yaşamaya muvaffak olmuş azınlıkların metoduna uyarak, evvelâ hayata karşı kendimizi, çocuklarımızı ve neslimizi korumaya çalışmamızı tavsiye etmiştiniz. Düşüncenize iştirak etmiyorum. İş adamı, münevver, zengin, aklı başında insanların ümitsizliğe kapılarak kendi başlarını kurtarmaya çalışmalarını millete karşı ihanet, korku ve aşağı bir bencilik olarak karşılarım. Biz, içimizdeki azınlıklar gibi değiliz. Türk, asırlardan beri devletle birlikte yaşamış bir millettir. Nerede devlet varsa, orada

BU MEMLEKETTE MÜCADELE

Evet, Türkiye'de de bir sınıf mücadelesi vardır. Zaten sınıf mücadelesi olmayan bir memleket, ne dün, ne de bugün dünyada olmamış ve yarın da olmıyacaktır. Mücadele, tarihin her devrinde, her memleketinde durmadan olmuş ve durmadan da olacaktır.

Sınıf mücadelesi, iktadara, mülke, iktisadî hayata hâkim olan insanların teşkil ettiği tasavvur edilen cepheye bundan mahrum olanların hücumu demektir. Garpta hücuma geçen; çalışanlar, çok çalışanlar ve o ölçüde hakkını alamıyanlardan ibaret proleterya sınıfıdır. Acaba bizde de durum böyle midir?

Buna hemen verilecek cevap, "Hayır"

Türk milleti vardır. Eğer millet olarak yaşamak istiyorsak, devlet halinde kuruluş ve yaşayışımızı iyileştirmekten başka yolumuz yoktur. Bu da münevverin, iş adamının en önemli vatan vazifesidir. Bu vazifeden kaçmak, düpedüz cephe harbinden kaçmaktır; vatana ve millete ihanettir. Eğer sizin gibi, benim gibi insanlar "Benim üzerime ne vazife?" derler de sahadan çekilirler ve bu milletin mukadderatını sadece politika ihtirasçılarının eline terkederlerse, o zaman sizin bir ekalliyet gibi yaşamak, çoluk çocuğunuzun ve neslinizin istikbâlini emniyet altına almak gayeniz de gerçekleşemez. Rumların beş yüz sene evvel burada devleti yıkıldı; fakat milleti kaldı. Bizim Rumeli'de devletimizin yıkılması henüz elli sene olmadı; Tuna boylarına kadar gidip yerleşmiş, milyonlarca Türk'ten elli senede Rumeli'de kimse kalmadı. Biz, devletsiz, sudan çıkmış balık gibi oluruz, yaşayamayız.

"Bu memlekette herşeyden evvel, toplumu idare sorumluluğunu üzerine alan münevverde, gittikçe artan bu korkunç ümitsizliği ortadan kaldırmak için çalışmalıyız. Ben size, politika yapın, demiyorum. Alâkasız ve ümitsiz olmayın, diyorum. Devleti iyi teşkil ve idare etmek meselesine karşı, ilgisiz kalamazsınız. İlk işimiz budur. Bugünkü devlet idaresinden mi şikâyet ediyoruz? Bunun, mutlaka düzelebilir bir iş olduğuna evvelâ inanmamız lâzımdır. Bizde böyle inan olursa, onu düzeltmek elimizdedir. Ümitsiz olur, işi oluruna bırakırsak, bizi çözülmekten hiçbir kuvvet kurtaramaz. Çünkü, devletimiz çökünce, milletimizden de eser kalmaz. İşte sizinle, iki aydın dost gibi, konuşarak, aramızda bir görüş birliğine varmak istediğim mesele budur.

"Neden bu korkunç ümitsizlik havasına tutulmuşuz? Neden gemisini kurtaran kaptan olmak yolundayız?... Bunun cevabını düşünüp, araştırıp vermemiz lâzım. Buna hemen bir çırpıda cevap verilemez. İnceden inceye araştırmalar yapılacak, üzerinde durulacak, fikir tartışmaları olacak. Sonra, sebep anlaşılacak. Ama biz, bu ümitsizlikten kurtulamadığımız için, galiba, böyle bir araştırmaya bile girişemiyoruz. Halbuki dâvadan ümit kesmek yerine, aydınlar, derde, herşeyden önce bir teşhis koyarlarsa, ümitsizliğin derhal ortadan kalkacağına ve kaderimizin değişeceğine inanmaktayım. İşte onun için sizin peşinizdeyim ve yıllarca, her sönük ışık arkasında kurtuluş güneşi doğacağına inanmış bir adam olarak, bana yardım etmenizi, hiç olmazsa beni anlamanızı istiyorum..."

Dostumdan, teşekkür ederek ayrıldığım zaman, onun saklandığı kanatlarda küçük bir sarsıntı yapmış olmanın ümidi içindeydim. Bu da belki bir hayâl, bir serap... Fakat ne yapayım? Bir ömrü uğruna harcadığım yolda devam edebilmem için, buna muhtacım.

HANGİ SINIFLARDA OLUR?

-dan ibaret kalacaktır. Bizde çalışanlar ve çok çalışanlar değil, tersine, çalışmayanlar ve tembel tembel yan gelip rahat etmek isteyenler, çalışanlara hücum etmektedir. Biz, Garpta olduğu gibi, burjuva-proleterya arasında sınıf mücadelesi yaşayan devreye girebilmiş değiliz. Böyle olsaydı, bu mücadele, sosyal olgunlaşmamıza hizmet eden ve bizi, doğru olan orta yolda yürümeye sürükleyerek huzura kavuştururdu.

Şimdi; tembellerin, işten kaçanların ve kıt kanaat da olsa, rahat rahat yaşamak isteyenler bir cephe; burjuvası ve proleteryasıyla çalışanlar karşı cepheyi teşkil etmişlerdir. Bu savaşta kazanacak cepheye göre, milletimizin kaderi çizilecektir.

İktisadî Devlet Teşekkülleri ve İdare Meclisleri

Yazan : Tarık İsmet ERDEM

KENDİ hususî kanunları ile kurulan ve 3460 sayılı kanunun da mürakabesine tâbi olan iktisadî devlet teşekküllerimiz, gerek sınaî, gerekse ziraî alanda memleket iktisadiyatında büyük vazifeler görmüş ve hususî teşebbüs erbabına da görgü nümunesi olmuşlardır. Yine bu teşekküller, kuruldukları günden beri, memleketin muhtaç olduğu birçok teknik elemanı da yetiştirmiş, bu suretle hususî sektörün de istifade ettiği bu elemanlarla zaten çok zayıf olan teknik kadroların takviyesini de imkânlar nisbetinde sağlamıştır.

Garp âleminde emsaline rastlanan büyük holdingler çapında olan iktisadî devlet teşekküllerimiz, hususî kanunlarına göre, kendi idare meclisleri tarafından idare edilirlerdi. Şu veya bu sebeplerle 27 Mayıstan sonra kaldırılmış bulunan idare meclislerinin vazifeleri halen, teşekkül genel müdürlerinin başkanlığında, şube müdürleri ile tedvir olunmaktadır. Kuruluşlarından beri bu teşekküllerin iştigal sahalariyle uzaktan veya yakından hiçbır ilgi ve malûmatı olmayan zevatın himaye maksadiyle idare meclislerine getirilmeleri, âzalıkların ancak birer arpalık koltuğu mahiyetinde telâkki olunmaları, bu makamlara yapılan tâyinlerde ciddî isabetsizliklere yol açmıştı.

Bir himaye, lûtuf ve atıfet şeklinde ihsan olunan idare meclisi âzalıklarına gelen zevattan, bu lûtuf ve atıfete, icabında, mukabele edilmesini beklemek pek tabiî bir gerçek olması lâzımgelir. Bu gibi mukabelelerin bittabi âzalığı deruhte edilen teşekkülün sırtından yapılacağına da şüphe edilemez. Yukardan alınan emirlerin, ister kanunî olsun, ister gayri kanunî, teşekkül bünyelerine, bilânçoya geçmeyen birçok zararlara sebebiyet verdiği inkâr olunamaz.

Kaldı ki, iktisadî devlet teşekküllerimizin yüksek idare kademelerinin hemen birçoğu, meslekten yetişmiş tecrübeli elemanlardan mahrumdur. Bu durum, eskiden olduğu gibi, bugün de böyledir. Her nedense meslekten yetişmiş, tecrübeli birçok elemanlar biraz istidat ve kabiliyet gösterdiler mi, bunların bir kulpu bulunarak tasfiyeye tâbi tutulmakta veya birtakım kısır görüşlü politik ve idarî oyunlara âlet olamadıkları için, kendileri çekilmektedirler.

Hemen her iktisadî devlet teşekkülümüzde aşağı yukarı sistem bu olunca, kadrolar daimî bir değişiklik arzetmekte, esas kabiliyetler tutunamamakta, kalanlar ise şahsî durumlarını gözönünde bulundurarak iyi, kötü günlerini doldurmaktadır.

Kanaatimizce, dâvayı yalnız idare meclisi âzalıkları açısından değil, aynı zamanda teşekküllerin idarî bünyeleri ve bu bünyelerin sonradan yanaşmalardan ziyade, ihtisas sahibi yetişkin elemanlarla takviyesi yönünden mütalea etmek lâzımdır. Arızayı gören ve bilen hemen her bitaraf kalem, senelerden beri ihtisas diye sahifeler doldurmuşlardır. Fakat, memleketimizin zavallı kaderi, bu ihtisasa hürmet etmemenin veya edememenin acısı içinde kıvranmaktadır. Bütün mekanizmanın işleyişi bu minval üzerine kurulduğuna göre, bittabi idarî bünyede olduğu gibi, idare meclisi âzalıkları ve bunların fonksiyonları da ötedenberi ciddî bir suiistimâle mâruz kalmıştır.

Garpta, İngiltere ve Amerika gibi memleketlerde mükemmel bir şekilde işleyen ve randımanlı işler yaratan idare meclislerine mukabil, bu meclislerin, maalesef bizdeki icraatı ise, âzalarının mevzular hakkındaki kifayetsizlikleri veya yukarıdan alınan yüksek direktifler dolayısiyle birçok hallerde aksi istikamette te-

Nasıl plân istemeliyiz?

Kalkınma Plânı!... Millî gelirden yüzde şu kadarını taasrruf ederek yatırımlara ayıracağız ve yılda yüzde 7 gelişme hızını sağlayarak kalkınacağız. Yani yatırıma dayanan, bu yolla aklkınmayı hedef tutan bir plân!...

Bunun aleyhinde değiliz ve kalkınma, yahut daha iyi bir deyimle gelişme için mutlaka buna lüzum olduğuna da şüphe etmiyoruz.

Fakat bizim için plânın hedefi yatırım ve bu yolla kalkınma değil, çalışma son ferdimize ve son nefesimize kadar durmadan çalışma ve bu yolla gelişme ve kalkınma olmalıdır. Çalışmayı, çalıştırmayı ön plâna alan bir plân istiyoruz. Yani parayı değil, insanı düşünen ve onun için çalışan bir plân!...

Fakat biz böyle yapmıyoruz. İnsan faktörünü arkada bırakıyoruz; hatta hiç düşünmiyoruz bile... Plânda düşünülen yatırıma paramız yetişmeyecek endişesiyle «Vergilere zam yapalım; insanı biraz daha sıkıntıya sokalım» diye çırpınıp duruyoruz.

Biz bu işin böyle sökmeyeceğine, Türkiyede Kalkınma Plânının çalışma plânı olması gerekliğine inanıyoruz. Yatırım, hedefi çalışma ve çalıştırma olan plânın sadece vasıtalarından biri olmaktan başka hiç bir değer taşımaz ve baştacı olamaz.

celli etmiştir.

Bununla beraber, yukarıdan beri sıralanan realitelere rağmen, milyonluk ve hattâ milyarlık denilebilecek varlıklara sahip olan bu büyük teşekküllerin idare meclisi yerine, yalnız teşekkül umum müdürünün riyasetinde ve kendi maiyetindeki müdürlerle işleri tedvir etmenin isabetli olduğu da söylenemez. Bugünkü idare tarzının, ilk ağızda, mahzurları görülemezse bile, zamanla birçok aksaklıkların meydana geleceğini de beklemek yerinde olur.

İdare meclisi, teşekkülün, sevk ve idaresini sağlayan umum müdürlüğe, ana prensipler dahilinde direktif veren ve bu direktiflerin lâyıkiyle yürütülüp yürütülmediğini daimî surette kontrol eden bir organ olduğuna göre, bugünkü haliyle bu teşekküller bu gibi kontrollardan uzak kalmış durumdadırlar.

Hem icra, hem kontrol bir elde birleşemiyeceğine göre, icra organının günlük daimî işleri arasında bu kontrolü lâyıkiyle yapabilmesi mümkün olamaz. Günlük işlerin içine dalmış olan icra organı, psikolojik bir tesir altında, yapılan işlerden mütevellit ufak tefek aksaklıkları gayet tabiî karşılar, uzaktan bir gözün daha iyi görebileceği bu aksaklıklar, bu suretle vaktinde bertaraf edilme imkânlarından vareste kalır.

Bir müessesenin şurası veya burası iyi işleyemez; iyi işlemediği için de, bu müessesenin şurasını veya burasını yıkmak da iyi bir iş olmasa gerek. Medenî memleketlerde çok iyi işleyen idare meclisi müessesesinin bizde işleyememesi, elbette ki bir sebebe dayanır. Şu halde, kanaatimizce, yapılacak başlıca iş, bu sebepleri araştırarak izale etmek ve o müesseseyi iyi ve randımanlı işler bir hâle getirmektir.

Bizdeki iktisadî devlet teşekkülleri çapındaki şirket veya holdinglerde, İngiltere ve Amerika'da âzalarının adedi 20 - 25 e kadar ulaşan idare meclisleri vardır. Maliyecisinden, iktisatçısından, bankacısından ve teknisyenlerinden terekküp eden idare meclisindeki bu üyelerin her biri, mevzularında ve memleketlerinde amelî ve nazarî birer otoritedirler. Bu otoritelerin aldıkları kararlarla hiç şüphesiz en az hata payı ile müesseselerinin daimî inkişafını sağlarlar.

Bizde de, himaye ve siyaneti bir tarafa bırakarak, teşekküllerimizin idare meclislerine, o teşekküller mevzularına vâkıf (yalnız ağızdan dolma değil) elemanlar getirilirse ve bunlar, her türlü tesirlerden de uzak tutulurlarsa, elbette ki idare meclislerinden beklenen büyük istifadeler elde edilir ve bir teşekküldeki 4-5 üyeye verilecek maaş ve primler, kendisini fazlasiyle öder.

Bir İz Bırakmama Korkusu

BUNDAN sekiz sene kadar evveldi, Ada'dan son vapurla İstanbul'a dönüyordum. Prof. Yavuz Abadan, iki genç misafirini iskelede uğurluyordu. Beni onlara takdim etti:

"— Hamdi Başar'ı size tanıtıyorum," dedi; "Yaptığınız anket için kendisinden faydalanınız. O, Demokrat Partinin bilinmeyen, bir numaralı kurucusudur."

Tanıştığım iki gençle Ada'dan Köprü'ye kadar durmadan konuştuk. Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesinde biri profesör ve diğeri asistan olan bu iki genç, şimdi siyasî partiler hakkında bir etüd hazırlıyorlarmış. Asistan olan Amerika'da tahsil etmiş; yeni dönmüş. Bana sordu:

"— Değişen Dünya kitabı sizin midir?" ve sonra ilâve etti: "Onu, Amerika'da beraber tahsilde bulunduğumuz bir arkadaş çok methetti. Ben, eserlerinizi okumaya fırsat bulamadım. Fakat o, hepsini okumuş; bize daima bahseder ve fikirlerinizi muhitine yaymaya çalışırdı. Hattâ seminerde tartışma konusu bile yapılmıştı..."

Fikirlerini kimseye duyuramamış olma korkusu içinde yaşayan, unutulmuş bir adamın, bir eserinin neşrinden ondört sene sonra bir ses duyması, hayata yeniden gelmesi gibi birşey oluyor. Gözümün önüne, 1931 de "iktisadî devletçilik" tâbirini ilk defa ortaya attığım ilk kitabımdan, son 1951 de yayınladığım "Milletçe Kalkınma Dâvamız"a kadar, hep aynı dâvayı, aynı iman saflığıyla yaymağa çalıştığım cılız eserlerim sıralandı. İktisadî Devletçiliğin 1933 de ikinci cildi çıktı ve onu, üç sene sonra "Para ve İnkılâp", nihayet 1941 de "Değişen Dünya" takibetti. 1943 de "Bir Medeniyetin Sonu", hemen arkasından "Dâvalarımız", "Türkiye ve Yeni Dünya", sonra "Atatürk'le Üç Ay" ve 1946 da "Hürriyet Buhranı"... Bu arada muhtelif gazetelerdeki makalelerim, "Kooperatif" ve "Barış Dünyası" mecmualarımdaki yazılarım, halkevlerinde, İktisatçılar Derneği toplantılarındaki konferanslarımda da hep aynı dâvayı savunuyordum:

"Değişen bir dünya vardır; Birinci Dünya Harbinden beri insanlık bu değişmenin sarsıntılarını geçiriyor. Türkiye, bu sarsıntı ve buhran devri içinde kalkınmaya, medeniyet âlemine en kısa yoldan ve en kısa zamanda karışmaya mecburdur ve kalkınmasını ancak bu devrede yapabilir. Bu da, devletçilik sayesinde mümkündür. Yalnız bugünkü devlet, asla bu işe ehil değildir. Devletçilikte bir reform yapmak, iktisadî ve sosyal devleti idarî devletten ayırmak ve birincisini demokratik bir örgü ile doğrudan doğruya halkın eline bırakmak lâzımdır. Böyle bir reform yaparsak, bu, değişen dünya şartlarına da uygun olacak ve yeni doğacak dünya medeniyet nizamının temelleri ilkönce Türkiye'de kurulmuş olacaktır."

YİRMİBEŞ sene hep bu ana fikrin izahına, nasıl gerçekleşebileceğine dair araştırmalar, denemeler ve didinmelerle geçti. Evvelâ fikirlerimi, gerçekleşmesi için en kolay yol olan iktidara kabul ettirmek için uğraştım. Hayatımın güzel bir tesadüfü neticesinde, 1930 da Atatürk'ün teveccühüne mazhar oldum. Bu şerefe mazhariyetim, Serbest Fırkanın doğurduğu ayaklanmanın en şiddet kazandığı bir zamanda, Dolmabahçe Sarayında başlamıştı.

Serbest Fırka programında kaldırılması istenen liman inhisarları hakkında

sayın Başvekil İnönü'ye, emirleri üzerine izahat verirken, Gazi de yanımıza gelmişti. İki saatten fazla süren görüşmemiz, evvelâ liman inhisarlarından başlamasına rağmen, biraz sonra, Serbest Fırkanın kurulmasıyla birlikte memlekette beliren şikâyet ve huzursuzlukların sebepleri konusuna intikal etti. Ben, görüşlerimi serbestçe açıklama emrini almıştım. Cesaretle, halkın birçok şikâyetinde haklı olduğunu ve Halk Fırkasının ve Hükûmetin yanlış yolda yürüdüğünü belirttim. Ne yapmalı sualine karşı verdiğim cevabın özeti de şu idi :

"— Türkiye, devlet eliyle kalkınacaktır. Fakat bu devlet, memleketi nasıl kalkındıracağını hem bilmiyor, hem de bilse bile, alınacak tedbirleri tatbik etme ehliyetinden yoksun bulunuyor. Bundan dolayı bütün dâva, kalkınmamızın başlıca dayanağını teşkil eden devleti, yeniden teşkil etmekten ibarettir. İktisadî hayatın idaresi, bugünkü devletin eline teslim edilemez. Gerek plân yapma ve gerekse onu uygulama için, yeni ve genç uzviyetler meydana getirmemiz lâzımdır."

Yine emirleri üzerine, iktisadî politika hakkında da özetle şunları söylemiştim:

"— Tuttuğumuz iktisadî politika yanlıştır; hattâ hedefi belli bir politikamız bile yoktur. Bir misal arzedeyim: Yürürlüğe girmiş olan Lozan Anlaşmasının gümrük istiklâline ait kısmı dolayısiyle, yeni tatbik edilen gümrük tarifemizle sanayi, geniş bir himayeye kavuştu. Fakat bu durum, büyük çoğunluk teşkil eden köylümüz bakımından yıkıcı olmaktadır. Şimdi memlekette haksız işleyen bir fiat makası var. Halbuki hem sanayii, hem de ziraati dengeli bir şekilde himaye eden bir fiat politikası gütmemiz lâzımdır. Böyle bir politikaya, buğdayı koruyarak hemen başlamalıyız."

Büyük Gazi, kendi emirleri üzerine açıkça yaptığım tenkitleri dikkatle dinlediler ve beni, lâyık olmadığım iltifatlarıyla mahçup bıraktılar. İki ay sonra Serbest Fırkanın feshedildiği günün ertesi, başladıkları büyük yurt seyahatine iktisat müşaviri olarak katılmamı emir buyurdular. Bu suretle hayatımın en şerefli üç ayını maiyetlerinde geçirdim. Yurdu beraberce gezdikten sonra, yanlış olduğunu açıkça belirttiğim iktisat politikamızın nasıl olması gerektiği hakkında bir rapor hazırlıyacaktım. Rüyama girse hayra yormaz, inanmazdım. Sözü kanun olan, herşeyi yapmaya kaadir Atatürk gibi iktidar sahibiyle karşı karşıyaydım. O'na fikirlerimi kabul ettirebilirsem, kendi aklımca, bu memleket cennet olabilirdi. Çünkü, her türlü imkâna mâlikti; siyasî istiklâline tam sahipti ve Atatürk başımızdaydı.

Üç ay süren seyahatte hayâl âleminin uçsuz bucaksız ufuklarında dolaştım ve hakikati unuttum. Bu memleketin en büyük ve en müstacel dâvalarının çözüm yollarını Atatürk'e arzederek kabul ettirmekten başka hiçbir şey düşünmemiştim. Halbuki, her iktidar sahibi gibi, maalesef dünyanın en büyük adamlarının belki başında gelen Atatürk de, etrafını saran kapıkulu ağının içine düşmekten kurtulamamıştı. Aynı yerde, hattâ aynı sofrada olmama rağmen, Atatürk'ten ayrılmıştım. O'nunla aramda kapıkulu, aşılmaz bir duvar örmüştü. Emirleri üzerine hazırladığım raporu, seyahat bitince kendilerine verme imkânını bile bulamadan, hüsran içinde İstanbul'a döndüm (1).

Bu hüsrandan sonra, ümitsizce çırpınmalarım başladı. Çok çetin bir yola doğru yüzümü çevirmiştim: Umumî efkâra ve bunları temsil edecek münevverlere hitap ederek, bir tek adama, hem de en büyüğümüze duyuramadığım sesi, onlara duyurmaya çalışacaktım. Yâni, üzerinden aşamadığım dağı, cılız kalemimle zerre zerre parçalıyarak yok edecektim!... Fakat başka da hiç çarem kalmamıştı. Kendi kendimi avutuyor, oyalıyordum. Bu memlekette benim gibi manevî bir ıstırap içinde olanlara, bir kurtuluş yolu arayanlara sesimi işittirirsem, belki dağ devrilmez, fakat toprak üzerinde bir iz bırakmış olurdum. Kitaplar, mecmualar, makaleler, konferanslar, tartışmalar, hepsini yapıyordum. Fakat çok zamanlar, yalnız kaldığımı ve bırakıldığımı görüyordum. Bu yol çıkmazdı. İktidara dayanarak ve ona fikirlerimi kabul ettirerek muvaffak olabilmemden başka bir çare olmadığını tekrar anlamıştım.

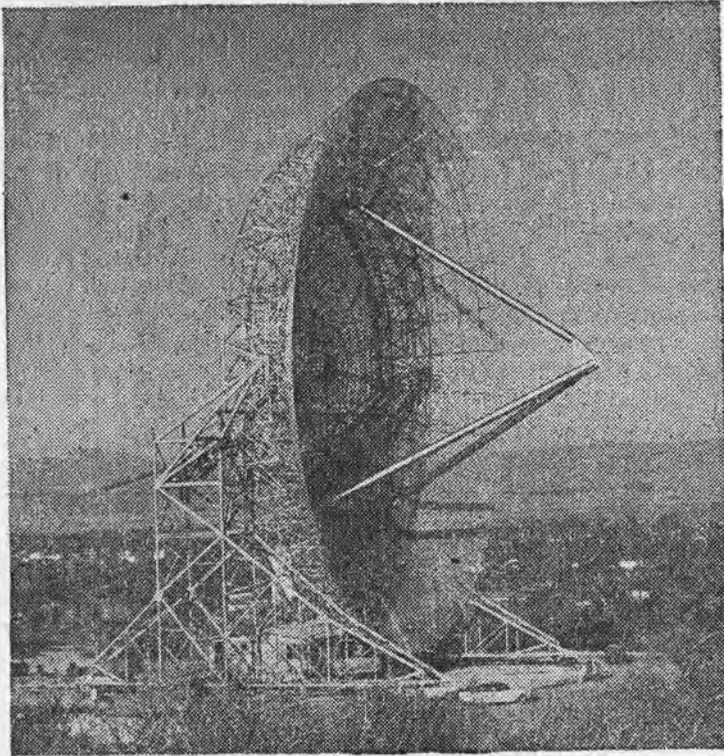
(1) Bu seyahatin hikâyesi için lûtfen «Atatürk'le Üç Ay» kitabıma bakınız.

1950 de Demokrat Parti mebusu olarak bir tecrübe daha yaptım. Bütün fikirlerimi 300 maddelik bir büyük kanun teklifine sığdırarak Meclise sundum. Fakat bu sefer de, kapıkulu kal'asından bir taş bile oynatamadan, hüsrana uğrayarak, yine yalnız kaldım.

İşte, Siyasal Bilgiler Fakültesine mensup iki seçkin gence rastlamadan evvel, parmaklarıyla bir dağ devirmeye kalkmış ve bütün ömrünü boşuna harcamış, fakat toprak üzerine bir küçük iz bırakamamış olmanın acısını ruhumda duymakta ve her tarafı karanlık görmekteydim. Genç asistanın, bana:

"— Değişen Dünya kitabı sizin mi? Amerika'da bir arkadaş çok methetti. Orada kitaplarınız, seminerde tartışma konusu bile oldu," demesi, karanlıkta önüme küçük bir ümit ışığı oldu.

Demek, tabiatta hiçbir şey yok olmazmış!... Ben de bir iz bırakmıştım!...

DEV RADYO - TELESKOP

Resimde görülen bu muazzam radyo-teleskop, California'da Stanford'da, Stanford Üniversitesi Araştırma Merkezinde son zamanlarda çalışmaya başlamıştır. 45 metrelik tabak biçimindeki bu teleskop, gökyüzünün herhangi bir noktasına tevcih edilebilmekte ve alüminyumdan yapılmış ağ örgüsü halindeki yüzü ile güneş âlemini ve gezegenlerarası gazları tetkik edebilmektedir. Bu teleskop aynı zamanda, peyklerin ve feza gemilerinin takibinde de kullanılacaktır.

KALKINMAMIZI Nasıl Sağlarız?

Kalkınmamızın yolunu henüz bulmuş değiliz. Özel teşebbüs ve sermaye rejimi, hızla kalkınmamızı sağlamak için bir vasıta değil, hızla kalkınmamızdan sonra varacağımız bir gayedir. Asıl anlaşılması ve kabul edilmesi gereken nokta bu olmalıdır...

«BÜTÜN Avrupa işçi sıkıntısı çekiyor. Her yerde inanılmayacak kadar hızlı kalkınma var. Birçok memleketler dışardan işçi gelsin istiyorlar. Fakat şimdiye kadar işçi ihraç eden memleketlerden meydanda hemen hemen yalnız Türkiye kaldı. İtalya, Yunanistan, hatta İspanya artık işçilerini kendi kullanıyor. Bizden başka işçi ihraç edecek memleket yok gibidir.»

Bu sözleri, Avrupa'dan yeni dönmüş mühim bir iş adamımız söylüyordu:

«— Yeni Afrika memleketleri dev adımlarla kalkınıyorlar. Şimdi bu memleketler dışardan gelip çalışacak mütehassıslara dünyanın en yüksek ücretini ödiyorlar. Mühendis, mütehassıs, kalifiye işçi buralarda bir iki senede zengin olacak kadar para kazanabilir.»

Bu sözler herkesin gazetelerde, mecmualarda okuyarak öğrendiği hakikatlardır.

İsrail'i gidip görenler hayretler içinde kalıyorlar. 20 bin kilometre kare, bizim Trakya'mızdan küçük bir çöl parçası üzerinde, 2 buçuk milyon insan ve hem de her yıl 100 bin muhacir geldiği halde, işe yetmiyor; işçi sıkıntısı var.

Amerikada Kennedy, göçmen kanununu değiştiriyor; mütehassıs elemanlara kapısını daha fazla açmaya hazırlanıyor. Dünyanın her tarafından Amerika'ya fen adamı, işbilir insan gidip yerleşmekte; birçok para kazanmaktadır.

Her yerde insan sıkıntısı var; fakat bizde, İsrail'den kırk defa büyük, yâni aynı ölçülerle 100 milyon nufusumuz olsa yine işsizimizin kalması gereken bu mübarek toprak üstünde, 30 milyon insanın hemen yarısı işsiz!... Evet, bu ifadede bir mübalâğa yoktur.

İsrailliler, Avrupalılar, Amerikalılar gibi çalışma temposuna vurdursak, enaz yarı insanımız işsiz ve boştur. Fakat bir de randıman bakımından değerlendirirsek, metodlarımızın ve tekniğimizin geriliğinden, iş bilmememizden dolayı çalışmalarımızdan belki üçte bir randıman bile alamadığımız anlaşılır. Türkiye bir ziraat memleketi, nufusumuzun üçte ikisi ziraatle geçiniyor. Fakat zıraata ayırdığımız saha ile aldığımız randıman, meselâ Rusya ile mukayese edilirse hasılat bakımından yarı yarıya düşük olduğunu görürüz. Rusya'da bir adama düşen tarla ile bizde bir buçuk adam yaşamaya

mecbur. Halbuki Rusya'nın millî gelirde ziraata düşen payı, yarıya yakın değil, üçte bir civarında. Tarla verimliliği bakımından Türkiye, dünya memleketleri arasında en geride kalır. Şöyle böyle on milyona yakın insanımızın çalıştığı ziraatta elde ettiğimiz total hasılat, ileri ziraat memleketlerinde iki üç milyon insanın elde edebileceğinden ibarettir. Demek, ziraatta çalışan nufusumuzun en az üçte ikisi boşuna harcanmaktadır. Netice şu oluyor ki, altı, yedi milyon insan arasında dağılması gereken bir hasılat yirmi milyona taksim olunmakta; halkımızın çoğunluğunu teşkil eden köylü, yoksulluk içinde yaşamaktadır.

Köylülerimiz böyle de şehirlilerimiz refah içinde mi?...

Ne gezer!...

Lüks ve sefahat içinde yaşayan bir avuç insana bakmayalım. Şehirlerimizin yarı yarıya işsiz veya işsiz denebilecek insanlar yuvası olduğunu hep biliyoruz ve görüyoruz. Bir yere kapılanmış olan insanların nisbî saadetleri yanında, bu yoksulluklara, sefaletlere boyun eğerek

iş bekleyen milyonca boş insan var. Üstelik nufusumuz hızla çoğalmakta; ziraat makineleştikçe işsiz kalanlar köylerden şehirlere hücum etmektedir.

Kısası Türkiye için, elinde tabiî ve beşerî imkânları fena kullanan, yavaş kalkınan, işsizi çok ve çoğalmakta olan bir memeleket demek hata olmaz.

BOŞ İŞGÜCÜNÜ NASIL KULLANABİLİRİZ ?

EN CAN alacak konu budur. Boş olan iş gücünü harekete getirerek, topraktan ve insan emeğinden en fazla randıman olarak millî hasılaya çoğaltmak için nasıl bir yol tutmalıyız?

Birkaç senedenberi aramızda devletçilik — özelcilik, yahut sosyalizm — kapitalizmen birini tercih etmemiz konusunda bir tartışma yapılıyor. Bilindiği üzere sosyalistler hem hızlı kalkınma ve hem de sosyal adâleti sağlamak için üretim araçlarının, bilhassa endüstri, ulaştırma, banka ve sigortacılık ve dış ticaret sahalarının devlet eline geçmesini istiyorlar. Devlet, en büyük sermayedar, en büyük

işveren olsun diyorlar. Onlara göre özel teşebbüs gittikçe tasfiye edilmelidir. Ziraat sahasında ise, toprak köylüye dağıtılmalı, yahut devlet çiftlikleri kurulmal dır. Bu suretle her türlü üretim alanlarında devlet sermayedarlığı ve işletmeciliği usulü uygulanacaktır. Bu sayede hızla kal kınacağımız savunulmaktadır.

Öte taraftan özelciler de şunu istiyorlar: Özel teşebbüsü destek'emeli; kendisi doğrudan doğruya işletmeci olmalıdır. Ancak böyle bir politika sayesinde hem hızl ıkalkınma ve hem de sosyal ada let sağlanmış olacaktır. Kâr elde etme hırsıyla insanların çalışmaya zorlanmaları ve işlerin fertler elinde daha rantabl idare edilmeleri sayesinde, kalkınma daha hızlı olacaktır. Bu nizam demokratik hak ve hürriyetlere dayanarak kurulacaktır. Bundan dolayı sınıflar arasında anlaşmaya ve dolayısiyla sosyal adâlete en yakın bir düzene ulaşma mümkün olacaktır.

Bizce ne devletçilik ve ne de özelcilik, Türkiye'de bir doktrin konusu olarak tartışılmamalıdır. Bizim için problem, insan gücünü en iyi şekilde karekete getirecek yolu bulmaktır. Bu hedef, şu sab oda devletçilikle sağlanıyorsa, devletçi olacağız. Özel sermaye ve teşebbüsü desteklemekle sağlanırsa, özelci olacağız. İşsiz ve aç insan ordular halinde çoğalırken ve devletçe yapılacak yardım ve teşvikler erağmen özel sektör bunları kullanamazken, mutlak şekilde nasıl özelcilik doktrini savunulabilir? Aynı şekilde an - cak fertleri kazanmaya ve bunun için çalışmaya teşvik sayesinde bu hedefin gerçekleşeceği alanlarda devletçilik, işsizliği ve sefaleti çoğaltmaktan başka bir şeye yaramıyacaktır.

NE SAĞ YOL, NE SOL YOL

KALKINMAMIZ için ne sosyalistlerin ve ne de özelcilerin savundukları yollardan yalnız birini tercih etmek zorunda değiliz. Yalnız bir prensip üzerinde hiç fedakârlık etmemek lâzımdır. Devletçilik geçici bir zaruret olarak kabul edilmeli ve en kısa zamanda tasfiye edilmelidir. Uzun boylu izaha lüzum yok: Türkiye gibi geri kalmış, şimdi kalkınmaya girişecek bir memlekette devlet, en kötü işleyen en liyakatsız elemanları sinesinde barındıran, en basit menfaatler uğruna hareketini düzenlemeye doğru giden bir makinadır. Bu makinanın hangi parçalardan, uzuvlardan ibaret olduğu ve kurulduğu da bellidir. Toplumun iktisadî gücü tamamen elinde değilken bile, baskısından, keyfî idaresinden ve zulmünden kurtulmak için çareler aranan bir zamanda henüz halk idaresi kurulma imkânı bulunmadan, nasıl bu devlete her şeyimizle teslim olur, onu ekmek kapısı yaparız? Bu devletle sosyalizm yapılmaz despotizm yapılır. Devleti değiştirelim, islâh edelim, diyorlar. Evet; bu mümkün olursa dâva belki başkalaşır. Fakat nasıl değişecek, kim değiştirecek? Bir toplumun yapısı, bir insana benzer. Kuvvetli sıhhatli, bilgili ve akıllı insanın yapacağı işi kuvvetsiz, hasta, cahil ve aptal bir insan nasıl becerir? Tabiatın bir kanunu var. İnsanlar bu kanunu anlayarak ve ona uyarak tabiata tahakküm edebilirler. Bir cemiyette iyi devlet makinası kurulamıyorsa, devletin idaresi en ehliyetlilerin değil, en açık gözlülerin eline geçiyorsa, bunun elbette bir sebebi, tabiata bağlı bir kanunu vardır. Bu sebep ortadan kaldırılamaz ve tabiatın kanununu da keşfederek ona uygun bir nizamı kurma iktidarından yoksun olursanız sadece arzularınız idealinizin yolunu açmaya kâfi gelmez. Türkiye gibi memleketlerde devlet sermayedarlığına, dayanacak gerçek bir sosyalzmi, ihtilâl olmadan ve dış sosyalizm âlemiyle en kesin bir iş ve kader birliği yapmadan kurmaya imkân ve ihtimal yoktur .Bunun aksini iddia edenler, ya aldanıyorlar veya halkı aldatmaya çalışıyorlar. **Bizim yapabileceğimiz sosyalizm, Nâsır'ın Mısır'da yaptırdığından bir adım öteye geçemez ve bunu da ancak onun yaptığı gibi demokrasiyi ortadan kaldıran bir cunta idaresiyle kurabiliriz.**

Fakat özelcilerin de gösterdikleri yolun hatalı ve yanlış olduğu kanısındayız. Liberal görüşün savunucuları da, Türkiye gibi geri kalmış, yâni birçok bakımlardan tarihî olgunluk safhalarını geçirmemiş olan bir memleketin bahis konusu olduğunu unutmuş gözükmektedirler. Tür-

kiyede her şeyden önce yeter derecede müteşebbis ve müteşebbisi doğuracak ve besleyecek ortam yoktur. Göze batan, isimleri sık sık tekrarlanan, birçok kıskançlıklara vesile olan mahdut birkaç müteşebbisin, Türkiye'de özel sahada önderlik etmeleri bu sahayı açmaları belki temenni edilebilir. Fakat onların hem böyle büyük bir işe güçleri yetmez ve hem de tutumlarına göre bu tarzda bir karara varak harekete geçmeleri kendilerinden beklenemez.

Türkiye'de h e m müteşebbis'in ve hem de özel sermayenin hızla kalkınmamızı sağlamak bakımından asla yeterli olmadığı bir gerçektir. Bu bakımdan ağırlık merkezi özel teşebbüse ve sermayeye dayanan bir kalkınmayı istemek ve bu sistemi savunmak realist olmamak demektir. **Bizce özel teşebbüs ve sermaye rejimi, hızla kalkınmamızı sağlamak için vasıta değil, tersine hızla kalkınmamızdan sonra varacağımız bir gayedir.** İşte asıl anlaşılması ve kabul edilmesi gereken önemli nokta budur. Kalkınmayı özel teşebbüse bırakmak, bugün cılız olan ve ancak birkaç sivri ucu bulunan bu sektöre bir takım yardımlar yaparak ve imtiyazlar bağışlayarak onu millet fedakârlığıyle geliştirmek mânasına gelebilir. Nitekim böyle bir eğilim, hükümette de sezilmektedir. Şunu derhal belirtelim ki herkese açık olmak ve eşit şartlar uygulanmak şartıyla özel sektöre kredi ve diğer yönlerden yardım yapmaya, teşebbüsleri devlet eliyle desteklemeye şiddetle ihtiyaçları vardır. Biz buna değil, özel sektörün kalkınmaya iştiraki bahis konusu edilince, birkaç sivri ucun yatırımlara katılması mânasına anlaşılmasına dokunmak istiyoruz. Bugün bu uçların, her bakımdan kazandıkları handikap inkâr edilemez. Özel veya resmî kredi kaynakları gibi dış sermaye de onlara doğru akmaktadır. Ne kadar büyükçe özel teşebbüs varsa bunların ancak mahdut birkaç firmanın iştirakiyle kurulabilmiş olması, özel teşebbüs rejiminin geleceği bakımından endişe bile doğuracak hâdisedir.

Asıl özlenen rejim, bu handikapdan yoksun olan diğer müteşebbislerin görecekleri yardımlarla iştirak edecekleri ve bunların dışında da halkın tasarruflarını güvene güvene yatırabilecekleri şirketler vasıtasıyla kurulacak özel teşebbüs rejimidir.

DOĞRU YOL

TARİHİ olgunluk devrelerini yaşamamış, kendiliğinden özelci bir rejime akmamış olan ve şimdi kalkınmaya girişen bütün memleketlerde, özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir rejim kurulmak isteniyorsa, yani kalkınmanın rotası, bu yön ise, bunun ancak ve ancak devlet ve devletçilik sayesinde başarılabileceğine şüphe yoktur. İşleri serbest bırakalım; özel teşebbüse devletin sadece destek olmasını sağlayalım, gerisi kendiliğinden olur, şeklinde özetlenebilecek bir doktrin hiç bir suretle memleketlerin kalkınmasını sağlayamaz ve bu yolla ekonomik ve sosyal haksızlık ve sefalet önlenemez.

Şu halde tarihi olgunluk devrelerini yaşamış memleketlere mahsus rejimler olması gereken liberalizm ve sosyalizmen, yâni sağ ve sol yollardan birini seçmek zorunda değiliz. Evvelâ devletçiliği kabul etmek suretiyle liberal yoldan başlangıçta ayrılmış olacağız. Fakat devlet bizim için bir gaye değil, ancak fertlerin iktisadî hürriyetlerini sağlayıcı, yani özel teşebbüs ve sermayeye dayanan ekonomik bir düzeni kurucu bir vasıta olacaktır. Devletin sadece bir vasıta olması ise bizi sosyalistlerden yine başlangıçta ayıracaktır. Özel teşebbüs ve sermaye rejimi toplumun iktisadî gücünün mahdut bir azınlığın eline geçmesi, sermaye krallarının doğup hayatımıza hükmetmesi demek değildir. Sermaye, halkın eline geçecek şekilde dağılmalı, sermayenin, teşebbüsün ve emeğin hakları belirli ölçülere bağlanarak tanınmalıdır.

Böyle bir rejim içinde devlet, kalkınmanın başlangıcında ve ilk devrelerinde en büyük müteşebbis ve hatta en büyük sermayedar olacaktır. Bugün en kudretli, müteşebbis, devlet olabilir. Araştırma, temas, yatırım imkânları herkesten fazla onda mevcuttur. Devletin kalkınmada ga-

yesi özel teşebbüs ve sermayeden yana olunca, başlangıçta özel sektörle ahenkli ve verimli bir işbirliği de kurulabilir ve kurduğu veya kurulmasına yardım ettiği teşebbüsleri iş adamlarının, çalışanların ve tasarruf sahiplerinin ortak malı, haline koyacak, tedbirleri de alabilir. Aynı zamanda devlet, devrin hâkim fikri olan sosyal adâlet ilkesine uygun bir gelir dağılımını da sağlama vazifesini bu suretle daha kolay ve daha etkili şekilde yapma imkânını elde etmiş olacaktır.

Bugünkü devlet, özel teşebbüs ve sermayeye dayanan ekonomik ve sosyal düzeni yaratmak için vasıta olması, devlet makinasında köklü reformlar yapılmasına ve idealist insanların iktidara hâkim olmalarına bağlıdır. Eğer kalkınmamızın ve millet halinde yaşamamızın yolu bundan ibaret olduğu anlaşılırsa, demokratik düzen içinde bu gayeyi sağlamak çaresi elbette bulunacaktır. Politikacıların mevki ve nimet dağıtma vasıtası olarak tanıdıkları devlet, nasıl yeni bir anlayış içinde kavranacak, halkın malı olacak ve idaresi idealistlerin eline geçecek konusu, belki çözmeye zorlandığımız en hayatî millî dâvamızdır.

Bu dâva her şeyden önce kurtarıcı fikir etrafında milletçe birleşmek sayesinde halledilebilir. Sağa sola yalpa yaparak ve birbirimizle durmadan çatışıp durarak kalkınma işim'zde başarı kazanacağımızı düşünmeye bile imkân yoktur. Ne sağ ve ne de sol; Atatürk'ün açtığı ve bütün geri milletlere örnek olan orta yol: Devletçilik vasıtasıyla kalkınmak ve özel teşebbüs ve sermayeye dayanan, sosyal adâlete uygun demokratik bir düzen içinde hür ve refahlı vatandaşlar olarak yaşamak.

Bilginin ilerlemesi ve İktisadî kalkınma

Yazan : Ingvar SVENNILSON

İŞ VE TASARRUF yerine bilgi ikame edilemez. Bilgi ve irfan kendi başına bir gaye olabilir. Fakat hiçbir istihsalde bulunmaz. Ancak işe ve makineye tatbik edilmek suretiyle iktisadî kalkınmaya faydalı olabilir. İktisadi gelişme vetiresinde bilginin tevhidi yolu karışık bir meseledir. Mesele, psikolojik, sosyolojik ve teknik yön lerden incelenebilir. İktisatçılar, bilginin iktisadî gelişmedeki payını tatminkâr bir şekilde ölçmeğe muvaffak olamamışlardır. İktisadi bilginin halihazırdaki durumunda ancak şunu söyliyebiliriz ki bilgide ilerleme olmazsa iktisadî kalkınmanın hudutları daralır. Bu gerçek gitgide daha fazla kabul edilmiştir. Ve biz şimdi iktisadi tedbirler hususunda bu gerçeği esas tutarak kararlar ittihaz etmeğe başlamış bulunuyoruz.

Bilginin ilerlemesi başlı başına karışık bir vetiredir. İlk olarak bu vetireyi ve iktisadî kalkınma ile olan münasebetini gözden geçireceğim. İkinci olarak kendi memleketim İsviçte bilginin ilerlemesinin iktisadi gelişmenin büyük bir cephesini teşkil ettiği kanaatinin plânlama ve tedbirlere ne şekilde aksettiğini açıklayacağım.

Bilginin ilerlemesine yol açan vetirenin aşağıdaki cephesini ele alabiliriz:

YENI BILGI NASIL DOĞAR ?

Yeni bilgi sistematik araştırma ve teknik gelişmeden doğar.

Bizzat istihsal vetiresi dahi bilgi husule getirir. Tecrübe ile yeni şeyler öğreniriz. Her işçi kendine göre bilginin ilerlemesine hizmet edebilir. Mühendisler ve iş adamları da, aynen, faaliyetleri sırasında bilgiye yenilikler katabilirler. Sanayi yahut diğer işlerde ihtisas bilgisinin bu şekilde ilerlemesine «teknik bilgi» diyebiliriz.

Vetirenin diğer mühim bir veçhesi de cemiyetin muhtelif grupları arasında «bilginin nakli» dir. «Esas fennî araştırma» sayesinde meydana gelen yeni bilgi sanayide tatbiki araştırma ve teknik gelişmeye nakledilir. Araştırma faaliyetleri böylece muhtelif «komünikasyon» vasıtaları ile birbirlerine bağlandıkları bir sistem meydana getirirler. Yeni bilginin araştırma laboratuvarlarından endüstriye nakli bilhassa önemlidir. Araştırma müesseselerinde sanayinin bilmediği ve yeni sanayi mamullerine ve vetirelerine esas teşkil edecek yığınla bilginin bulunduğu sık sık iddia edilir. Fennî bilginin muazzam zenginliği ve süratle toplanması çok inkişaf etmiş dokümantasyon sistemine ihtiyaç gösterir.

BILGI NAKLI

Bilginin naklinin önemli «milletlerarası bir cephesi» vardır. Fennî bilginin milletlerarası nakli kısmen kolay ve serbesttir. Bilgi nakline mâtuf çeşitli tarzda tahdidat vardır. Fennî bilginin naklinin ,milletlerarası «teknik yardım» ın çeşitli şekilde yapıldığı veçhile, tertip edilmesi lâzımdır.

Bilgi nakline matuf en önemli tahditlerden biri komünikasyon sisteminde alıcı mevkiinde bulunanların bilgi «noksanlıkları». Bilgi noksanı alıcı memlekette bilgiyi emme kabiliyetini azaltır. Bizzat eğitim, bilhassa bir nesilden ötekine olmak üzere, bilgi naklinin en önemli şeklini teşkil eder. Maamafih, eğitimin gayesi sadece «mevcut» bilgiyi nakletmek değildir. Aslında ders kitapları ekseriya ilerleyen fennin gerisinde kalır ve talebe daha mesleğine intisap etmeden okulda edindiği bilginin geçerliği kaybolmuş olabilir. Onun için talebeye mevcut bilginin nakli kadar mühim olan şey onda, gelişmekte olan yeni bilgiye karşı canlı bir alâka ve bilgiyi emme kabiliyeti aşılamaktır. Bütün talebeler herkes gibi bilgi alanında yaratıcı olmak üzere eğitim görmeli ve bilgi gelişmesinde yalnız bilginler yer almamalıdır — yaratıcılığa ve yeni bilginin kabulüne doğru müsbet bir tutum, tarihî tecrübelere göre, süratli iktisadi kalkınmanın en önemli şartlarından birini teşkil eder. İşçi sendikalarının ve işverenlerin yeni bilgiye ve tatbikatına doğru müsbet bir tutum arzetmeleri de daha az önemli değildir.

ARAŞTIRMA

Böylece araştırma, teknik kalkınma ve eğitim içersinde birbirlerine bağlı bulundukları bir sistem olarak telâkki edilmelidir. İktisadî kalkınma bakımından azami önemi ihtiva edebilmesi için sistemin âhenkli bir şekilde gelişmesi lâzımdır. Aynı zamanda her memleketin kendine mahsus kalkınma tarzıyle ilgili bulunması lâzımdır.

Araştırma, eğitim ve iktisadî kalkınmayı hedef tutan «millî bir politikaya» ihtiyaç olduğu aşikârdır. Ve bu politikaya uzun vadeli ihtimaller ve plânlar rehberlik etmelidir.

Bilginin toplanması ve eğitim uzun zamana muhtaç vetirelerdir. Biz şimdi 1970 lerde iş piyasasına girip 2000 senesinden sonra faaliyette bulunacak talebeleri yetiştirmekteyiz. Bunlardan bazıları öğretmen olacaklar ve birkaç on sene sonraki nesilleri yetiştireceklerdir. Araştırma da uzun zamana muhtaç olan bir sahadır. İlim adamlarını yetiştirmek ve yeni araştırma müesseselerini geliştirmek seneler ister ve iktisadî ve sosyal faaliyetlere araştırmalar neticesi yeniliklerin tatbik edilebilmesi için birkaç on sene geçebilir.

Araştırmaların müstakbel neticelerinin çok şüpheli oluşu ve çeşitli tipte eğitimin lüzumu üzerinde durulmasını intaç ettiren sebepler vardır. Bu sebepten bu sahalardaki plânlamaların geniş çaptaki temayüllere inhisar etmesi lâzımdır. Neticelerin şüpheli oluşu plânlarda elastikiyet gerektirir. Fakat haldeki hareketler için rehber olarak geniş uzun vadeli perspektifler tespit etmekten kaçınamayız. Bu problemlerin ne şekilde ele alınacağını göstermek için harpten sonra İsviçte kurmağa çalıştığımız sistemi ve geçirdiğimiz tecrübeleri kısaca anlatacağım.

İSVEÇ'TEKİ DENEME

İktisadî kalkınması için İsveç 1947 senesindenberi «5 senelik perspektif» serisi tespit etmiştir. «Perspektif» kelimesini bir «plân ve tahmin karışımını» ifade etmek için kullanıyorum. İsveç istihsali umumiyetle özel teşebbüsün elindedir. İşçi ve kapital piyasasındaki gelişme ekseriyetle özel kararlara dayanmaktadır. Maamafih tarım, sanayi ve ticarette envestisman ve iş verme, devlet geliri, nakit ve iş piyasası sahasında halkın iktisadî politikasının tesiri altında kalmaktadır. Bu politika tüketim, envestisman, istihdam ve istihsal hakkında alınan özel kararlar hususunda iktisadî iskeleti teşkil eder. Maamafih halka müteallik bu iskelet içersinde bunların gerçek gelişmesi ancak şüpheyle tahmin edilebilir.

İsveçte devletin faaliyetleri cemiyetin «alt yapısı» dediğimiz kısmında toplanmaktadır. Bu faaliyetler iskân, nakliye, enerji ve burada bilhassa ilgilendiğimiz eğitim ve araştırma sahalarını ihtiva eder. Devletin sağladığı bu alt yapının özel iktisadî faaliyetler için kesin şartları doğurduğu gitgide daha iyi anlaşılmaktadır. Özel tüketimin ve bölgeler ve meşguliyetler arasındaki iş seyyaliyetinin üzerinde tesir icra etmektedir. Endüstrinin kuruluşu ve mevkii hususunda şartları vücude getirmektedir. Böylece içersinde özel faaliyetlerin gelişebileceği genel bir iskelet meydana getirmektedir.

IKTISADI PERSPEKTIF

Hâlihazırdaki iktisadî prespektif 1965 yılına kadar uzanmaktadır ve 1970 yılına kadar olan yeni bir perspektif hazırlanmaktadır. Maamafih gitgide daha iyi anlaşılmaktadır ki, alt yapı sahasında gelişme plânlaması için 5 sene çok kısa bir devredir. Söylediğim gibi, bu durum bilhassa eğitim ve araştırma için varittir. Bu sebepten 5 senelik perspektiflere ilâveten şimdi «20 senelik bir perspektif» hazırlamaktayız. Bu perspektif daha genel ve muğlâk olacaktır, fakat, birçok şey arasında, iktisadî kalkınmaya mahsus plânlarla beraber eğitim ve araştırmanın tanzimini mümkün kılacaktır.

20 senelik perspektif «insan-gücü bütçesini» ihtiva edecektir. Yirmi sene sonraki işçi miktarı oldukça güvenilir şekilde hesaplanabilmektedir. Talep bakımından aşağı yukarı 12 geniş sınaî sektör tespit edilmiş olacaktır. Fakat değişik tahsilde çeşitli insan gücüne olan ihtiyaçla çok zaman evvel yapılan tahminlerin çok daha detaylı olarak hazırlanması gerekmektedir. Eğitim için plân yapma özel bir meşgale olmalıdır. Eğitim için plân yapılırken, mesela, değişik seviyedeki işçi ve mühendislerin nisbetleri hakkında tahminler yapılmalıdır. İsveç'te İşçi Piyasası Komisyonu içersinde özel bir enstitü kurulmuştur. Bu Komisyon genel ekonomik perspektif muvacehesinde mesleklere göre talep alanında detaylı tahminlerde bulunur. Bu tahminlerin kesinlikten çok uzak oldukları şeklinde umumî bir kanaat mevcuttur. Piyasa ekonomisindeki bütün tahminler gibi, eğitim plânlarının zaman zaman yenilenmesi lazımdır. İsveçte biz «yuvarlak» tahmin ve plânlardan bahsederiz.

ARAŞTIRMA VE KALKINMA

Mevcut bir ekonomik kalkınmayla ilgili olarak, muhtelif seviyelerdeki işçiler ve eğitim tipleri ikinci plânda mütalaa edilemez. Sağlıyacağımız eğitim de ekonomik kalkınmayı tayin edecektir. Meselâ biz kimya mühendisleri yetiştirirsek, bir kimya sanayiinin gelişeceği muhtemeldir. Çok sayıda mimar da aynı şekilde bir talep yaratacaktır vs. Demek ki, iktisadî politika, kalkınma politikasının entegral bir parçası addedilmelidir.

İsveçte şu husus da son zamanlarda umumî olarak kabul edilmektedir ki, araştırma ve kalkınma ilim ve sanayi sahasındaki spontane kuvvetler tarafından tespit edilmeye terkedilemez. Genel kalkınma politikasiyle koordine edilmiş bir millî ilim politikasına da ihtiyaç vardır. Önce tereddüt geçirdikten sonra İsveç hükümeti bir ilim istişare heyeti ihdas etmiştir Başbakan bu heyetin başkanıdır; Maliye, Eğitim ve Sanayi bakanları da üyeler arasındadır. Diğer 20 üye de ilim ve sınaî teknolojiyi temsil eder. Heyetin daimi sekreteri, ilmî meselelerde Hükümete tavsiyelerde bulunur.

Bir millî ilim politikası organize etmek hususunda geçirilen tereddüde başlıca sebep İsveçte «ilim hürriyetine olan hürmettir.» Üniversitelerdeki ilim adamlarının araştırma dallarını serbest olarak seçmekte serbest oldukları şüpheden varestedir. Böyle bir serbestinin yeni araştırmalar için en ümit verici insiyatifi yaratacağı umumî olarak kabul olunmaktadır. Sınaî araştırma alanında da aynı şekilde bir hürriyet tatbik edilmektedir. Sınaî teşebbüslerden çoğunun kendi araştırma ve geliştirme laboratuvarları vardır. Faaliyetlerinin oriante edilmesi serbest teşebbüs sisteminin bir parçası addedilmektedir.

Araştırma ve geliştirme ekonomisinin geniş yatırımlar yapılan önemli bir sektörü haline gelmektedir. Bu sektörün gelecekte süratle genişliyeceği tahmin edilebilir. Birleşik Amerika, İngiltere ve Sovyet Rusya gibi en ileri sınaî memleketler, şimdi millî gelirlerinin aşağı yukarı yüzde üçünü araştırma ve geliştirmeye sarfetmektedirler. İsveç yüzde ikiye ulaşmıştır, fakat İstişare Heyetinin yeni yaptığı geçici tahmine göre bu nisbet on yılda yüzde üçe çıkabilir. Aynı devre içinde millî gelirin de yüzde elli artacağı tahmin edildiğine göre, araştırmaya yapılacak yatırım on yıl içinde bugüne nazaran üç misli fazla olacak demektir.

Halihazırda araştırma ve geliştirme masraflarının yarıdan fazlasını ve üniversite araştırma masraflarının tamamını karşılayan İsveç Hükümetinin ilerde de esaslı malî yükü taşıyacağı âşikardır. Araştırmanın, hükümetin üzerine mesuliyeti aldığı umumi ekonomik gelişmeye olan kat'i tesiri

gitgide daha iyi anlaşılmaktadır. Hükümetin genel bir bilim politikası sorumluluğundan kaçınamıyacağı aşikârdır.

KİM POLİTİKASIZ?

Şu halde ilim ve sınai araştırma hürriyeti ile millî bir ilim politikasını nasıl bağdaştırabiliriz? İsveçte bu problemi şu yollarla halle çalışmışızdır. Hükümet masraflarının esas kısmı, hepsi devlete ait olan üniversitelere gitmektedir. Bütçe bakımından hükümet finansmanına dayanmaktadır. Profesörler zamanlarını öğretim ve araştırma arasında taksim etmektedirler. Kendilerine üniversite bütçesinden yardım ve materyel için asgari imkânlar sağlanmaktadır. Bu nisbeten dar çerçeve içersinde araştırmalarının oriantasyonu için tamamen serbesttirler. Mutad üniversite bütçesinin dışında daha geniş imkâna ihtiyaç olduğu takdirde, hükümet tarafından finanse edilen ve sayıları aşağı yukarı bir düzine olan Araştırma Heyetlerine başvurmaları gerekir. Bu heyetler esas itibariyle ilim adamlarından teşekkül etmektedir ve hükümet vermiş olduğu fonların dağıtım yetkisini kendilerine tanımıştır. Heyetler, faal ilim adamlarının müracaatları arasında seçim yaparlar. Bu heyetler de araştırma programları ihdas ederek faal ilim adamlarını özel araştırma projelerini kabule davet edebilirler. Yani, ilim adamları istedikleri muayyen projeler üzerinde çalışma hakkına sahiptirler, fakat mecburiyet altında değildirler.

Heyetler tarafından proje seçilmesi, bir ilim politikasının ifadesi sayılabilir. Şu hususu da belirtmek lâzımdır ki, fonların dağıtımında sadece projenin «faydalılığı» bahis konusu değildir, müracaat eden ilim adamlarının itimad edilir olup olmadıkları da dikkate alınan bir husustur.

İsveçte hükümet fonlarından gittikçe artan bir kısmının Araştırma Heyelteri kanaliyle araştırmaya ayrılmasına doğru bir eğilim vardır. Üniversite bütçesinin genişlemesi esas olarak, sayıları gittikçe artmakta olan talebe, doktor, mühendis v.s. ye hamledilebilir ve fonun bu şekilde dağıtımı rasyonel bir ilim politikasının varlığına izafe edilemez. Araştırma Heyetinin fonları, tıp, teknoloji, «humanities» gibi değişik alanlardaki araştırmalar arasındaki muvazeneyi tekrar ihdas etmek gayesiyle kullanılabilir. Araştırma fonlarının bu kadar geniş sahalar arasında taksi medilmesi Hükümet tarafından formüle edilen ilim politikasının bir ifadesi sayılabilir.

SINAİ ARAŞTIRMA

Hükümetin sınaî araştırma ve geliştirmeyle münasebeti de buna benzer şekilde inkişaf etmektedir. Hükümet sanayinin muhtelif kolları arasındaki kollektif araştırmaya da malî yardım yapar. Harpten sonra bu şekil bazı araştırma enstitüleri kurulmuştur. Tatbiki sınaî araştırma gitgide daha masraflı olmaktadır. Yeni ilim istişare heyetinin müzakere etmekte olduğu bellibaşlı konular arasında, daha geniş çapta bir sınaî araştırma faaliyetinin hükümet tarafından desteklenmesi ve teşvik edilmesi için nasıl bir organizasyona ihtiyaç olduğu hususu vardır. Bu özel firmalarla yapılacak araştırma mukaveleleriyle sağlanabilir. Hükümet sanayi için kullanılabilecek büyük araştırma laboratuarlarının kurulmasına da yardım edebilir. Bu şekilde, bir sınaî araştırma politikası doğmaktadır. Bu şekle göre hükümet faaliyetleri bir istikamete doğru teşvik ederken özel sanayinin insiyatifine de halel getiril-

İlilm politikası sadece iktisadî kalkınma politikasiyle değil, eğitim politikasiyle de koordine edilmelidir. Halihazırda, İsveç üniversite mezunlarından büyük bir kısmı üniversitede öğretim üyesi ve araştırıcı olarak alıkonmaktadır. Bu şekilde beslenme, orta öğretim, sağlık servisleri ve sanayiye lâzım olan mezun ikmalini tehlikeye düşürmeden bazı muayyen hudutları aşamaz. Bu, üniversitelerdeki araştırmalara önümüzdeki seneler için bir hudut tayin etmektedir. Fakat ileride, üniversite tahsili üniversiteye de, ekonominin öteki sektörlerine de yetecek şekilde ayarlanabilir. Bilhassa tıp, tabiî ilimler ve teknoloji sahasında süratle artan talebe sayısına bakarak böyle bir muvazenenin İsveç'te 1970 lerin başında kurulabileceğini ümit edebiliriz. İlim, eğitim ve genel ikitsadî kalkınma sahasındaki plânlamanın Hükümet tarafından geniş bir iktisadî milli kalkınma politikasına koordine edilmesi ihtiyacına bu husus bir misâl teşkil eder.

NOTLAR

Çalışmıyacağız efendim, çalışmıyacağız !..

Bir yerdesiniz; birine soruyorsunuz:

«— Kahveler dolu, sokaklar işsiz insanlarla dolup taşıyor. Burada kimse çalışmıyor. Bu, neden?...»

Aldığınız cevap sizi şaşırtıyor:

«— Burada toprak çok bereketli. İki defa mahsul alınıyor. Bir adamın beş dönümlük bahçesi varsa, senede bir - iki ay şöyle böyle çalışarak, hayatını kazanıyor, çoluğunu çocuğunu besliyor. Daha neye çalışsın?...»

Bir başka yerde yine başka birine soruyorsunuz:

«— Burada neden kahvelerde, sokaklarda insan kalabalığından geçilmiyor? Bu bomboş duran, pinekleyen insanların hiç işi yok mu?...»

Verilen cevap sizi de düşündürecektir :

«— Ne yapsınlar bu adamlar boş durmasınlar da... Çalışacak iş mi var?... Toprak verimsiz; fabrika, iş yeri de yok. İşte bundan dolayı hepsi bomboş oturup duruyorlar...»

Evet, bu, bir hakikattir. Hem toprak bereketli olduğu için, hem de kısır olduğu için çalışmıyoruz. Sebep aramaya hiç yorulmayınız: Çalışmıyacağız efendim, çalışmıyacağız!...

Sularımızda balık kalmıyor !

Türkiye'nin büyük dâvaları, ancak bu dâvalara konulan hâdiseler ortadan kalkınca, kesin bir çözüm yolu bulmuş oluyor. İşte orman, işte balıkçılık dâvamız. Türkiye, yaşanılamıyacak bir çöl haline gelinceye kadar bu dâvanın kökünden halledilemiyeceği artık anlaşılmıştır.

Bunun gibi, balıkçılık dâvamızın da, sularımızda balık neslinin kuruması sayesinde halli beklenmektedir. Çünkü kendimizi bildiğimiz gündenberi, balıkçılığın her zaman lâfı edilmiş, birçok kongreler tertiplenmiş, raporlar yazılmış, kanunlar hazırlanmış; ama acı hakikat şudur ki, bugün denizlerimizde hemen hemen balık kalmamıştır.

Balıkçılık Cemiyeti Reisi sayın Yusuf Yarar, Cumhuriyet gazetesinde nihayet feryadı basmaktan kendini alamadı. Tirol ve dinamitle uluorta, insafsızca yapılan avları kimse önlemediği için, Marmara'da artık kolay kolay balığa rastlanmamaktaymış. 1956 da 36 bin ton olan balık istihsalâtımız, geçen yıl 16 bin tona düşmüş. Bu gidişle, özellikle Marmara'da balık avlanamıyacakmış... Ege kıyılarımızda öylesine balık avlanmaktadır ki, beş - on sene içinde bu kıyı sularımızda balık nesli kökünden silinip gidecektir.

Hem kendimiz için, hem de dünya servetlerini mahvettiğimiz için, yazık oluyor!...

Türkiye İşçi Partisi

Mahallî seçimler dolayısiyle, partilerin radyoda yaptıkları propaganda konuşmalarında, Türkiye İşçi Partisi hakkında Bakanlar Kurulu Karariyle takibata girişileceği ve partinin kapatılması konusunda karar vermesi için, Anayasa Mahkemesine vereceği haberi, bazı gazetelerde yayınlandı.

Öte yandan Senatoda, Cumhurbaşkanı kontenjanından senatör olmuş bulunan eski particilerden avukat Esat Çağa ile İstanbul Üniversitesi profesörlerinden bir zatın bu partiye girmeleri, hükûmet çevrelerinde bir sürpriz tesiri yaratmıştır. Bazı milletvekilleri ve senatörlerin de TİP'e geçecekleri ve bunların arasında tabiî senatörlerden birkaçının da bulunacağını Esat Çağa basına açıklamıştır.

Bir taraftan kapatılması lâfı edilirken, öbür taraftan bazı önemli şahsiyetleri saflan arasına alan bu parti, son zamanlarda işçi çevrelerinde ve bazı aydınlar arasında yeni gelişme ve yayılma istidadı göstermektedir. Vâkıa bu gelişme, büyük ölçüde sınıf mücadelesi teorisine dayanan demagojilerle beslenmekte ve bu bakımdan memlekete birçok açılardan zararlı olmaktadır. Fakat kanaatimizce, demokratik bir düzen içinde lâzımdır.

yaşayacaksak, fikir sahasında kalmak şartiyle, buna katlanmamız ve alışmamız

Osmanlı Devrinin İktisadî Yapısı

ORD. PROF. ÖMER LÜTFÜ BARKAN'IN EKONOMİK VE SOSYAL ETÜTLER KONFERANS HEYETİ SEMİNERİNDE VERDİĞİ KONFERANSIN İLK KISMINI EVVELKİ SAYIMIZDA YAYINLAMIŞTIK. «XVI. ASRIN İKİNCİ YARISINDA TÜRKİYE'NİN GEÇİRDİĞİ İKTISADÎ BUHRANLARIN SOSYAL YAPISI ÜZERİNDEKİ TESİRLERİ» İSMİ ALTINDA TAKDİM EDİLEN BU DEĞERLİ TEBLİĞİ NEŞRE DEVAM EDİYORUZ...

Yazan : Ömer Lütfi BARKAN

BU devirde ortaya çıkan bir murabaha sermayesi ve finanse kapitalizmin mültezim veya köy ağası (âyânı) şeklinde inkılâp etmeğe başlayan mümessilleri ile sıkı bir işbirliği yapmakta olan devlet, halk nazarında bütün nüfuz ve itibarını kaybetti. Bu yüzden, mevcut nizama karşı yer yer ayaklanmalar, dağa çıkıp padişah fermanlarına meydan okuyanlar çoğaldı.

3) Büyük çiftliklerin teşekkülü ve neticeleri :

ENFLASYON devirlerinin vurgunları, faizcilik veya mültezim kâr ve soygunculuğu ile, kazanılan servetlerin emin ve verimli bir yatırım sahası olarak ziraate teveccüh etmesi ve ağır vergiler altında ezilerek, ekonomik varlığı çok zayıflamış olan ve ucuz kredi kaynaklarından da mahrum bulunan fakir köylü halkın elinden tarlalarını alarak, büyük çiftlikler kurmağa muvaffak olması, Türkiye'nin an'anevî ziraî nizamının bozulmasına ve bu yüzden topraklarını kaybedip tasfiye edilmeğe başlayan eski müstakil çiftçiler nizamı yerine, zengin çiftlik sahibi mütegallibe bir bey veya ağa sınıfı ile, bu sınıfın emrinde ırgatlaşan topraksız köylüler kaim olmağa başladı.

Faizcilik: Bu değişmelerin belli-başlı vasıtaları arasında faizciliğe mühim bir mevki ayırmak lâzımgelir. İslâm hukukçularının faiz hakkında kanaatleri, türlü tefsirlere müsait ihtilâflar arzetmekle beraber, **Türkiye'de devlet, %10-15 i geçmeyen faiz haddini meşru telâkki ederek,** mahkemelerin bu nevi borçlanma mukavelelerini resmen tescil ve ona göre muamele yapmalarını kabul etmiş bulunuyordu.

Bu hususta dikkate şâyan diğer bir cihet de, birçok vakıflarda hayır işine tahsis edilen gelir kaynağının bazen münhasıran faizle işletilecek paralardan teşekkül etmesidir. Bu suretle, ekserisi kendi namlarının hayırla yâd edilmesi ve ruhlarının selâmeti için, devamlı olarak yapılmasını arzu ettikleri dinî âyinlerin masraflarının, bıraktıkları paraların faiziyle ödenmesinde hiçbir mahzur görmemiş oldukları meydana çıkmaktadır.

Diğer taraftan, halk arasından yetişmiş kimseler tarafından kurulmuş olan "âmme" vakıflarında, bilhassa 16 ncı asrın ikinci yarısından itibaren, eski tip han, hamam, ev, bağ ve bahçe... gibi gayrimenkullerin tahsisi yerine, daha ziyade nakit para bırakılmış olması da dikkati çekmektedir.

Bu hâdiseyi, şüphesiz, memleket ölçüsünde izlemek ve bilhassa İstanbul gibi zengin bir merkezde almış olduğu şekilleri gözden geçirmek lâzımgelir. Fakat biz burada, bugünlerde başka bir vesile ile tetkik fırsatını bulduğumuz Bursa ve civarındaki 20 kadar kazaya ait rakamları zikretmekle yetineceğiz. Yaptığımız hesap-

lara göre, 968 (1561) yılında Bursa şehrinde mevcut 159 halk tipi vakfın elinde muhtelif gayrimenkullreden başka, faizle işletilmek üzere 3.349.046 akçe vardır. 968 yılı muhasebe defterinde bu paranın hemen hepsi (3.350.799 akçesi) faizle işletilmiş ve bu sayede 333.119 akçelik bir faiz geliri temin edilmiştir. Aynı devir içinde bahsi geçen vakıfların ellerindeki gayrimenkul kiralarından aldıkları kira geliri ise 547.734 akçeden fazla değildir.

Bu sancağın Bursa şehri dışında kalan diğer kasaba ve köylerinde de (1580 tarihlerine doğru) faizle işletilmek üzere terkedilmiş bulunan paralarla tesis edilmiş 609 vakıf mevcuttur ve bu vakıfların elindeki 2.716.480 akçelik sermayenin 2.178.530 akçelik bir kısmı 1530 - 1580 tarihleri arasında kurulmuş olan 567 tesise ait bulunmaktadır.

Faizle işletilecek nakit para tahsisi suretiyle kurulmuş olan vakıf tesislerinin 61 nci asrın ikinci yarısından sonra bu derecede sür'atle çoğalmasının sebebi ne olabilir ?...

Kanaatimizce, bu hâl bize, Bursa şehri ile civarı köylerinde bir kısım zenginlerin elinde mühim miktarda nakit paranın toplanmış olduğunu gösterdiği gibi, bu paraların %10-15 gibi zamanına göre çok ucuz bir faizle işlettirildiği takdirde, piyasanın nakit paraya olan ihtiyacının son derece artması neticesi, her zaman sağlam garantili müşteriler bulmasının mümkün olacağını da ispat etmektedir.

Zamanın anlayışına göre, böyle düşük bir faiz haddiyle halka kredi temini işinin her türlü gayrimeşruluk şâibesinden uzak ve umumiyetle vakıf tesislerinin hayır gayeleriyle telifi tamamiyle mümkün bir davranış olduğunu gösteren bu misaller, bize aynı zamanda faizle borç para alma itiyad ve ihtiyaçlarının bu devirde yaygın bir şekil almış olduğunu da ispat etmektedir. Şüphesiz, bu sıralarda Atlantik İktisat Bölgesinden gelen cereyanların tesiriyle Türkiye'de da paranın tedavül sür'ati ve hacmi bir hayli artmış ve nakit para ihtiyacı da o nisbette her sahada kendisini daha fazla hissettirir bir hâl almıştır. Paranın para kazanabildiği şartlar içinde, iş adamlarının faizle para aramaları kadar tabiî birşey olamaz.

Fakat bu devirde Türkiye'de faizciliği devlet nazarında, her vasıtayla takbih edilmesi lâzımgelen bir içtimaî âfet olarak mahkûm ettiren sebep, ticaret ve sanayi sahasında, şehirlerde mâkul ve mutedil şartlarla temin edilen istihsal kredilerinin faizleri olmayıp, murabaha sermayesi'nin türlü ağır ve gayri iktisadî şekilleriyle köylerde yaptığı tahribattır.

Gerçekten, Türkiye'de bu sıralarda tehlikeli bir hâl alan faizcilik şekilleri, köylünün zaruret halini istismar ederek, mahsulünü daha tarladayken ucuz fiyatlarla satın almak (selem) şeklinde yapılan kredi avansları; alınan borç para faiziyle birlikte tamamiyle ödendikten sonra, gelir alınmak üzere yapılan bağ, bahçe, ev... satışları (bey bi'l-vefâ); tarlanın, bağ ve bahçenin rehin kaldığı müddetçe eski sahibi tarafından borcu veren hesabına ortakçılıkla işlenmesi mükellefiyetini yükleten "murabaha" mukaveleleri... gibi karışık usullerle, istihlâk kredisi halinde yapılmakta olan ikraz şekilleridir ki, ekseriya zaruret hallerinde kabule mecbur kalınan yüksek faiz hadleri dolayısiyle ödenmeleri hemen hemen imkânsızdır.

Türkiye köylüsünün, kendisini mahvedecek olan bu kadar ağır şartlarla faizle para almağa mecbur kaldığı devrin, ziraî mahsullerin fiyatlarının durmadan yükseldiği ve bazı devlet büyükleri ile enflâsyon kârlarından ve kaçak zahire satışlarından faydalanan tüccarın elinde efsanevî servetlerin toplandığı bir devre rastlamakta olması, ilk bakışta akla uygun düşmemektedir. Fakat doğrudan doğruya pazar için istihsâl yapmayan fakir köylüler için, umumiyetle enflâsyon devirlerinin bu nevi sürprizler getirdiği ve bu arada ellerindeki toprakları kaptırmak tehlikesinin de bu devirlerde daha fazla mevcut bulunduğu, başka yerlerde ve devirlerde de çok görülmüş bir hâdisedir.

Diğer taraftan, tetkik ettiğimiz devri vasıflandıran uzun ve tüketici harplerin devam ettiği müddetçe devletin, köylüden "salgın" şeklinde topladığı tekâlifin çokluğu da, faizle borç para bulmak ihtiyacını arttırmış bulunmaktaydı. Sık sık tahsil edilen bu kabil vergiler veya bu vergilerin tahsili bahanesiyle yapılan zulüm ve soygunculuklar, köylüyü iktisaden o kadar

tâkatsiz bir hâle sokmaktaydı ki, onun, ilk kıtlık senesinde faizcinin kucağına düşmesi âdeta mukadder oldu. Bu vaziyette kendisine çok ağır şartlarla kredi temin edecek kimse ise, elde ettiği enflâsyon kârlarını emin bir gelir kaynağı olarak toprağa yatırmak isteyen bir yeni zengin olmaktaydı.

Murabaha sermayesinin, köylerdeki bu şekil faaliyetinin yaptığı tahribatı müşahede eden devletin, bu devirde sık sık fermanlar çıkararak faiz işlerini tanzime çalıştığı, faizciler için ağır cezalar tertip ettiği görülmektedir. Bu fermanlardan bazıları, Rumeli ve Anadolu'daki bütün kadılara yapılmış **umumî ıslahat tâmimleri** veya meşhur adlarıyla "adalet fermanları" şeklini almakta olup, bu tâmimlerde faiz hadlerini % 30, hattâ % 60 a kadar çıkartmış ve köy arazisi üzerinde çiftlikler ve ağıllar tesis etmiş olan **ribahor'lar** tel'in edilmekte ve resmen cevaz verilmiş olan resmî faiz hadleri dışında borçlanmaları ve üstü kapalı bir şekilde olmakla beraber aslında bu mânâya gelen mukaveleleri, kadıların kabul ve tescil etmemeleri ve bu şekilde daha evvel yapılmış tesciller mevcut ise, yeniden tetkik edilip tashih edilmeleri emredilmektedir.

Tetkik ettiğimiz devirlerde, faizciliğin köylerdeki tahribatına ait vesikalar hem çok, hem de çeşitlidir. Meselâ, İstanbul'a "kasab yazmak", yahut Kıbrıs'a sürülecek adam aramak gibi vesilelerle memleket çapında bir **faiz-yiyici (ribahor) avı** ilân edildiği zamanlarda cereyan etmiş olan devlet muhaberatı da bu hususta büyük bir alâka arzetmektedir:

Gerçekten, karaborsacılık yüzünden, ordulara veya İstanbul halkına, **narh fiyatlarına** göre et tedarik etmek bir mesele haline girip, devleti yakından meşgul etmeğe başladığı sıralarda, büyük bir ihtimâlle bu fiyat yükselişleri devrinde yaptıkları zahire ve hayvan ticareti ile para kazanmış ve elindeki sermayenin bir kısmını da yüksek kârlı bir faizcilikle işletmekle şöhret yapmış bazı kimseleri, et mültezimliği vazifesini deruhte etmek üzere İstanbul'a davet ederek, hem kendilerinin tecrübelerinden, hem de ellerinde gayrimeşru yollarla birikmiş sermayeden faydalanmağa çalışılmıştır.

Bu maksatla vazifelendirilmeleri mümkün ribahor'ların malî durumu ve çevrelerindeki faaliyetleri hakkında malûmat isteyen fermanlara gönderilen cevaplarda, zamanlarının şöhretli bazı faizci tiplerinin hüviyet ve servetleri hakkında kıymetli malûmat mevcuttur.

Kıbrıs'ın iskânı için mecburî tehcir'e tâbi tutulacak şahıslar arasında, memleketlerinde yer hususunda kendilerini darda hissedenler, arazi ve yaylâk dâvası çıkaranlar, işsizler, hukuk ve ahlâk dışı davranışları ile muhitlerinin huzuruna kaçıranlar arasında ribahor'ların da ısrarla sayılmış olması, bu gibilere karşı devletin takındığı durumu belirtmek bakımından mânâlı görülmektedir.

Bahis mevzuu vesikaların tetkikinden çıkan ikinci bir netice de, ribahorlukla şöhret yapmış zorlu kişilerden çoğunun, 16 ncı asrın sonlarına doğru bütün memlekete yayılarak köylere kadar sokulmuş olan ve askerî sınıfa mensup olmanın kendilerine vermiş olduğu imtiyazlara dayanarak vergi ödemedikleri gibi, devletin nizamlarını da dinlemiyen yeniçeri, kapıkulu sipahisi, çavuş, timarlı sipahi... ve bunların mütekaitleri gibi resmî sıfatı haiz kimselerdi.

IV. İktisadî darlığın ve işsizliğin neticeleri :

BU suretle huzur ve asayiş yokluğu, memur ve mültezim soygunculuğu ve enflâsyon buhranları içinde esasen bunalmış olan köylerde faizcilik yoluyla kurulmağa başlayan çiftlikler, köyün ideal içtimaî çatısını tahrip ederek, mühim bir kısım köylülerin topraksız kalmasına ve kendileri için yeni hayat sahaları aramalarına sebep oldu. İzahı güç bir tesadüf eseri olarak tam bu sırada, bütün Akdeniz memleketlerine şâmil bir hâdise olarak, Türkiye nüfusunun da (1530 - 1580 yılları arası için bizim yaptığımız hesaplara göre) % 40 - 50 nisbetinde bir artış kaydetmesi (birçok büyük şehirlerde ise bu artış % 100 ü geçiyordu), buhranı şiddetlendirdi.

Bu suretle açıkta kalan köylü nüfus fazlaları için şöyle veya böyle bir geçim imkânı sağlayabilecek olan sahalar şunlardı :

1 — Devamlı harp halinin yarattığı imkânlardan faydalanarak orduya intisap etmek veya ümerâdan birinin kapıkulları (ücretli maiyet askerleri, sekbanları) arasına girmek.

2 — Şehirlere sığınarak, oradaki iş nizamını ve hayat standardını bozmak pahasına, düşük vasıflı ucuz bir iş kuvveti olarak bir geçim yolu bulmak.

3 — Tarîkat müntesibi veya medrese talebesi olarak mevcut geçim imkânlarından faydalanma çarelerini aramak.

4 — Mecbur kalındığı hallerde dilencilik veya eşkiyalık... gibi yolları denemek.

Burada tetkik ettiğimiz sebepler dolayısiyle, Türkiye'de 16 ncı asrın sonlarına doğru buhranlı bir şekil almış olan işsizliğin ve iktisadî darlığın az zaman sonra devletin varlığını tehdit eden şümûl ve ehemmiyette büyük bir dâva teşkil ettiği meydana çıktı ve yukarda, nasipsiz insanlara bir geçim imkânı sağlayabileceğinden bahsettiğimiz sahalardan her biri, kendisine teveccüh eden kitlelerin kalabalığı karşısında boğulup kalarak, türlü ihtilâlci hareketlere sahne oldu:

1) Levendler :

BU sahalardan birincisi, mevcut şartlar içinde en fazla işsize bir iş bulma imkânına sahipti. Senelerdenberi devam eden İran ve Avusturya harpleri, askerî kıt'aların mevcutlarında açılan boşlukları yeni kaynaklardan sık sık doldurmak ihtiyacını ortaya çıkarmıştı. Gönlünde mertlik olan garip yiğitler, bu fırsatlardan faydalanarak ordu saflarındaki boşlukları ucuz ve kolay bir şekilde doldurdular. Bu fırsatı bulamıyanlardan birçoğu ise, ümerânın ücretli maiyet askeri (sekbanları) olarak kapılandılar.

Fakat, bu kapılanma işini kendisine bir geçim yolu kabul edenlerin adedi birkaç sene sonra o kadar çoğalmış bulunuyordu ki, resmî bir sıfatı haiz herhangi bir kimse, kâfi derecede para bulduğu veya yapmağı düşündüğü soygunlarla bu parayı temin etmeyi göze aldığı takdirde, etrafına yüzlerce, hattâ binlerce sekbanı toplayabilmesi mümkün oluyordu. Bu sebeple, memleketin asayişi son derece bozuldu ve sonunda Türkiye tarihinde "Celâlî isyanları" nâmı altında tanınan büyük isyanlar (1595 - 1610), kendilerine bir kapı (bir patron) bulmak ihtiyacında olan bu **kiralık asker kumpanyalarının** izdihamlı kalabalığı dolayısiyle, devletin varlığı için tehlikeli bir genişlik ve ehemmiyet kazandı.

2) Şehirlere akın :

ŞEHİRLERE sığınan işsizler grubunun yarattığı içtimaî ve iktisadî tehlikeler de, sekbanlar güruhunun sebep olduğu karışıklıklarınkinden az olmadı. Şehirlerde esasen kronik şekilde mevcut olan iaşe zorlukları, sefil ve işsiz bir kalabalığın köylerden şehirlere doğru akınının yarattığı izdiham dolayısiyle, büyük kıtlık ve pahalılık buhranları haline girdi.

Resmî kayıtlardan öğrendiğimize göre, bu devirde hanlardaki bekâr odalarını veya Eyüp ve Kasımpaşa semtleriyle şehrin diğer bostanlarındaki bahçeleri doldurmuş olan kulübelerin (gecekonduların) temsil ettiği sefalet çemberi, şehrin asayiş ve emniyetini tehlikeye sokmuş, hayatı son derece pahalılaştırmıştı. Diğer taraftan, İstanbul'u köylüleştirmekte olan bu akımların sürüp getirdiği ucuz ve sefil bir el emeği, esnaf cemiyetlerinin seçkin ve inzibatlı işçisi ile rekabet ederek, şehrin ekonomisine mahsus nizamların bozulmasına, esnaf ahlâkının ve san'at seviyesinin düşmesine sebep olmakta idi.

Bu tehlikeler karşısında, **çift bozanlardan İstanbul'u kurtarmak** lüzumunu gören devlet, sıkı taramalar yaptırarak, yerleşmelerinden beri henüz beş sene geçmemiş olan kimselerle, "ne idüğü belirsiz" işsiz-güçsüz levendlerin, memleketlerine iadesini emretti. Göç yollarını daimî şekilde kontrol ettirerek, çiftini - çubuğunu terkedip (çift bozup), şehirlere sığınmak üzere yola çıkmış olanları geri döndürdü.

Fakat "çift bozanlar"ı büyük şehirlere doğru sürükleyen zaruretler ve iktisadî cereyanlar o kadar kuvvetli idi ki, **devlet tedbirlerinin bütün şiddetine rağmen, yarı aç - yarı tok, işsiz köylüler, hamal veyahut satıcı hüviyeti ile İstanbul sokaklarını doldurmakta ve bu şehirde sık sık tekrarlanacak olan isyanların gönüllü tahrip kuvvetini teşkil etmekte devam ettiler.**

3) Softa isyanları :

BATI Avrupa memleketlerinde meydana çıkan **ihtilâlci fiyat hareketlerinin** yavaş yavaş Türkiye'ye sirayeti neticesi, bu memlekette hâsıl olan iktisadî buhranlarla işsizliğin ve büyük enflâsyon devirlerinin karakteristik içtimaî ve ahlâkî yıkılışlarının dikkate şâyan diğer bir örneğini de, medrese talebeliği (softalık) hayatının bu devirde mâruz kaldığı büyük buhranlar vermektedir.

Köylerdeki içtimaî düzenin bozulması ve geçim darlığı yüzünden, köyünden ayrılmak mecburiyetinde kalan genç köy delikanlılarından bir kısmının, kendileri için medrese talebesi olarak bir geçim yolu bulmaları ve bu yoldan yetişip bir memuriyet elde ederek istikbâllerini teminat altına almaları, eskiden umumiyetle mümkün olmakta idi. Bu hususta, kendilerinde bu işlere karşı bir alâkanın uyanmış olması ve bir medrese talebesi olabilmek için lüzumlu ilmî hazırlıkları daha evvel yapmış olmaları kâfiydi.

Bu yolları seçecekler için tesis edilmiş olan zengin imaret vakıfları, medrese talebesine tahsil hayatı boyunca yemek ve yatacak yer temini gibi maddî ihtiyaçların tasasından uzak, huzur içinde, verimli bir çalışma ve yetişme imkânı sağlamış bulunuyordu. Tahsilin seviyesi yüksek, inzibat yerinde, ahlâk düzgündü.

Zamanla bütün cemiyet bünyesini saran buhranlar, medreseliler muhitine de sirâyet etti ve bilhassa 16 ncı asrın sonlarına doğru yüksek tahsil hayatını soysuzlaştırdı. İhtiyaçtan fazla ve mevcut müesseselerin barındırma ve adam yetiştirme kapasitesini aşan miktarda softa kalabalıkları medreselerin bulunduğu şehirleri istilâ etti. Bu tarihlerde, memleketi saran işsizler güruhunun, softa kılığına bürünmüş bir kolu olduğunda şüphe bulunmayan bu topluluklar, içine düştükleri sefil ve izdihamlı hayat şartları karşısında bir ömür boyu devam edip giden medrese hayatı içinde, tahsilden başka her işle meşgul olarak, bulundukları şehirlerin asayiş ve emniyetini tehlikeye düşürecek aşırı hareketlere giriştiler. Adam soydular, sarhoş oldular, isyanlara katıldılar ve zamanımızın "âsî gençliği" gibi, ahlâkî kayıtsızlıkları ve garabetleri ile devlet kuvvetleri kadar, halk kitleleri nezdinde de itibarını kaybederek, mevcut nizama karşı gelişen ihtilâlci kuvvetler cephesinde, halk ve devlet düşmanı olarak vaziyet aldılar.

Şehir hayatında, devlet kuvvetleri tarafından sıkı bir zap-ı rapt altında tutulmak istenilen softalar, bir müddet sonra isyankâr hareketlerini ve tahriplerini dağ başlarına, köylere kaydırdılar. Kendilerini te'dib için harekete geçen inzibat kuvvetlerine karşı teşkilâtlı bir halde ve silâhlı bölükler (çeteler) olarak karşı koydular, eşkiyalık metodları ile çalıştılar.

Softaların dağ-başları ve köylerle olan alâkaları, tahsil hayatları esnasında her sene bir süre **cerre çıkarak**, köylerden para ve zahire toplamak hususunda teessüs etmiş köklü an'anelerin bir neticesi idi. Umumiyetle, Ramazan aylarında memleketin kesif bir dinî hayat yaşadığı devre zarfında tedrisat tatil edilerek talebenin, köylünün ihtiyacı olan din adamları halinde köylere dağılmaları temin edilirdi. Bu tatil ayları içinde, genç medrese talebeleri, köylülere sağladıkları dinî hizmetler mukabilinde, sadaka ve imamlık hakkı toplıyarak tahsil hayatları için lüzumlu tamamlayıcı malî kaynakları bulmuş ve aynı zamanda müstakbel din adamı mesleklerinin ilk stajını yapmış oluyorlardı.

İşte, tetkik ettiğimiz karışıklık devirlerinde, âsî bir kuvvet olarak şehirlerden tardedilmiş bulunan softa toplulukları, muayyen şeflerin idaresinde toplanmış bir eşkiya çetesi halinde dağa çıkarak, devlet memurları ve mültezimlerin vergi toplamak için tatbik ettikleri usulleri takip ettiler: Kalabalık silâhlı bölükler halinde köy köy dolaşıp, köylülerin dinî bir vecîbe olarak vermeleri lâzımgelen zekât, kurban, fitre, adak ve her türlü sadakalara mukabil bu defa din adamları için toplanması lâzım yeni bir vergi şeklinde erzak ve para salgınlarını köylere tevzi etmeğe başladılar ve bu hususta köylüden gelecek her türlü mukavemeti de silâh kuvvetiyle ezme tehdidinde bulundular.

Köylü ile aralarında bu vergiler yüzünden çıkan ihtilâflar artıp, devlet kuvvetlerinin müdahalesiyle softaları şiddetli tenkil hareketleri başlayınca da, softalarla devlet kuvvetleri ve köy halkı arasında

kanlı mücadele, sistemli bir çete harbi şeklinde 20 - 30 sene durmadan devam etmiş, Rumeli ve Anadolu'nun daha fazla Müslümanlarla meskûn bölgelerinde olmak üzere, softalarla veya softa kılığına girmiş eşkiyalarla yapılan mücadeleler, memleketin huzur ve refahını uzun müddet bozmuştur.

Tetkik mevzuumuz, devre içinde "talebe-i ulûm" gibi, memleketin en münevver ve seçkin tabakası halinde bir huzur ve nizam unsuru olması lâzımgelen genç öğrencilerin; yeni içtimaî ve iktisadî buhranlar arasında medrese hayatının da bu derece soysuzlaşmasiyle, soyguncu ve tahripkâr bir kuvvet haline inkılâb etmesi, bize bu devirde yüksek tansiyonlu yeni iktisadî kuvvetlerin darma-dağın ettiği eski nizamın an'anevî kadroları dışına boşanan ihtilâlci kuvvetlerin dehşeti hakkında bir fikir vermeğe müsait bir misâl teşkil etmektedir.

Bu kadarı da fazla!..

İzmir'de yolcu gemilerinin yanaştığı Kordon'da, Turizm Bakanlığının bir bürosu var. İsteyene, parasız, turizme ait kitaplar, propaganda broşürleri ve haritalar veriyor. Acaba bu kadarı da fazla değil mi? 300 sayfaya yakın, resimli, güzel kâğıda basılmış, «Turistin Rehberi» isminde, büyükçe bir kitapla, mükemmel bir karayolları haritası da bedava verilenler arasında...

Böyle olunca, bunları, ihtiyacı olan, olmayan alıyor. Doğrusu, propaganda broşürleri dışında, bu gibi eserleri ucuz bir para ile satmaktır. Bu suretle, bu hizmetin devamı sağlanmış olur.

Sayın Bakan Ardıçoğlu'nun dikkatine sunarız.

4) Eşkiyalık :

ESKİ nizamın an'anevî kadroları dışına boşalan bu tahripkâr kuvvetlerin faaliyet sahalarından birisinin de **eşkiyalık** olduğunu söylemeğe lüzum yoktur. Medrese talebesinin, devlet memurunun veya mültezimin eşkiya metodları ile faaliyete geçmek cereyanına tutulduğu buhranlar devrinde, 16 ncı asrın ikinci yarısında kronik bir şekilde ötedenberi devam etmekte olan klâsik şekliyle eşkiyalığın fazlasiyle yaygın bir şekil alacağında şüphe yoktur.

İşte burada tetkik ettiğimiz âmillerin tesiri altında, içtimaoî vücutta vukua gelen değişikliklerin sebep oldukları bu huzursuzluk ve kaynaşma hâli yavaş yavaş mayalanıp taşarak, muayyen şeflerin idaresinde yatağını bularak 1596 - 1610 tarihleri arasında, devletin varlığını tehlikeye koyan Celâlî isyanları halinde meydana çıktı. İstanbul'da şahlığını ilân ettiği ve kendisine mahsus devlet teşkilâtı kurduğu rivayetleri dolaşan Kara Yazıcı ve kardeşi Deli Hasan idaresi altındaki celâlî kuvvetleri, merkezden gönderilen orduları defalarca mağlûp edip, Urfa, Kayseri, Tokat gibi kal'aları zaptettikleri zamanlar oldu. Hattâ sonunda, bu isyanları bastırmak için merkezden üzerlerine gönderilen Hâfız Ahmet Paşa'nın, Deli Hasan tarafından Kütahya'da kuşatılarak şehrin yakıldığı da görüldü.

Fakat devlet, neticede bu suretle payitaht yollarını ciddî bir şekilde tehdit eden Deli Hasan'la anlaşmaktan başka çare bulamıyarak, kendisini Bosna Beylerbeyliğine tâyin ve adamlarından muayyen bir miktarını da sancak beyliklerine veya merkez ordusunun sipahi bölüklerine kaydettirmeği kabul etti. Fakat bu anlaşmalarla Celâlîliğin kökü söndürülmedi. Bu iş için sonunda Kuyucu Murad Paşa'nın, Celâlîliği ve Celâlîlik dolayısiyle de bütün Anadolu'yu bir daha kendisine gelmiyecek şekilde tahrip eden katliamlarına kadar beklemek lâzımgeldi.

Netice: Bu tebliğimizle biz, Osmanlı İmparatorluğunun an'anevî nizamının ve içtimaî bünyesinin, 16 ncı asrın sonundan itibaren geçirmeğe başladığı buhranların sebepleri arasında bilhassa **iktisadî** olanlarını tebârüz ettirmeğe çalıştık. Ön plânda ele aldığımız iktisadî sebepler arasında, yeni teşekkül eden **Atlantik İktisat Sahası**'na dahil Avrupa memleketlerinde 16 ncı asır boyunca inkişaf eden kapitalist istihsâl ve ticaret usullerinin ve yeni bir iktisadî zihniyet ve organizasyonun yarattığı

Denizcilik Bankası 10 ayda 38 milyon lira zarar etmiş!

GAZETELERİN verdiği habere göre, Denizcilik Bankası, 10 ayda 38 milyon lira zarar etmiş... Yalnız İstanbul Liman İşletmesinin zararı 17 milyonun üstündeymiş. İç hatlar kâmilen zararına işlemekte, Şehit Hatları da onlarla bu sahada yarış etmekteymiş... Tek kâr eden işletmesi, Emekli Sandığının ortak olduğu Dış Hatlar Şilep İşletmesi (Denizcilik Nakliyat Şirketi) imiş... O da aynı işle uğraşan özel armatörlere kıyaslanırsa, elde edilebilecek kâra nazaran, önemli miktarda zarar halinde olduğuna şüphe yoktur.

Biz, bu haberleri okuduktan sonra, Denizcilik Bankasının 10 ayda sadece 38 milyon liracık bir zararla hesaplarını kapatabilmiş olmasını başarılı netice halinde karşıladık. Çünkü, her işinde yalnız zarar etmek gayesiyle çalışan bu işletmenin, biz, bu alanda daha ileri bir sonuca vardığını sanıyorduk. 38 milyon lira hakikaten azdır. Bir tek geminin yaptığı bir seferde zararı 100 binin üstünde olduğu ve İşletmenin kârlı hemen hemen hiçbir seferi bulunmadığı ilgililerce bilinmektedir. Zarar rekorunu seneden seneye kırmak geleneği bozulmamışsa, verilen bu rakamda bir yanlışlık olması ihtimali vardır.

Denizcilik Bankası, devlet işletmeciliğinin bir türlü kurtulamadığı hastalıkların içinde lüzumsuz ve yüksek kadrolar, son derece masraflı ve iptidaî bürokrasi ve işletme usulleri, yüksek sevk ve idare özelliğinden faydalanma yoksunluğu vesaire gibi zarar kaynaklarını gün geçtikçe daha geniş şekilde beslemektedir. Hiçbir işletmesi, işin ticarî icaplarına uygun bir zihniyet ve gelenek altında işlerini çevirememektedir. Özel ellerde milyonlar kazanması mümkün olan sahalar, hep ziyanına çalışmaktadır. Ücret ve sefer tarifeleri, akılları durduracak kadar mantıksızlıklar için örnekler teşkil edebilir.

Devlet işletmeciliğinin mâkul ve hesaplı ölçüler altında, en iyi savunabileceği bir saha olan denizcilik işlerimizin bu halde oluşu ve idare edilişi, devletçilik fikrine karşı da çok büyük darbe olmaktadır. Plânlı bir devreye girdik ve Denizcilik Bankasının uğraştığı sahaları tamamen özel sektöre bırakmayı da memleket menfaatlerine uygun bulmamaktayız. Fakat nedir bu ihmâlci ve zararda inat edici hâlimiz? Kendimize ve dâvamıza kastimiz mi var?...

üstünlüğün ve fiyat hareketlerinin (enflâsyonun) Türkiye'deki akislerini ele alınmamız dikkate değer bir izah tarzı denemesi teşkil edebilir.

Gerçekten, teknik sahada henüz buhar makinesi, elektrik veya atom enerjisi gibi ihtilâlci bir keşfin yapılmasına lüzum kalmadan, sırf üstün bir ticarî organizasyon, bir sermaye kuvveti ve şans oyunları ile milletler arasında hâsıl olan bir iktisadî seviye ve potansiyel farkı, bu millerlerden bazıları için tehlikeli cereyanlara ve bu cereyanların doğuracağı vahim buhranlara meydan verebileceği, bu misâlde çok iyi görülmektedir.

Bu suretle, daha 16 ncı asırda, dünya milletlerinin iktisadî varlık ve muvazenelerinin kendi devlet hudutları dışında, kıtalararası teşekkül eden hâkim (dominante) iktisadî bölgeler"in ve cereyanların tesiri altında kaldığı ispat edildiği takdirde; bugünkü teknik şartlar altında, dünya milletlerinin ayrı ayrı kalkınmalarının, bu memleketlerin ancak dünya ölçüsünde olmasa bile, bazı "dev iktisadî üniteler" içine plânlı ve itinalı bir şekilde vâzedilmelerini sağlıyacak bir teşkilât ile mümkün olacağı âşikâr bir şekil almaktadır.

Bir Eleştirinin Yanlışlıkları

Yazan: Hilmi ÖZGEN

YILBAŞINDA yayınladığımız «TÜRK SOSYALİZMİ» üzerindeki küçük denemelerimizi eleştiren birçok yazılara rastladık son aylarda. Bunlardan bir kısmı «tukaka» türünden suçlamalarla dolu gevelemeler olduğu için üzerinde durmaya lüzum görmedik. Ama «Barış Dünyası» Dergisinin 17 nci sayısında çıkan eleştiri oldukça iyi niyetle kaleme alınmış, ağırbaşlı ve olumlu bir yazı olduğu için sayın yazarının aldandığı, veya bizim iyi anlatamadığımız konular üzerine biraz daha ışık tutmayı faydalı bulduk. Amacımız yurdumuzun kurtuluş dâvası, yüreklerimiz temiz olduktan sonra bir tencere pilâvda çıkan birkaç küçük taş için bütün sofrayı berbat etmeye ne lüzum. taşları bir kenara ayırıp pilâvımızı kaşıklamaya geçebiliriz:

1 — Sayın eleştirici, bizim tarihsel olayları zorladığımız, ereklerimize uygun biçimde değerlendirdiğimiz savında. Düşüncelerimize tanık gösterdiğimiz birçok tarih yazarlarından aldığımız bölümlerde tarafsız kalmaya çalıştık. Ama neden bu tarihçiler kaynak olarak alındı da ötekileri değil, diye sorabilirsiniz...

Önemli olan bunlar değil, yarım asır önce eli kalem tutan bazı ileri düşünceli tarihçilerimiz toplum davranışları üzerinde ekonomik ve sosyal bir açıdan eğildikleri halde bugün Üniversitelerimizde maalesef bu incelemelerin yapılmadığıdır. Anadolu topraklarını yüz yıllar boyu kana boyayan halk haraketleri sadece mezhep kavgalarına, softalık inançlarına çapulculuk gayelerine bağlanıp geçiştirilmektedir. Çok isterdik ki, sayın eleştirici bizim tarihsel kaynaklara dayanarak ileri sürdüğümüz düşüncelerimizi yine tarihsel kaynaklara dayanarak çürütsün ve bizlere yeni birşeyler öğretsin. Kendileri küçük istihza fiskeleriyle dokunup geçtiği konularda daha fazla bilgi edinmek isterlerse bir zamanlar Millî Eğitim Bakanlığı yayınları arasında dilimize çevrilmiş olan Max Beer'in «Sosyal Mücadeler Tarihi»ni sağlık vermek isteriz Biz bu küçük çalışmalarımızla o kitapta yer almayan Anadolu'daki halk hareketlerine ve müslümanlıktaki sosyalizm anlayışına eşik tutmak istemiştik. Anlattıklarımızda noksanlık varsa bunun sorumluluğu bizlerden çok bu konular üzerinde ekonomik bir açıdan eğilmeyen, ışık tutmayan bilim adamlarımıza düşer kanısındayım.

2 — Eleştirinin ikinci bölümünü teşkil eden «Türk Sosyalizminin İlkeleri» konusunda sayın eleştirici beş maddede özetlediğimiz Devletleştirme alanları arasına «Ulaştırma, demiryolları, denizyolları, havayolları, barajlar, enerji» gibi konuları almadığımıza değiniyor. Sanırım ki, bu konular zaten devlet elindedir ve bir kere daha devletleştirilmesine lüzum yoktur. Bu kadar küçük dalgınlıklarımızı bağışlamasını beklerdim...

Ve sonra millî gelirin bölünüşünde yanlışlığa düştüğümüzü ileri sürerek millî gelirin yüzde yüzü bu beş grup arasında bölündüğüne göre geri kalan 27 milyon ne ile yaşıyor diye garip bir sual soruyor.

Bizler bu çeşit eğlenceli eleştirilerin Meşrutiyet yıllarının çurçur edebiyatçıları ve lâf ebeleri ile tarihe karıştığını sanırdık. Bir kitabın bir sahifesindeki birkaç satırı ele alıp o bölümün tamamını okumadan lâf cambazlığı ile perende atmak!... Sayın eleştiriciden kitabın 43 üncü ve 44 üncü sahifelerini tekrar okuyarak konu üzerine bir kere daha eğilmesini rica ederken, ortaokul sıralarında zevkle okuduğumuz eleştiri örneklerini hatırlattığından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Bizim anlatmak istediğimiz 5.000 kişi arasında bölüşülen millî gelirin tamamı değil, yüzde 10 u, yani BEŞ milyar lirasıdır. *46 ncı sahifeye bir dizgi yanlışlığı olarak yüzde 10 un girmemiş olması,* günde 14 lira yevmiye ile 12 saat çalışan mürettiplerimizin yorgunluğuna bağışlanabilir ama, ekonomik konularda eleştiri yapan değerli

bilim adamlarımızın iki sahife önce okuduklarını unutacak kadar yorgun olmalarına acımadan geçemiyoruz...

3 — Anlaşılmayan hesaplar arasındaki Sigorta Şirketlerinin kârları konusuna gelince, sayın eleştirici pekâlâ bilirler ki İşletme Ekonomisinde iki türlü kâr vardır. Biri gayri safi kâr, öteki safi kâr.

Sigortacılık Muhasebe tekniğinde alınan primler ve komisyonlardan, ödenen hasarlarla verilen komisyonlar indirilerek, evvelâ gayri safi kâr bulunur. Sonra bundan umumî idare ve işletme masrafları düşülerek safi kâr hesaplanır. Bizim burada «Kâr» diyerek geçtiğimiz «gayrisafi kâr» olup bu şirketlerin çoğunluğu Maliyeye verdikleri gelir vergisi beyannamelerinde o kadar yüksek masraflar ve prodüktör komisyonları gösterirler ki, maalesef birçokları ancak başabaş çalışır veya bilânçolarını zararla kapatırlar. Bu kadar derinlere inmek konumuzun dışında görülerek, sigortacılık muamelelerinden elde edilen gayri safi kârlar üzerinde durulmuş ve halk yığınlarının aldatılmasına çok elverişli olan bu konunun devletleştirilmesi düşünülmüştür. Buradan ötesi evrgi kaçakçılığını ilgilendiren bir konudur ki bu hususta da elimizde birçok istatistik rakamları bulunduğunu sayın eleştiriciye hatırlatmak isterim.

4 — 1000 dönümden fazla toprağı olan 3358 toprak ağasının toprakları millileştikten sonra bunların devlet eliyle mi, yoksa işletme kooperatifleri kurularak küçük çiftçiler tarafından mı işletileceği konusu elbetteki çekişmeli bir problemdir. Bu konuda toplumcu aydınlar arasındaki düşünce ayrılıklarını olumlu bir olay olarak karşılamalıyız.

Toplumcu kişilerin çekişmelerinde memleket gerçekleri, ekonomik rantabilite hesapları ve sosyal zorunluklar önplâna alındığından «Özel Teşebbüscülerin» aralarındaki çıkar birliğine dayanan kolay anlaşmalara rastlanamaz. Çıkarlara dayanan düşünceler nasıl kolay birleşirlerse, inançlara ve doktrinlere dayanan düşünceler o kadar çekişmeli ve çelişmeli olurlar. Bunu da hatırlatmadan geçemedik.

5 — Dış Ticaret konusunda da sayın eleştirici açıkça söyleyemiyor ama, bu dolabın nasıl döndüğü hakkındaki gerçek izlemlerimize hak veren bir edası var. Ancak bunun sebebini lüzumsuz tahditlere, müdahalelere bağlayarak, «Devlet, bu işlere hiç karışmasa kendiliğinden düzelecek» demek istiyor. 1952-53 yıllarındaki Liberasyon rejiminin memlekete ne kadar pahalıya mal olduğunu sayın eleştiriciye hatırlatırken, bu işler devlet eline geçerse «zıngadak durur» düşüncesinin de yersiz olduğunu belirtmek isterim.

Çeyrek asırdanberi ihracat işleri yapan Tariş, Fisko Birlik Müesseselerinin dış piyasalarda gerek kalite üstünlüğü ve gerekse güven sağlamak bakımından önemli bir yer tuttuğunu, komşumuz Mısır Devletinin Nasır rejimine kadar pamuk ihraç ederek sağladığını Uluslararası istatistikler açıklamaktadır.

Şu hususu önemle hatırlatmak isterim ki, Liberalizmin beşiği olan İngiltere Hükümeti bile zaman zaman memleket ekonomisini naleyhine işleyen dış ticaret meranizmasına güvenemediği için. 1940 - 46 yılları arasında United Kingtom Corporation adında resmî bir örgüt kurarak bütün ithalât ve ihracatı bu teşkilât eliyle yaptırmış ve «Mancester bezirganlarının» savaş içinde bile yurt selâmetine çalışacaklarından şüphe ederek, bu işleri devlet kontroluna almıştır. Geri kalmış toplumlarda Yahudi Kurmayların akıl hocalığına dayanan bu şeytanî sistemi nkötülüklerini ve sömürme metodlarını kavrayabilmek için uzun yıllar Ticaret Bakanlığında müfettişlik yapmaya lüzum olmayıp, zaman zaman gazete sütunlarına akseden döviz kaçakçılığı rezaletlerine ve adliye röportajlarına bir göz atmak yeter sanırım.

Bu işlerden anladığımız kanısı «Hüsnükuruntu» muza dayanmayıp, sayın eleştirici arzu ederlerse, dış ticaret hileleri ve kaçakçılık metodları hakkında bir zamanlar hazırladığımız 50 maddelik raporun bir suretini kendilerine takdim edebiliriz.

6 — Bankacılık ve Sigortacılık konularında da sayın eleştiricinin düşüncelerimize hak verdiğini, ancak devlet bu işlere, hiç karışmazsa kendiliğinden düzeleceğine inandığını belirtmelke yetineceğiz. Bizim dış ticaret konusundaki bilgimiz nasıl «Hüsnükuruntu» ise, kendilerinin bu konudaki düşüncelerine de müsaade ederlerse «hüsnükuruntu» deyip geçeceğiz.

7 — Özel Sektöre yatırılan sabit sermayenin kitabımızda 277 milyon lira olarak gösterilmiş olmasına gelince:

Bu rakam devletin resmî istatistik yayını olan 1959 yıllığından alınmış olup, sayın eleştiricinin takriben 6 milyar olarak tahmin etmesi doğru olabilir. Çünkü, İstatistik Umum Müdürlüğü bu bilgileri yatırım tarihlerindeki fiatlara ve fabrika sahiplerinin beyanlarına göre derlemiş olup 30 yıldan bu yana Türk Parasının değerindeki 20 misli düşüş göz önüne alınırsa bu-

Mahallî Seçimler

Kasım ayı içinde, bütün Türkiye'de yapılan mahallî seçimlerde, mecmuamız baskıya verildiği sırada, gazeteler 42 ilde A.P. nin, 23 ilde de C.H.P. nin seçimleri kazandığını yazmışlarsa da, İçişleri Bakanlığından alınan resmî bilgiye göre, 64 ilde elde edilen seçim neticelerine göre A.P. oyların yüzde 46,2 sini, C.H.P. de yüzde 37,5 ini elde etmiştir.

Y.T.P. yüzde 6,5, M.P. yüzde3,06, C.K.M.P. yüzde 2,6, Bağımsızlar yüzde 4,3, T.İ.P. yüzde 0,39 nisbetinde oy almışlardır.

64 ilde 9.168.150 seçmen seçime katılmış ve partiler aşağıdaki oyları almışlardır :

A.P: 4.168.150, C.H.P: 3.340.969, Y.T.P: 594.604, M.P: 276.498, C,K,M,P: 236.388, T.İ.P: 35.307, Bağımsız: 363.415.

Siyasî partiler bakımından elde edilen bu neticelerin çeşitli yönlerden tahlilleri şüphesiz yapılacaktır. Fakat bunlardan, 1965 senesinde yapılması gereken genel secimler hakkında şimdiden bir kesin kanaate varmak hatalı olacaktır. Mahallî seçimlerle genel seçimler arasında seçmen psikolojisi bakımından önemli farkların belirebileceğine ve aradan geçecek zaman zarfında, partilere halkın eğilimi bakımından durumda da hayli değişikliğin olabileceğine şüphe yoktur. Bununla beraber, mahallî seçimlerin bazı alâmetlere belirti teşkil edeceğini düşünmek de hatalı sayılmamalıdır.

günkü fiatlarla bu tesislerin değeri olarak 6 milyara yakı nbir rakam bulunmuş olur. Ancak sayın eleştiricinin tahmin ettiği 6 milyar liralık yatırımı kabul etsek bile, yüzde 50 den fazlası amorti edilmiş 30 yıllık tesislerle elde edilen iki milyar liralık kârı işletme ekonomisinin normal rantabilite nisbetlerinin üstünde bulmaktayız. Bu itibarla altın yumurtlayan bu tavuğun daha iyi beslenmesi ve özel sektör yatırımlarının daha da arttırılması lâzım geldiği kanısındayız.

8 — İlkelerini savunduğumuz «Türk Sosyalizmi»nin bir nevi devletleştirme mânasına geldiği hususundaki düşüncelerimize katılıyoruz. Ancak karşımıza çıkmasını arzu ettiğiniz işçi ve Burjuva sınıflarının bize karş birleşeceklerinden aldandığımızı sanıyoruz.

Burjuva dediğiniz sınıf belki bize karşı olacaktır ama, işçilerimizin kendi faydalarına olan bu sistemi seve seve kabul edeceklerine ve devlet işletmelerinde buldukları güvenliği özel sektörde asla bulamayacaklarına inanıyoruz. Bizim devletçiliğimiz emekçi kişileri bu işletmelerin idaresinde söz sahibi eden, her yıl kâr hisseleriyle fabrikanın sermayesine ortak ederek yavaş yavaş bu işletmeleri emekçilere mal eden bir devletçiliktir.

Bununla beraber sizinle birleştiğimiz en önemli nokta «kapı kulluğu» anlayışıdır. Kurulmasını gönülden arzuladığımız toplumcu düzen dalkavuk, beniikçi, beceriksiz ve çıkarcı kapıkullarının ellerine düşecekse bu dâvaya içten inanış, yaratma heyecanını duymuş fedakâr ve namuslu kişiler yine bir kenara itilecekse bu sistem hakkındaki düşüncelerinizde sizinle beraberim. Ancak toplumcu sistemin yaratacağı heyecanın bu asalak ve yüreksiz aydınları tasfiye ederek akıncı ve yapıcı kişileri ön plâna iteceğine ve sorumlu mevkilere ülkücü bir kadronun geçeceğine inanmak istiyorum.

Bu olumlu inanca dayanarak bazı konuların devletleştirilmesini isteyen toplumcu aydınların, yazınızda belirttiğiniz gibi yüksek idarî mevkiler elde etmek isteyen memurlardan ibaret olmadığını bizler gibi 53 yaşında baremin son basamağına ayak basmış ve dünya nimetlerinden hiç bir şey belkemeyen iyi niyet sahibi kimseler bulunabileceğini de kabul etmenizi rica ediyorum.

Ticaret Odaları Seçimi Dolayısiyle

Toplum idaresi, devlet kapısından faydalanmak peşinde koşan insanların elinde ise, liberalizm de, sosyalizm de aynı neticeye varacaktır...

FERDİN hürriyetine ve demokratik esaslara dayanan rejim, şüphesiz, özel teşebbüs ve sermaye rejimidir. Böyle bir düzen içinde liberalizm de olabilir, sosyalizm de... Artık saf liberalizm ve saf sosyalizm tarihe karışmıştır. Yahut hayatta gerçekleşemiyecek bir ütopi, hayâl olduğu anlaşılmıştır. Şimdi ferdin hürriyetini esas olarak tanımak şartiyle, her memlekete ve her devre göre sosyalizm derece derece, başka başka ölçüler ve şekiller altında uygulanmaktadır. Problemin esası, toplum idaresini ellerinde tutacak insanların hangi sosyal sınıfın adamı olduklarıdır. Eğer bunlar, devlet kapısından faydalanmak peşinde olan ve hürriyetten evvel devleti isteyen insanlar ise, o zaman tutulacak rejimin hiçbir önemi yoktur.

Tamamen özel teşebbüse dayanan, yâni sosyal hedef dışında, stratejik hedef liberalizm olan, ya da özel mülkiyetin son derece daraldığı ve üretim araçlarının devletleştirildiği sosyalist strateji uygulanan toplumlar, bir azınlığın sömürgesi olmaktan kurtulamazlar. Herşey menfaate, maddî ehsaba dayanır. Politika, ahlâk, kanun, gelenek ne varsa topu birden bu azınlığa dayanacağı menfaate göre ayarlanır ve böyle cemiyetlerde kurulan rejimler, zor kullanmadan yaşayamaz. Bu bakımdan, isimleri ne olursa olsun, hürriyetle, demokrasiyle hiçbir günâ ilgileri, ilişikleri olamaz.

Özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir rejimin temeli, serbest rekabettir. Bu da, fırsatlardan herkesin eşit şekilde faydalanabilmesini sağlayan bir hukukî nizam kurmak sayesinde sağlanabilir. Devlet, rekabet mücadelesinde tarafsız kalır. Ancak rekabetin fiilî inhisarlar kurmaya yol açmasını, güçsüzlerin güçlüler tarafından ezilmesini, sermaye ve kazanılmış fırsatlara dayananların halkı sömürmelerini önlemeye çalışır. Böyle bir rejimin yaşaması için, toplumun idaresi, menfaatini serbest rekabet rejiminin yaşamasına bağlayan insanların eline geçmelidir. Devlete dayanmadan iş yaratan, ekmeğini taştan çıkarmayı gözüne almış olan her meslekten insan, yâni çiftçisi, tüccarı, sanayicisi ve serbest meslek erbabı, kalem sahibi, alın teriyle ve maharetiyle hayatını kazanan işçi, cemiyetin idaresine hâkim olmalıdır.

Garp cemiyetlerindeki tarihî gelişme seyri şunu göstermiştir ki, böyle bir düzene burjuva denen ve çoğunluğu tüccar ve iş adamını teşkil eden sosyal sınıf önder olmuştur. Bizim gibi yeni kalkınmaya girişmiş eski geri memleketlerde bu tarihî gelişme sağlanırsa, hürriyete dayanan, sosyal ve demokratik düzen kurulabilir. Eğer burjuva kuvvetlenmemiş, şuurlaşmamış ve devlet nimetlerinden faydalanmak için sülük gibi ona yapışmış durumda ise, bu istihâle olamaz. O zaman, ya kapıkulu - memur sınıfının veya burjuvadan sonra gelen proleteryanın diktasına teslim olmaktan başka yok yoktur. Yahut da kapitalist olsun, sosyalist olsun, ileri dış âlemin emir ve kumandası altına girmek gerekir.

Şimdiye kadar çeşitli vesilelerle tekrarladığımız bu fikirleri, bir daha açıklamaya bizi götüren sebep, Kasım ayı içinde

memlekette yapılan Ticaret Odaları seçimleridir. Ticaret Odaları (yâni Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları), özel sektörün toplumsal en kuvvetli organıdır. Memleket idaresinde başlıca sorumluluk yüklenmesini istediğimiz, bu sınıftır. Odalar, bizde burjuvanın fikrini ve gücünü temsil eder. Onun ne kıratta ve seviyede olduğunu gösterir.

Kasım ayı içinde, bütün Türkiye'de Ticaret Odası seçimleri yapıldı. Yâni, Ticaret ve Sanayi Odası, Sanayi Odası, Ticaret Odası ve Ticaret ve Zahire Borsası için tüccar oy kullanarak bu kurumların meclislerine üye seçti. Odalar, idare bakımından hele Anayasa Mahkemesince Oda Meclislerinin Bakanlıkça feshedilemiyeceği de kararlaştırıldıktan sonra, tamamen bağımsız meslekî teşekküller haline geldiler. Devlet, Odaların hiçbir işine karışmıyor. Fakat ona, kanunlarla son derece büyük yardımlar yapıyor. Başka hiçbir meslek grubu, Ticaret Odalarına devletin yaptığı bu derece yardıma mazhar olmamıştır. Ticaretle uğraşan herkes, Odalara kaydolmaya ve aidat ödemeye mecbur edilmiştir. Sonra, birçok işler oradan geçmekte ve bundan dolayı da Odaların kasalarına harç ve masraf olarak oluklar dolusu para akmaktadır.

Devletin, Odalara yaptığı yardım, bunlardan da ibaret kalmıyor: İthal kotaları, tahsisler ve birtakım kamu işleri fiilen Odaların eline geçmiş gibidir. Yâni, bu müesseseler, devletin kendi memurlarıyla görmesi gereken birtakım kamu hizmetlerini de üzerlerine almışlardır.

Şimdi, seçimler dolayısiyle bir daha beliren gerçeği, genel çizgileriyle aydınlatmaya çalışalım: Türkiyenin en ileri, güçlü ve kesif iş adamı ve tüccarının kayıtlı olduğu İstanbul Ticaret Odasında, meslek grupları seçimi 19 Kasımda yapıldı. Oda seçimleri kanunda belirli usule göredir: Odaya kayıtlı her tüccar, Odaca kendisi için münasip görülen bir meslek grubundan seçime katılır. Meselâ bir etüd işleri yapan insan, mukavva imalâtçılarıyla beraber aynı gruba girmiş olabilir. Zaten bir gruba mensup üyeler, hiçbir zaman Oda kanalıyla, birbiriyle bağlantı haline girmiş ve sokulmuş değillerdir. Meslek gruplarını, Odanın sevk ve idaresini eline geçirmiş olanlar, istedikleri gibi tesbit ederler. Bir seçim oyunu olarak yeni yeni meslek grupları kurulabilir veya bir grup kaldırılabilir. Her gruba 5-8 aslî ve bir o kadar da yedek üye seçilecektir.

Şimdi, 19 Kasımda yapılan İstanbul Ticaret Odası seçimlerindeki manzaraya bakalım: Yüz küsür meslek grubu içinde bir kısmına kayıtlı üyeler hayli ilgilenmişlerdir. İçlerinde iştirak nisbeti yüzde 50 yi geçenler hayli olmuştur. Fakat öbür taraftan bazı gruplarda 10-16 kişiyi sadece 6-7 kişi seçmiştir. İştirak nisbeti yüzde 5 in altına düşenler bile olmuştur.

Seçimlere katılmada bu derece farkın sebebi üzerinde önemle durulmaya değer. Bu seçimlerin, evvelkilere nazaran hareketli ve ilginç geçmesi, sevindirici bir olaydır. Tüccarımızda meslek ve memleket şuurunun gelişmesine güzel bir delil teşkil edebilir. Ancak, rağbet gören grupların, meselâ kotaların tesbiti ve tevzii gibi işleri çok olan mesleklere inhisar etmesi ve diğer gruplarda seçimlerin sönük geçmesi dikkati çekmektedir. Tüccarın, kendi menfaatini korumak bakımından gösterdiği ilgi takdire değer. Çünkü bu ilgi ölçüsünde işlerin daha uygun ve eşit şartlar içinde cereyanı sağlanır ve devletten imtiyaz elde etmek değil, haksızlık ve eşitsizliği önlemek isteyenler, dâvalarını kazanma şansına kavuşabilirler.

Fakat menfaat sağlama veya koruma bahis konusu olmadan da tüccar, Oda seçimlerine katılmaya kendini mecbur sayacak bir seviyeye gelmelidir. Eğer Odalar, yalnız menfaatleri dolayısiyle ilgilenen insanların elinde kalırsa, gruplarına ait eşitsizlik ne kadar önlenmiş olursa olsun, bir kamu organı olarak kendisinden beklenen ödevleri görecek duruma gelemezler ve topluca aralarında menfaat taksimi bakımından anlaşmış bir zümrenin eline düşme tehlikesiyle her zaman karşı karşıya kalırlar.

Kafalarımızı Batıya Çevirebilsek

Tarık İsmet ERDEM

EVET, kafalarımızı Batı'ya bir çevirebilsek, içinden çıkılmaz hâle getirdiğimiz en basit işlerimiz kendiliğinden hâllediliverecek. Evet, kafalarımızı Batı'ya birazcık olsun çevirebilsek, bugün maddî imkânsızlıklardan ötürü çırpınmak için sarfettiğimiz enerji ve paradan en az yüzde 25 tasarruf etmiş olacağız. Bu medenî dünyada daha el'an yalnız kendi akıllarımızı beğeniyor, itiyad edindiğimiz geleneklerden bir türlü kendimizi sıyıramıyor, icad olunmuş, bilinen birçok şeyleri yeniden icad etme hevesinden kendimizi bir türlü kurtaramıyoruz.

Bir taraftan eğitim, eğitim diye çırpınır dururken, diğer taraftan dar bir milliyetçilik görüşüyle, memlekette mevcut özel ve ecnebi okullara tırpan atma gayreti içindeyiz. Bu gibi zıdlaşmalar içinde zamanlarımız heder olup gitmekte ve hiçbir işimizde müsbet neticeler elde edememekteyiz.

Şuraya buraya sızmış, nasılsa eline fırsat geçmiş birtakım sözüm ona okumuşlar, milliyetçilik kisvesi altında bu memlekete bilerek veya bilmeyerek yaptıkları zararların acaba farkında mıdırlar? Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ilmin milliyetçilikle uzaktan, yakından en ufak bir ilgisi bulunmadığından haberdar dahi olmayan bu gibi zavallılar, kendi kifayetsizliklerinin aşağılık duyguları içinde çırpınırken, bu memleketin ister özel olsun, ister ecnebi olsun, mevcut eğitim müesseselerine indirdikleri darbenin hiç mi ıstırabını çekmezler ?

Bugün çocuklarımız, bir okul bulup girmek için âdeta ölüm kalım mücadelesi yaparlarken ve devlet eğitim müesseselerinin gerek adetleri, gerekse öğretmen itibariyle yetersizliği ap-aşikâr meydanda dururken, özel ve ecnebi okullar için alınması beklenen kararları, bu memleketin eğitimine yapılmış ve yapılacak en büyük sabotaj olarak kabul etmemek kabil midir?

Yine bu milliyetçi geçinen kültürden yoksun zavallılar, kendi aşağılık duygularına mağlûp olarak, binbir emeklerle kurulan ve faydaları dünyaca benimsenen köy enstitülerini de bir komünistlik yuvası haline geldiği bahanesiyle yaptıkları ve yaydıkları telkinlerle kapattırmamışlar mıdır? Daha da ileri giderek, esas ve hakikî anlamda milliyetçi olan Hasan Âli Yücel merhuma bu yüzden ve tercüme ettirip yayınlattırdığı dünya klâsiklerinden ötürü, komünist damgası vurmamışlar mıdır ?...

1949 yılında memleketimize gelen ve Barker raporu ile meşhur Amerikalı uzman Mr. James M. Barker, bütün Türkiye'yi gezdikten sonra, duygularını sorduğumda, "Şimdiye kadar Türkiye'de yapılan en iyi icraat, köy enstitülerinizdir. Hayran oldum!" dediğini bugün gibi hatırlarım. Memleketimize gelip giden birçok ecnebi uzman heyetlerinden de aynı şeyi işittim.

Biz, bunları ıslah edeceğimiz yerde, sudan bahanelerle yıktık, attık ve böylece köy eğitiminde en az bir düzine yıl kaybettik. Ne yazık ki, bunları yeniden ihyâ etmek cesaretini gösteremiyor ve imkânsızlıklarla mücadele edip duruyoruz. Her köye bir okul yapmak gibi, tahakkuku yıllara ve milyarlara bağlı hayâllerle vakit öldürüyoruz.

Her ile, nüfus çokluğuna göre, her biri ortalama 3-5 bin köylü çocuğumuzu okutacak bir, iki, icabederse üç, beş köy enstitüsü kurabilsek, birkaç yüz köy enstitüsü

ile köy okulları dâvasını kökünden hâlledebileceğimiz gibi, köy okulu öğretmeni dâvası da kendiliğinden hâlledilmiş olur ve en az bir milyona yakın köy çocuğumuz ilköğretimle beraber, fennî ziraati de, kısmen de olsa, öğrenmiş olarak yetişir ve köyüne döner.

Bu işler için de, 80 bin öğretmen değil, beher 40 öğrenciye bir öğretmen hesabile 25 - 30 bin öğretmen kâfi geleceği gibi, bugünün fedâkâr öğretmenlerini de maddî bakımdan fazlasiyle tatmin etmek mümkün olabilir.

Bugün Amerika gibi hudutsuz imkânları olan bir memlekette dahi, her köyde bir okul mevcut değildir. Bizdeki eski köy enstitülerinin minyatürü gibi, köy çocukları, üç - beş köy için yapılmış ortalama bir yerdeki okula her gün otobüslerle gidip gelirler. Yine Amerikan eğitimi çoğunlukla özel müesseselerin elindedir. Devlet, imkânlar nisbetinde eğitim yükünü sırtından atmış ve daha da atmağa gayret sarfetmektedir. Biz ise, hâlimize bakmadan, özel okulların nefes borularını daraltmağa çalışıyor ve ayağımıza kadar gelmiş nimeti tepiyoruz.

Cumhuriyetimizin 40 ıncı senesinde, 40 yıl evveline nazaran dünya o kadar sür'atle değişmiştir ki, değişmeyen yalnız bizim kafalarımız kalmış ve el'an 40 sene evvelki hacmini ve muhtevasını muhafaza etmektedir. Fakat, ne yaparsınız ki, kafalarımızı bir türlü Batı'ya çeviremiyoruz. Ah, bir çevirebilsek de, şu zavallı memleketin kara bahtı aydınlığa kavuşabilse...

BARIŞ - 202

HANGİSİNİ DÜZELTELİM ?..

SAYIN Avni Doğan, «Dünya» gazetesinde hâtıralarını yayınlıyor. Fakat galiba olayları günü gününe not etmemiş; şimdi yazarken hatırlamaya çalışıyor ve hemen her yazısında önemli, önemsiz yanlışlıklar yapıyor. Biz, yazarın dikkatini çekmeye vesile olur ümidiyle, tesadüfen okuduğumuz bir sayıda gözümüze çarpanlardan birkaçını kaydedeceğiz :

Birincisi :

«Cumhurbaşkanı İsmet Paşa, 1 Kasım 1946 da Meclisi açış nutkunda şöyle diyordu... Demokrat Partinin resmen kuruluşu bu tarihten tam 68 gün sonra, 7 Ocak 1946 dadır.»

1 Kasım 1946 tarihi, 7 Ocak 1946 dan 68 gün evvel değil, tam 266 gün sonradır. İsmet Paşa nutuk söylediği zaman, Demokrat Parti çoktan kurulmuştu.

İkincisi :

«Dörtlü takririn reddinden iki gün sonra, İzmir mebusu Celâl Bayar tarafından, Basın Kanununun 17. ve 50 nci maddelerinde değişiklik yapılmasına dair Büyük Millet Meclisine bir tasarı verilmişti. Teklif, Mecliste kabul edilmeyince, Celâl Bayar, ilkönce milletvekilliğinden, sonra da 3/12/1946 da Halk Partisinden çekilmişti.»

1 — Kanun tasarısı değil, kanun teklifi. Tasarı, Hükûmet tarafından hazırlanır. Bu, küçük bir nokta.

2 — Celâl Bayar'ın mebusluktan istifası, teklif ettiği kanunun Meclisçe kabul edilmemesi üzerine değil, dörtlü takrire imza koymuş olan Menderes'le Köprülü'nün partiden atılması üzerine olmuştur.

3 — Halk Partisinden çekilmesine ise, Demokrat Partiyi kurma kararının ilânı sebep olmuştur ve bu çekilmenin tarihi 3/12/1946 değil, tam bir sene evvel 3/12/1945 dir.

Üçüncüsü :

«Bayar, 3/12/1946 da Halk Partisinden çekilmişti. O günlerde Aydın milletvekili Adnan Menderes'le Kars milletvekili Fuat Köprülü'nün Vatan gazetesinde, reddedilen takrirle ilgilenen yazıları yayınlanmaktaydı. Bunun üzerine 22 Eylül 1945 de Halk Partisi, bu iki milletvekilinin parti ile ilgisinin kesilmesine karar vermişti.»

1 — Bayar'ın Halk Partisinden çekilmesi ile, Menderes ve Köprülü'nün partiden atılmaları hâdisesi arasında, yazarın o günlerde demesine rağmen, kaydettiği tarihler arasında tam 437 gün fark var. Hakikatte birinci hâdise, ikinciden 103 gün sonra olmuştur.

2 — Menderes'le Köprülü'yü partiden ihraca götüren yazılar, reddedilen takrirle ilgili olmaktan ziyade, topluca rejimi yeren nitelikteydi.

Hâtıra yazmak kolay ama, bir yaştan sonra insanın hâdiseleri hatırlaması güç... Sayın Avni Doğan nafile yoruluyor. Yalnız her satırda rastlanan incilerden dolayı değil, fakat okundukça muharririnin düşünüş seviyesini belirtmesi bakımından, bu gibi tefrikaların yayınlanması, kendisi için hiç de iyi olmuyor. Tevekkeli eskiler dememişler:

«Sükût altındır!...»

Meydana çıkan hakikat !..

Mahallî seçimlerde bir hatip coşmuş, konuşuyor :

"— Meydanda olan bu hakikat ergeç bir gün meydana çıkacaktır!..."

Çekilen nutuklarda bazan eğlenceli fıkralar da anlatılır. Bir hatip, şu hoş fıkra ile dinleyenleri hayli güldürmüştü:

Bir adam, kardeşinin sünnet olan oğluna hediye almak için zevkine güvendiği bir arkadaşına sormuş:

"— Bizim yeğen sünnet oldu. Acaba bu çocuğa münasip ne hediye alsam dersiniz ?..."

Adamcağız düşünmüş, taşınmış, bir türlü münasip bir hediye aklına gelmemiş. Biraz daha düşünmeye vakit kazanmak için, salık isteyen arkadaşına sormuş:

"— Çocuk kız mı, erkek mi?..."

Olaylar Arasında

ATATÜRK'Ü ANMA GÜNLERİMİZ

29 Ekim Cumhuriyetin ilânı ve 10 Kasım Büyük Ata'mızın ölüm yıldönümü olduğu için, iki haftamız Atatürk'ü anmakla geçti. Bu sene, Cumhuriyetin 40 ıncı ve unutulmaz yasımızın da 25 inci yıldönümüydü. Bu bakımdan daha büyük önem taşımaktaydı. Gazetelerimiz sütunlarında Atatürk'e ve Atatürk'çülüğe ait yazılara fazlaca yer verdiler; gençlerimiz biraz daha heyecan gösterdiler.

Fakat Cumhuriyetin ilânından beri 40 sene ve Büyük Ata'mızı ebediyen kaybetmemizden ise 25 sene geçmiş olmasına rağmen, Cumhuriyetin ve Atatürk'çülüğün henüz büyük ölçüde, duygu alanından fikir alanına geçemediğini, muhteva bakımından fikir hayatımızın geleneksel boşluğu bu çok önemli konumuzda da muhafaza etmekte olduğunu üzüntüyle müşahede etmiş bulunuyoruz.

"Cumhuriyet" gazetesinin, memleketimizdeki ilim ve fikir otoritelerinden aldığı yazıları neşretmesi, takdire değer bir hizmet olmuştur. "Milliyet" ve diğer belli başlı gazetelerimizde Atatürk'çülüğe ve Cumhuriyete dair çeşitli yazılar çıkmıştır. Bu yazılarda Atatürk'ün emsalsiz sezişleri ve buna dayanan inkılâpları yeteri kadar belirtilmemiştir. Bu da, Atatürk'ün, fikir âlemimizin idrak hududu içine henüz tam mânâsiyle giremediğini göstermektedir.

Halbuki Atatürk'ün en büyük tarafı, onun sezişleriydi. Eski devirlerde bu gibi sezişlerin Allah'tan geldiğine inanılır ve bunun sahibine Peygamber denirdi. Şimdiki devirde biz, Atatürk'e "Dâhi" demekle yetiniyoruz. Fakat maalesef dehâsının tarif ve izahını yapamamış haldeyiz. Bir an evvel bizim Şark usulü methiyecilikten vazgeçerek, Atatürk'ün sezişlerini pozitif ilim metodlarıyla araştırmaya ve gerçek anlamıyla Atatürk'ü kavramaya mecbur olduğumuzu bu genel olarak istifadeli ve değerli yazılar apaçık ortaya koymuştur.

1919 da Samsun'a ayak basan ve bundan sonra Millî Mücadele hareketine önayak olarak, bütün bir Garp dünyasına karşı cılız kuvvetlerle meydan okuyan bir deli veya maceracı değildi. O tarihlerde belki bütün dünyada başka kimsenin bu derece açık ve kesin olarak varamıyacağı bir seziş Gazi'yi sarmıştı: Garp dünyası, daha doğru bir deyimle, bu dünyanın emperyalist ve müstemlekeci düzen, kökünden yıkılıverdi. Mustafa Kemal, baştan aşağı harap, güçsüz ve bir fiskeye bile dayanamıyacak kadar zayıf Türkiye'de Garp emperyalizminin yıkılışına inanarak, ona karşı harp etmeği, bu büyük sezişi dolayısiyle göze aldı.

Atatürk'çülüğün "Garb'a karşı ve buna rağmen Garplı olmak" ideolojisinin kaynağını bu seziş teşkil etti. Fakat Atatürk, yalnız bu sezişle mi hareket etti?... 600 senelik bir tarihin çöküşünü görmüştü. O, Türk milletinin 1000 senedenberi konup yerleştiği ve çeşitli devletler ve medeniyetler kurduğu Anadolu'da, bu 600 senelik devre içinde eritilip, millet olarak yaşamaktan mahrum edilmiş hâle konduğunu sezmekte ve Türk milletini bu istilâdan kurtararak, yeniden devletle birlikte kurma vazifesinin tarih tarafından omuzlarına yüklenmiş bulunduğuna inanmaktaydı. Millî Mücadelenin bir taraftan Garp, öbür taraftan da Osmanlı emperyalizmine ve baskısına karşı bir hareket olmasının sebebi, bu iki büyük sezişin eseridir.

Atatürk'ü henüz bütün kavramlarıyla tanımamış isek, bunun bir sebebi, O'nun sezişlerinin, idrak sınırlarımızın dışında, ilâhî kaynaklara bağlanmış bulunmasıdır. Ölümünün 25 inci yılı dolayısiyle Unesco tarafından bütün dünyada Atatürk Haftası ilân olunması, Garb'ın araştırıcı ilim muhitini yeniden Atatürk üzerine çekmeye vesile olmuştur. Umarız ki, bu araştırmalar sonunda, tarihin bu en büyük adamının gerçek hüviyeti anlaşılır ve bu sayede de herşeyini olduğu gibi, Atatürk'ümüzü de Garp ilim dünyası sayesinde öğrenmiş ve kavramış bulunuruz.

TÜRKİYE'DE TEKNİK ELEMAN PROBLEMLERİ

TÜRK Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, "Türkiye'de Teknik Eleman Problemleri" ismi altında görüşlerini bir küçük broşürde toplayarak yayınlamıştır. Yakın ve Ortadoğu Çalışma Enstitüsü de 21 - 26 Ekim arasında aynı konu üzerinde bir kollogyom tertiplemişti. Geçen sayımızda özetle bahsini ettiğimiz bu toplantıda problem bazı cepheleriyle ortaya atılmış, fakat olumlu bir sonuca varılamamıştı.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin yayınladığı broşürde de dâvanın önemi belirtilmiş oluyor. Çözüm bakımından ileri sürülen tekliflerde de, üzerinde inceden inceye durulması gereken meselelere işaret konmuş olmaktan başka bir iddia tanımadığı belirtilmektedir.

Teknik eleman, Türkiye kalkınmasının her ne pahasına olursa olsun en kısa zamanda halletmeye mecbur bulunduğu en hayatî meselesidir. Odalar Birliği'nin sözü edilen bir düsturunu okuduktan sonra, bugün, bu en hayatî meselemizin son derece hazin, ıstırap verici ve ümit kırıcı bir ihmâl içinde, çözülmek şöyle dursun, tersine daha fena bir duruma sokulmuş olduğunu endişeyle öğrenmiş bulunuyoruz.

Bugün teknik personel gücümüz gayet kıttır ve ihtiyacımızı karşılamaktan çok uzaktır. Bu, böyle olduğu halde, bu gücümüzden hem gereği gibi faydalanamamakta ve hem de onu başka sahalarda harcayıp durmaktayız. "Teknik personelin en az yüzde 80 i daire ve kurumların gittikçe şişkinleşen kadrolarında memur olarak çalışmaktadır. O derece ki, bu şişen kadroları dolduracak teknik personel bulunmadığı için, alınacak elemanda ihtisas, tecrübe, ehliyet, değer ve çalışkanlık şartlarını aramak bahis konusu olmamakta ve diploma yalnız başına her şartı karşılamaktadır."

Broşürde, alınması gereken tedbirler madde madde sıralanmıştır. Biz, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bunları, yalnız üzerinde durulması gereken konular olarak değerli bulduk. Çünkü problemin, Mühendis ve Mimarlar Birliği tarafından da bir üstünkörü ele alındığı anlaşılmaktadır. İşin inceden inceye tetkike, denemeler ve araştırmalar yapılmaya ihtiyacı vardır. Ekim ayında İstanbul'da, Çalışma Enstitüsünün tertiplediği kollogyom gibi toplantılar da, problemi çözme bakımından yetersizdir.

Bu bakımdan biz, dâvanın, Plânlama Teşkilâtı tarafından ele alınmasını ve üniversitelerin de yardımıyla bir enstitü çalışmasına konu olmasını temenni ederiz.

Baskı Devam Ediyor...

1954 seçimlerinden sonra, Demokrat Parti adına kurulan dikta idaresi, gün geçtikçe şiddetleniyordu. Hürriyet fiilen ortadan kalkmıştı. Fakat büyük kütle Demokrat Parti'nin idaresinden memnundu ve henüz yapılan seçimde bu Partiye ezici çoğunlukla iktidarda kalması için güven oyu vermişti. Bu güvene dayanılarak küçük bir azınlık halinde olan ve inanç ve fikir yoluyla da birbirine bağlanmamış bulunan aydın kütle üzerinde her türlü baskı yapılabilmekte ve bunlar da bir iki istisna dışında hemen sinip susmaktaydı.

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN'IN TEVKİFİ

AYLARDANBERİ Sadık Aldoğanlar, Fuat Arnalar cezaevlerinde yatıyorlardı. Boyun eğmedikleri için, hürriyetlerinden yoksun bırakılan bu yaşını başını almış politikacıların hali, birçok genç yazarların gözünü korkutmuşa benziyordu. Fakat 80 yaşında bir Hüseyin Cahit Yalçın, korkusuzca yazıyor; bundan dolayı da, 1 Aralıkta tevkif edilerek Üsküdar Cezaevine götürülmüş bulunuyordu. Dört gün sonra ise, bu büyük mücadeleci fikir ve kalem adamı, 80 inci doğum yıldönümünü cezaevinde kutlayacaktı.

İktidarın, 80 yaşına girmiş ve memlekette haysiyetli fikir mücadelesi yaparak birçok münevverin ruhunda taht kurmuş böyle bir adamı tevkif ettirmesine şaşmamak kabil değildi. Çünkü, Hüseyin Cahit için uygulanan ceza, iktidarı sarsmaktan başka kimseye zarar vermiyecek, hele Yalçın'a hiçbir tesiri olmıyacaktı.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın tevkif edildiği günün ertesi, Beyoğlunda, eski arkadaşım Demokrat Parti Meclis Grubu Başkanı ve Bursa mebusu Hulûsi Köymen'e rastladım. Köymen, partinin en yüksek organının başkanıydı ve şüphesiz iktidarın başları tarafından sınanmış ve mutlak güvene lâyık görülmüş bir adamdı. Köymen, bu gidişin doğru olmadığını sezmekte, fakat nedense cesaret edip ağız açamamakta veya gidişi onlara karşı tasvip eder gözükmekteydi.

Bir sene evvel saflarından ayrılmış olmama rağmen, hakikaten Demokrat Partinin memlekette demokrasi nizamını yerleştirmek ve hızla kalkınmamızı sağlamaya muvaffak olmasını candan istiyordum. Neden bu kadar yanlış bir yol tutuyorlardı? Liberasyon sistemine girişimiz, buğday fiyatlarını yükseltişimiz, dış ticaret rejimimiz ve diğer konularda, Grupta ve Mecliste yaptığım sert tenkitleri Köymen sükûnla dinler; sonra husu̇sî görüşmelerimizde beni haklı bulduğunu söylerdi.

Eski arkadaşlığımızdan ve bu durumundan faydalanarak, Köymen'e âdeta çıkıştım:

"— Ne yapıyorsunuz? Hem memleketi ve hem de kendinizi tahrip ediyorsunuz. Her bakımdan hatalı yollarda yürümekte israr edip duruyorsunuz. Göz kamaştırıcı, mucizevî kalkınma yolunda çabuk yorulacak, hüsrana uğrayacaksınız. Şimdi de bunları tenkit edenleri şiddet yoluyla susturmaya çalışıyorsunuz. Hüseyin Cahid'i

(1) Bu yazı serisi 17. sayımızda başlamıştır.

neye tevkif ettiniz? Bu baskılara, bu inada ne lüzum var?"

Köymen, bu sözlerim karşısında kızmadı; hattâ durumuyla fikirlerimi paylaştığını hissettirdi ve bana:

"— Hamdi bey; her zaman seni hatırlarım. Şu Mecliste, Grupta yaptığın tenkitler hep gözümün önüne gelir," dedi.

CİHAT BABAN VE HÜSEYİN CAHİT YALÇIN

O günlerde yine yolda rastladığım Cihat Baban'a da hayli çattım. İzmir mebusu ve gazeteci olan Cihat Baban'la, eski talebem ve arkadaşım olduğu için, daha serbest konuşabiliyordum:

"— Yahu, ne yapıyorsunuz? Seninki (Başbakan mânâsına) ne yapıyor? Çıldırdınız mı? Nedir bu Hüseyin Cahit'in, Aldoğan'ın, Arna'nın, Bedii Faik'in ve diğerlerinin tevkifi (1)?... Nedir bu adliyeye yapılan baskı? Bunları marifet mi sanıyorsunuz? Bu memlekette kim iktidara geçerse, bu gibi işleri yapabilir. Bu, güç bir iş değildir. Asıl güç olan, hürriyet nizamı içinde iş görebilmektir. Abdülhamit zamanında bile sizin yaptıklarınız olmadı. Henüz muhakemesi olmadan, yazarları tevkif edip cezaevine atmak ve bunların mutlaka mahkûm edilmesi için savcılar ve hâkimler üzerinde baskı yapmak!... Bunlar nedir? Bunu yapan Menderes'in, kendisini harap ettiğini nasıl olup kendisine hatırlatmıyorsunuz?"

"— Menderes kendini çürütmüştür. Müdahalemiz bir fayda vermiyecektir. Olan olmuştur, artık..."

(1) Bedii Faik de, Devlet Bakanı Dr. Mükerrem Sarol'a neşren hakaret ettiği iddiasiyle 23 Kasımda Fatih Sulh Ceza Mahkemesi kararıyla tevkif edilmişti. Bedii Faik, Dünya gazetesinde, Sarol'un, Etiler Kooperatifinde yaptırdığı ev için nüfuzunu kötüye kullandığını yazmıştı. Buna cevap veren Sarol, Bedii Faik'e, «Haysiyet cellâdı» demişti. Bunun üzerine muharrir, Sarol'a seri yazılarla hücumunu şiddetlendirdi ve nüfuz sayesinde büyük servet iktisap ettiğini iddia etti. Bu yazılar, devletin ve hükûmetin aleyhine telâkki olunduğundan, Bedii Faik tevkif olundu. Fakat araya Falih Rıfkı ve Mükerrem Sarol'un avukatı Burhan Apaydın girerek, Mükerrem Sarol'u dâvasından vazgeçirdiklerinden, Bedii Faik 5 Aralıkta tahliye edildi.

"— Nasıl fayda vermez? Siz müdahale etmez susarsanız, o, yaptıklarının doğru olduğu hakkındaki inancını kuvvetlendirir. İtiraz eder ve onu bu yoldan alıkoymaya çalışırsanız, hem kendisine ve hem de memlekete hizmet etmiş olursunuz. Hiç olmazsa basın için bir af kanunu çıkararak, Hüseyin Cahid'i ve onunla birlikte yatan diğer gazetecileri kurtarınız."

"— Basın suçlarının affı için bir kanun çıkarılmasına ben de çalıştım. Bizim arkadaşlarla bu konuda Menderes'i ikna ettik. Fakat Celâl bey razı olmadı; kat'iyen olmaz!" dedi.

"— Eğer Menderes samimî olarak affa taraftar olsaydı, mutlaka böyle bir kanun çıkardı. Anlaşılan, sizin yüzünüze duramamış, Celâl Bayar istemiyor diye yükü onun üzerine atmış. Yahu, Cihat Baban; sen onları dinleme, birkaç arkadaşınla beraber, olmazsa yalnız kendi imzanla Meclise bir af kanun teklifi getir; mücadelesini yap! Hem memlekete hizmet edersin ve hem de kolayca kahraman olursun."

Cihat Baban, ümitsizce başını salladı ve bana:

"— Hamdi, olmaz böyle şey; bir fayda vermez!" dedi.

Eski talebem ve arkadaşımın, böyle bir çıkış yapamıyacak durumda olduğu anlaşılıyordu.

Hüseyin Cahid'in Üsküdar Paşakapısı Cezaevinde tutuklu oluşu, dış âlemde de geniş yankılar yaratmıştı. Cahit, giydiği hüküm dolayısiyle 26 ay şu kadar gün hapis yatacaktı. Yedi İngiliz mebusu, Hüseyin Cahid'e yapılan muamele dolayısiyle Birleşmiş Milletlere müracaat edecekleri için, kendisinden döküman istediler. Hüseyin Cahit, memleketin prestiji bakımından bu isteği reddetti ve kurtulmak için başkaca hiçbir yol da aramadı.

ZAFER GAZETESİ VE HÜSEYİN CAHİT

CEZAEVİNDE yatarken, onu mânen yıprandırmak için iktidar basını, Hüseyin Cahid'e şiddetle hücumlara girişmişlerdi. Zafer gazetesinde Adeviye Fenik, bir fıkra yayınlıyarak, Hüseyin Cahid'in 1924 senesinde Tanin gazetesinde İsmet Paşa'ya ve Halk Partisine ağır hücumlar yaptığını,

şimdi ise her ikisinin savunucusu olduğunu belirterek, o zaman yazılmış makalelerden örnekler veriyordu.

Halbuki iktidarın emriyle yapılan bu hücum, Hüseyin Cahid'i büsbütün yükseltmekteydi: 1924 de İsmet Paşa ve Halk Partisi iktidardaydı. Şimdi de Menderes ve Demokrat Parti iktidardadır. Demek Hüseyin Cahit, bir fikir adamı olarak, her devrede iktidarla mücadele etme cesaretini göstermişti.

Dayanamadım; Adeviye Fenik'e hitaben, Ankara'da çıkan, Halk Partisinin gazetesi "Halkçı"da şu açık mektubu neşrettim :

"Sayın Adeviye Fenik;

9 Aralık tarihli bugünkü Zafer'de, "Onun Sözlerinden" başlıklı fıkranızı okudum. Hüseyin Cahid'in 1924 senesinde Tanin gazetesinde yazdıklarından bazı parçalar nakledererek bazı hükümlere varmak istiyorsunuz. İşte Hüseyin Cahid'in dört makalesinden aldığınız pasajlardan birincisi :

"İsmet Paşa'nın tarzı tefekkür ve muhakemesi o basit, sathî ve hata alûd mütalâada pek bâriz surette nazara çarpar."

İsmet Paşa'ya ağır hücum!... Belirtmek istediğiniz, bugün bu iki zatın birbirini öptüklerini söyliyerek bir tenakuzu mu ifadedir? Zannetmem. Çünkü bazı mütalâalarını basit, sathî ve yanlış bulduğu bir insanla diğer bir insan pekâlâ dost olabilir ve uyuşabilir. Bunlar, bu iki insanın medenî olduğunu gösterir. İşin Cahit tarafına taallûk eden kısmına gelince; bu daha mühim: Naklettiğiniz makale parçası, bugün rekâket yapıyor dedikleri Cahid'in, 1924 de, o zamanki iktidarın İstiklâl Mahkemeleri vasıtasıyla muhaliflerini asma selâhiyetleri de kanunla mevcutken, şimdikinden daha şiddetli bir lisanla hücum edebildiğini göstermektedir. Eğer maksadınız, bu hakikati canlandırmak ise, tamam, bravo size !...

Aldığınız diğer fıkralar da şunlar:

"Maalesef söylemek mecburiyetindeyim ki, Halk Fırkası, millete vazife ve salâhiyetlerini müdrik zevattan mürekkep bir heyet halinde manzur olmuyor."

"Meğer bu Halk Fırkası ne müthiş bir fisk ve fücur menbaı imiş!... Her devre göre dönen fırıldaklardan, simasını dızdızcılara, siyasî kavgacılara, siyasî kar - manyolacılara, hattâ vatan hainlerine kadar, bütün memleketin eşkiyası buraya sokulmak imkânı bulmuşlar."

"Bugün İsmet Paşa, bir ibret gözüyle etrafa bakabilmek kabiliyetini haiz olsa, gördüğü manzaralardan çıkan mânâyı idrak edebilse, ne büyük bir acı duyardı."

Başka birşey söylemiyorum. Şu 1924, Atatürk'ün ve İsmet Paşa'nın dumanı burnunda memleketi kurtardıkları, zafer ve inkılâp kahramanları olarak herşeye hâkim oldukları, Garpte ise demokrasinin çöküntü halinde bulundu,u bir zamanda, Hüseyin Cahit, asîl ve medenî bir mücadele adamı olarak, pervasızca bunu yazmış ve kendisine birşey olmamış !...

Emin olun, ben bunları unutmuştum. Birçoklarımız da unutmuşuzdur. Hatırlattığınız çok iyi oldu; memlekete hizmet ediyorsunuz; bravo size !...

Meğer ne devir geçirmişiz!... Bugün demokrasi var. Şu 27 senelik tek parti istibdadından kurtulduk; Garp dünyasında da artık demokrasi hâkim olmuş. Şimdi size soruyorum: Bugün, şu 1924 senesinde yazılmış olan makalelerdeki Halk Fırkası yerine Demokrat Parti, İsmet Paşa yerine de Menderes ismini koyarak böyle bir yazı yazılabilir mi? Ve Hüseyin Cahid'in 80 yaşında, 26 küsur ay hapis yatmasına sebep olan yazılar acaba şu yazılardan daha mı ağırdı ?...

Hakikaten fıkranızın sonunu iyi bitirmişsiniz: "Şu Garip Dünya!..."

Ahmet Hamdi Başar"

ARTIK AHMET EMİN YALMAN DA DAYANAMIYOR !

MEMLEKETTE yaratılan baskı havası ve hele Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazdığı tenkit yazılarından dolayı mahkûm edilerek tevkif olunması. dış âlemde, Türkiye'nin demokrasiden ayrıldığı ve diktatörlük yolunu tuttuğu hakkında sık sık yazılar çıkmasına ve dostlarımızın endişe duymalarına ve göstermelerine sebep olmaktadır. 9 Aralık tarihli gazeteler, ajans telgrafı olarak, Newyork Times gazetesinde çıkmış bir başmakale özetini yayınlamaktaydılar. Amerika Hariciyesinin ilhamıyla yazıldığı belli olan bu makalede:

"Arjantin'de Peron rejiminde, bu gibi

kanunlar ve keyfî tevkifler beklenebilir. Fakat Türkiye gibi demokrat Batının hürmet ve itimadını kazanmak için bu kadar çalışmış olan bir memlekette bunları görmek, acı ve cesaret kırıcıdır... Artık Türkiye'ye, bir demokrasidir denemez. Ümit edelim ki, Menderes rejimi, bugünkü tedbirlerin, sadece Türkiye'nin dostlarını endişeye düşürmekle kalmayıp, bunların, kısa görüşlü ve hükûmet bakımından da faydasız olduğunu anlasın." denilmekteydi.

Menderes'in fikirlerini yayan iktidarın neşir organı Zafer gazetesinde Mümtaz Faik Fenik, aynı gün yazdığı başmakalede Newyork Times'e cevap vermekte ve dostlarımızın bizi olduğu gibi tanımamış bulunduğunu, buna da muhaliflerin sebep olduğunu yazarak, Türkiye'de âdî hakaret suçu dışında hiç kimsenin siyasî kanaati dolayısiyle tevkif edilmediğini, bu bakımdan hürriyetlerin son haddine kadar mevcut olduğunu iddia etmekteydi.

Zafer gazetesine, buna cevap olarak bir yazı yolladımsa da, neşredilmedi. Garibi, böyle bir yazıyı neşredecek (Kalkçı da dahil) hiçbir gazete bulamadım.

Son zamanlara kadar, Avrupa ve Amerika'ya sık sık yaptığı seyahatlerde, ecnebi basın adamlarını, "Türkiye'de demokrasi ve hürriyet olduğuna" inandırmak için bütün çabasını harcayan ve dış âlemde şahsen sayıldığı ve sevildiği için, bu konuda olumlu etkiler de bırakan Ahmet Emin Yalman, artık mızrağın çuvala sığmıyacağını ve minarenin de kılıfa sokulamıyacağını anlamıştı. Bilhassa kendisinin de katıldığı Zürih'teki son Milletlerarası Basın Toplantısında, meslekdaşlarının yaptıkları hücumlara karşı söyliyecek söz bulamamıştı. Memlekete dönüşünde, gazetesinde yazdığı yazılarda, milletlerarası gazetecilerin yanında çok güç durumlara düştüğünü, Türkiye'ye artık hürriyet ve demokrasiden ayrılmış bir memleket gözüyle bakıldığını, dıştaki itibarımızın ya sarsılmak üzere veya sarsılmış olduğunu açıkça belirtmekteydi. Uzun ve başarılı gazetecilik hayatında gösterdiği zikzakları bile samimî ve yurtsever duygular altında yaptığına inandığımız Ahmet Emin Yalman, nihayet iktidarı uyarmak vazifesinin sorumluluğunu duymuş ve bunu yapmaya koyulmuştu.

Yalman'ın bu yazıları iktidarı dehşetli şekilde sinirlendiriyordu. Zafer, Ahmet Emin Yalman'a hitaben ağır iki makale yayınladı ve onun, birtakım kıvılcımları üfleyerek yangın haline getirdiğini ve sonra da yangın var diye ortalığı telâşa verdiğini yazarak, Zürih toplantısında yabancı gazetecileri kışkırttığını ve bunlara dayanarak, şimdi iktidar üzerinde müessir olmaya çalışmak istediğini yazdı. Zafer, Türkiye'nin Türkiye'den idare edildiğini, buna hariçten hiç kimsenin karışmasına müsaade edilemiyeceğini de belirterek aynı zamanda Amerikalılara ve Newyork Times'e cevap veriyordu.

Ahmet Emin Yalman, 18 Aralık tarihli Vatan gazetesinde savunmasını yaptı ve temiz maksadına iktidarı inandırmak istedi.

Bu tarihten sonra, Yalman'ın, daha evvelki yanlış ve fakat safiyane inanış ve davranışlarını, az çok değiştirmesi, memleket ve dâva hesabına hayırlı olmuştur.

KORKU HAVASI HER TARAFA SİNİYOR

HER tarafa korku havası sinmişti. 1946 seçimlerinde ve ondan sonra meydanları dolduran kahramanlardan şimdi ortada kimse kalmamıştı. Millet Paıtisinin dağılması, Halk Partisinin mallarının alınması, adalete ve basına biraz baskı, bir-iki gözdağı verecek tevkifler, her ağzı susturmaya yetmişti. 1946 dan evvelki hava olduğu gibi tekrar gelmişti. Meğer ne çabuk siner ve susarmışız!... Bu millette ruh mu kalmadı?... İstibdat devrinde bile rahatını, servetini ve hattâ canını fedaya razı olarak, vatan ve millet için mücadeleden çekinmeyenler, sürgüne gidenler, Avrupa'ya kaçanlar vardı. Şimdi bir saatlik rahat uykumuzu bile feda etmekten çekiniyoruz.

Bir müstakil hürriyetçiler cephesi kurmak için bazı arkadaşlarla durmadan yaptığım temaslar, bu hava içinde, tam bir başarısızlıkla neticelenmişti. Kasım ortalarına doğru, bu fikre taraftar altı arkadaş oturmuş, aramızda konuyu incelemiş ve aşağı yukarı bir prensip mutabakatına da varmıştık. Memleketin yeni bir siyasî teşekküle ihtiyacı vardı. İktidarda olan Demokrat Parti'nin karşısında ve halkın

güveneceği yepyeni bir parti çıkarmak lâzımdı.

Halk Partisine çoğunluk pek güvenemiyordu. Halk Partisinin iktidarı gelmesi, 1950 yi geri getirmek mânâsını alıyordu. Millet Partisinin de gelişmesine ve ana muhalefet partisi halini almasına engel olan birçok tarafları vardı. Bunların dışında, yeni ve müstakil bir Hürriyet Partisi kurmak kabil olursa, her partide durumdan memnun olmayanlar, politikaya menfaat ve mevki için bağlanmış olanlar ve partiler dışında kalmış bağımsız vatandaşlar bir arada, birleşmiş olacaktı. Şimdi iktidar, Halk Partisine durmadan hücum ediyor ve mâzisine göre de, bunun için her konuda birçok vesileler bulabiliyordu. Yeni kurulacak müstakil hürriyetçiler cephesinin nesine hücum edebilirdi? Belki de iktidar, bu yeni partiye dostluk bile gösterebilirdi.

Fakat gün geçtikçe baskının fazlalaşması ve her tarafa korku havasının şaşılacak derecede hızla yayılması karşısında, henüz bir nüve bile olamıyacak kadar küçük olan bu grup erimiş, herkes dağılmıştı. Artık toplanamıyorduk. Hattâ bu arkadaşlar benimle temastan çekinmekteydiler. Bu durum aylarca sürdü ve bizim, diğer başka arkadaşlarla yeni bir parti kurmak üzere toplanmaya başlamamız için, daha birkaç ay beklememiz gerekti.

Her yere bir korku, bir ümitsizlik havası sinmişti. Ana muhalefet partisi olan Halk Partisinde bile, mücadeleden ziyade, iktidarın nabzına göre şerbet verip onunla hoş geçinmek politikası gütme cereyanları hayli kuvvetlenmişti. 2 Ocakta (1955) Ankara'da toplanan Halk Partisi Meclisi, böyle bir politika güdülmesine karar bile vermişti. Partinin sözcüsü durumunda olan ve Halkçı gazetesinin Başyazarlığını yapan Nihat Erim, şimdiye kadar Halk Partisinin tuttuğu yolun yanlış olduğunu itiraf bile etmekteydi. Uzlaşma politikasıyla iktidarın şiddetli hareketlerinin önleneceği umuluyordu.

İşte, bizim bir parti kurmak maksadıyla görüşmelere başladığımız günlerden evvelki manzara buydu. **(Devamı var)**

BİR FİKRE İNANMAK

Dört aydın birleşerek bir imanın adamı olamıyorlar. Vâkıa dört değil, dörtbin değil, dörtyüzbin kişi birleşiyor: Partiler, Odalar, Sendikalar, Dernekler kuruyorlar. Fakat bu büyük kalabalığın içinde dört insanın mâna plânında, iman yolunda birleşerek bir tek insan haline gelmesi olmuyor. Çünkü topluluklarımızın hamuru ya maddî veya hissidir, menfaatlerimiz veya sempatilerimiz bizi birleştiriyor. Bu sayede yığınlar olur, fakat birleşemez. Asıl insanları birleştiren kuvvet bir fikre inanmaları ve bunun açtığı yolda ilahî bir vecd ile yürüyecek hale gelmeleridir.

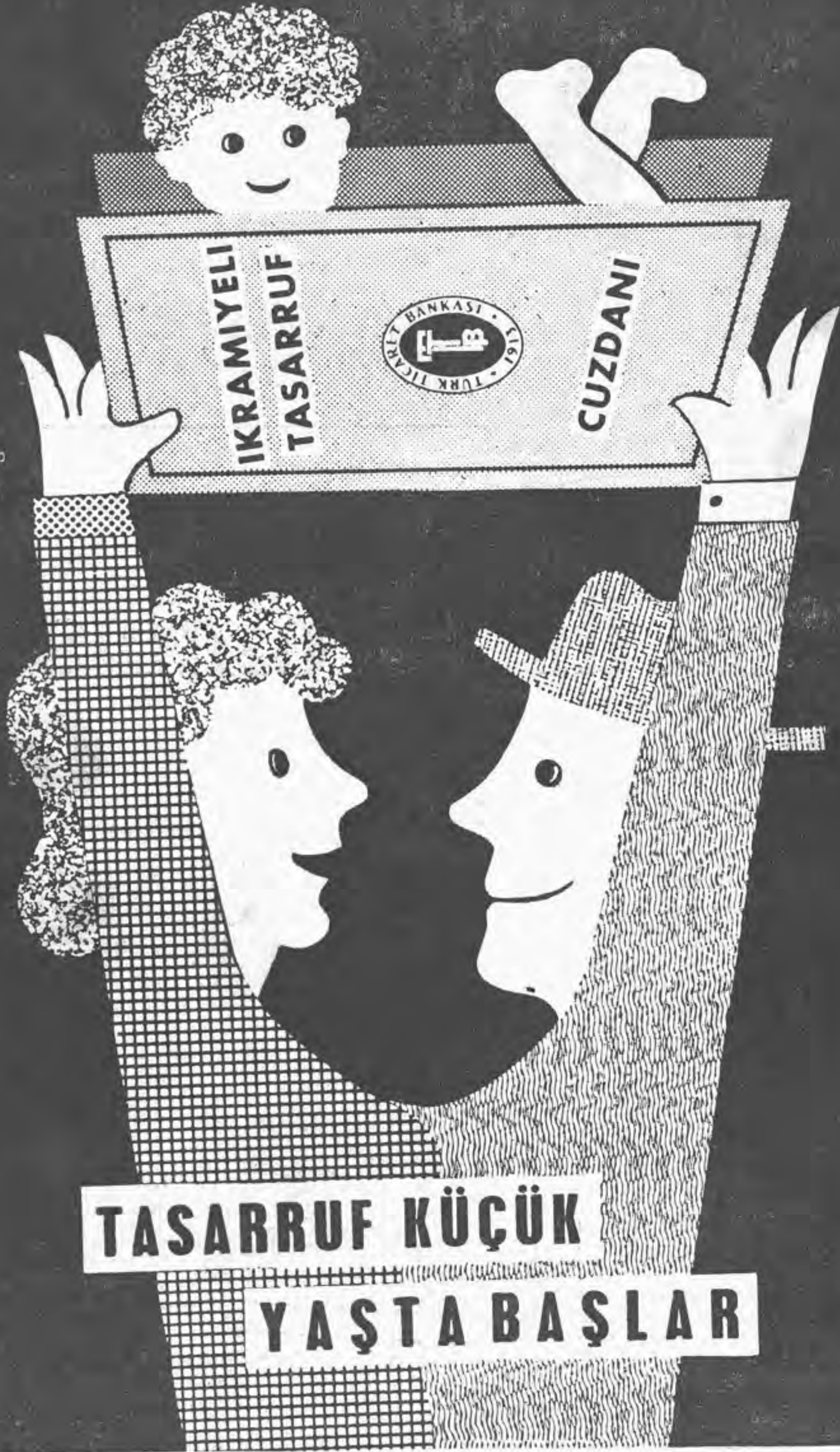
BÜTÜN DÂVÂ ADAMLARI, BİRLEŞİNİZ !..

Cemiyetin idaresine hâkim idealist ve üstün bir kadro hazırlamak ve bunların her alanda işleri ellerine almalarını sağlamak davranışlarımızın temel ilkesi olmalıdır.

Politikada, ekonomide ve bütün alanlarda sadece çıkarları için çalışan insanların sözü geçerse ve cemiyetin düzeni bu yolda kurulmuş olursa öyle cemiyetlerde her ileri ve insancı fikir, bu adamların elinde sömürme vasıtası olmaktan kurtulamaz.

Hürriyet idealimizi bu menfaat düşkünleri sömürdüler. Şimdi idealimiz olan sosyal adalet fikrinin ellerinde bir çıkar vasıtası halini almamasına elbirliği ile çalışalım.

Bu dâvamızı ancak inanmış, idealist ve bilgili insanlara teslim edebiliriz.

KÜLTÜR YAYIN 6